

EGIKARITZE-LABURPENA

Diskriminazioa eta diskriminazioaren aurkako politika publikoak Euskal Autonomia Erkidegoan

EKAINA, 2023

ararteko

Herriaren Defendatzailea
Defensoría del Pueblo

Lan hau [Creative Commons Aitortu 4.0 Nazioartekoa \(CC BY 4.0\) lizentziapean dago](#)

Arartekoaren argitalpenak eskuratzeko

- [web](#) gunean
- [posta elektronikoz](#) eskatuz
- aurrez aurre gure hiru bulegoetako batean, idatziz (Prado 9, 01005 Vitoria-Gasteiz) edo telefonoz (945 13 51 18)

ARARTEKO

Itzulpena: Hori Hori S.A.L.

ÍNDICE

I. Kapitulua.

Sarrera. xedea, irismena eta metodologia.....4

II. Kapitulua.

Karakterizazioa eta lege- eta jurisprudentzia-esparrua.....6

III. Kapitulua.

Nazioarteko erakunde esanguratsuen txostenak22

IV. Kapitulua.

Euskal administrazio publikoek diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketak .43

V. Kapitulua.

Arartekoak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babeste aldera egin dituen jarduketa adierazgarrienak47

VI. Kapitulua.

Eremu alderatuko diskriminazioaren aurkako jarduera onak51

VII. Kapitulua.

Ondorioak eta gomendioak53

I. Kapituluak. Sarrera. xedea, irismena eta metodologia

Dituzten jokabideak edo inguruabar pertsonalak edo lortutako merezimenduak edozein izanda ere pertsonak talde sozial bateko kide izateagatik jasan dezaketen diskriminazioa gainditu gabeko ikasgaia da, oraindik orain, gizarte demokratikoetan (baita EAEn ere), eta pertsona horien benetako integrazioa eta inklusioa eragozten ari da. Halaber, egiaztatu egin dezakegu desberdinkeria historikoen bizi-bizi jarraitzen dutela gure testuinguru sozial eta politikoan. Desberdinkeria horiek gizarte-bazterketa dakarte, kalte egiten dute, eta kolektibo batzuk beste batzuen azpitik kokatzen dituzten gizarte-praktikak, aurreiritziak eta estereotipoak sortzen dituzte.

Arartekoak bere gain hartu du diskriminazioaren eta arrazakeriaren kontra borrokatzeko politika publikoak behar direla ohartarazteko konpromisoa: salaketa eta zigor ugari jartzen ez badira ere, ondo asko daki gure gizartean diskriminazioa dagoela. Halere, diskriminazio hori begien bistakoa izaten ez denez, ez da ikusgai egiten.

Diskriminazioa detektatzeko zailtasunen artean, honako hau da nagusietako bat: kolektibo hegemonikoen eta xede-kolektiboen ez dute dagoenik ere ikusten edo onartzen, eta horrek salaketa gutxi jartzea eragiten du. Hau da, diskriminazioak normalizatuta daude, eguneroko ekintzetan gertatzen direlako edo ez direlako josten zigortzeko moduko jokabidetzat. Batzuetan, ez da salaketarik jartzen, biktimak mesfidati agertzen direlako prozesuen baliagarritasunaren aurrean edo zaila izaten delako diskriminazioak frogatzea. Horren guzti horren ondorioz, diskriminazioek ez dute zigorrik jasotzen: zigorgabetasuna gailentzen da.

Azterlan hau egiteko kontsultatu ditugun azterlanek azpimarratu egiten dute arazok gizartean jarraitzen duela nahiz eta pertsona guztien berdintasunerako eta duintasunerako eskubidea aitortu. Eurobarometroaren EBko diskriminazioari buruzko iritzi-inkestetan nahiz Europar Batasuneko Oinarriko Eskubideen Agentziaren (FRA) txostenetan, oro har balioesten da oso gutxi aurreratu dela diskriminazioaren aurkako borrokan.

Zentzu onean, nabarmendu beharra dugu gero eta txosten eta diagnostiko gehiago egiten direla askotariko gaiei buruz, baita Euskadin ere: diskriminazioaren pertzepzioa, bizikidetzak eta gizarte-harremanak, diskriminazio- eta arbuio-egoerak eta gorroto-gertakariak edota kolektibo jakin batzuekiko pertzepzioak eta jarrerak (migratzaileak, ijitoak eta bestelako gutxiengo kulturalak, sexu- eta genero-aniztasuna

edo erlijio-aniztasuna). Horrela, gehiago dakigu hizpide dugun arazo sozialari buruz. Azterlan honetan, txosten eta diagnostiko horietako batzuk aipatuko ditugu, baita txostenotan aterako ondorioak ere. Izan ere, aukera ematen dute hobetu daitezkeen eremuei arreta jartzeko, eta baliagarriak dira jabetu gaitezen oso garrantzitsua dela oraindik ere tratu-berdintasunik ez duten eta diskriminazioa ezartzen duten eremuetan diskriminazioa desagerrarazteko neurriak martxan jartzea; besteak beste, babestutako ezaugarrietan eragiten dutelako.

Arartekoaren azterlan honetan erabilitako metodologiari buruz, adierazi beharra dugu hainbat iturri baliatu ditugula: azterlan doktrinalak eta nazioarteko, Estatuko eta autonomia-erkidegoko erakundeen txostenak eta gomendioak. Halaber, informazio xehea eskatu diegu administrazio publikoei, eta Arartekoaren jarduketa jakin batzuk bildu ditugu, Euskadiko herritarrek eta erakunde sozialek kexak jartzean azpimarratu dituzten arazoen berri emateko. Gainera, kexa horien ondorioz, Arartekoak esku hartu du, eta gomendio eta jardun-proposamen zehatz batzuk eman ditu (azterlanean, kapitulu batean jaso ditugu jarduketok).

Komeni da adieraztea azterlan honek ez duela aztertzen generoan oinarritutako diskriminazioa, politika publiko espezifikoa daudelako dagoeneko, eta ez diola zigor-eremuari heltzen, oso espezifikoa delako, nahiz eta, salbuespenez, gorrotodelituen kategoriaren berezitasunak aipatu. Hala, diskriminazioari aurre egiteko politika publikoen eremura mugatzen da azterlana.

II. Kapituluia. Karakterizazioa eta lege- eta jurisprudentzia-esparrua

Azterlan honetan, zati teoriko bat dago, non karakterizazioa eta lege- nahiz jurisprudentzia-esparrua biltzen baitira eta, era berean, berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzeari begirako tresna arauemaileak eta erakunde nagusiak aztertzen baitira; halaber, araudiak jasotzen dituen diskriminazio-modalitateen hurbilketa kontzeptuala egiten da bertan. Bestetik, babes- eta erreparazio-neurriak garatzen dira, lege-bermeekin eta -prozedurekin batera. Modu espezifikoa, datu-bilketari buruzko aurreikuspenak aztertu ditugu, garrantzitsuak baitira politika publikoak diseinatzeko. Era berean, Europan, Estatuan eta Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) dauden plangintza-tresnak gogorarazi ditugu. Azterlanean, ijito-herriari buruzko atal zehatz bat dago, diskriminazioaren eta gizarte-bazterketaren aurrean babesa behar duen gutxiengo kulturala baita (berezi, COVID-19aren ondoren).

II.1. Tresna arauemaile nagusiak eta nazioarteko erakunde nagusiak.

II.1.1. Arau-esparrua

Diskriminaziorik ez izateko eskubidea edo diskriminazioaren aurkako zuzenbidea Estatu Batuetan sortu zen; hasiera batean, etniari edo arrazari lotuta. Gero, Europara zabaldu zen, genero-berdintasuna izaki eragile nagusia. Ondoren, denborak aurrera egin ahala babestu diren ezaugarriak gehitu dira, eta, bide onean jarraituz gero, gehiago gehituko dira, gizartearen bilakaerak berak eta teknologiak eraginda, baita adimen artifizialean erabiltzen diren algoritmoen joeragatik ere.

[Espainiako Konstituzioaren](#) (EK) 14. artikulua diskriminaziorik ez izateko eskubidea ezartzen du, eta babestu beharreko arrazoen zerrenda ireki bat ematen.

Pertsona fisikoek, beren harreman pribatuetan, ez dute berdintasun materiala zertan sustatu, ezta berdintasun hori benetakoa izatea galarazten duten oztupoak kendu behar ere; harreman pribatuetan diskriminatzeko debekuak, ordea, pertsona, elkarte, enpresa eta alderdi politiko guztiei eragiten die; hau da, gizarte osoari eragiten dio. Adibidez, jendearentzat zabalik dauden establezimenduetarako sarbidean edo merkatu pribatuko ondasunen eta zerbitzuen kontratazioan (etxebizitza bat

alokatzea) gertatzen dira egoera horiek; beraz, esku-hartze publikoa areagotu behar da, azterlan honetan proposatzen denez.

Azterlanak ez ditu xehetasunez jorratzen babestu beharreko arrazoi guztiak, arrazoi edo ezaugarri bakoitzak oso erronka desberdinak dauzkalako. Haien aniztasuna eta irismena oso zabalak dira: kolorea, sexua, hizkuntza, erlijioa, jatorri nazionala edo soziala, iritzi politikoa edo bestelakoa, posizio ekonomikoa, jaiotza, desgaitasuna, adina, nazionalitatea, egoera zibila, familia-egoera, sexu-joera, genero-identitatea, osasun-egoera, bizilekua, egoera ekonomikoa eta soziala. Baina gehiago gehitu ahal dira. Arrazoi horiek ez dira berdin babestu, eta ez dira guztiak berdin babesten; are, batzuk haien artean gainjarri ahal dira. Diskriminazioaren aurkako zuzenbideak izan duen bilakaeraren ondorioz, ezaugarri batzuk babestu dira, eta beste batzuk ez, eta ezaugarri batzuek babes-maila handiagoa dute, beste batzuek baino.

Azterlanean, nazioarteko lege-esparrua jasotzen da, diskriminazioa debekatzeko duten eskubideei buruzko arau-corpus handi bat. Espainiako Estatuak hainbat itun eta hitzarmen sinatu izanak zenbait betebeharrak dakartza, bai nazioarteko erakunde txostenak egiteko prozesuan parte hartzeari dagokionez, bai Espainiako Estatuak betebeharrak betetzei dagokionez.

Era berean, azterlanak Nazio Batuen (NB) eta Europako Kontseiluaren tresna arauemaile nagusiak biltzen ditu, eta nazioarteko hainbat erakunde aipatzen: NBren Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Batzordea (EESKB), Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Batzordea (ADDDB), Europako Batzordearen Giza Eskubideen Europako Auzitegia (GEEA), Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea (ECRI) eta Eskubide Sozialen Europako Batzordea (ESEB). Aipatutako itun eta hitzarmenak barne-ordenamendu juridikoaren parte dira, bat etorritako Espainiako Konstituzioaren 96. artikularekin eta [Nazioarteko Tratatuaren eta Akordioaren azaroaren 27ko 25/2014 Legearen](#) 28. artikularekin. Halaber, barne-mailan dauden tresna arauemaileak eta erakundeak aztertu ditugu.

II.1.2. Batasuneko araudia

Azterlanak sakontasun handiagoz heltzen dio Batasuneko araudiari.

Giza eskubideak babesteko tresna ugari daude, eta tresna horiek askotariko erakundeekin lotuta daude; hortaz, aho betean esan dezakegu arau-eremua benetan konplexua dela. Hori dela-eta, ohikoa da nazioarteko erakunde askoren epaiak,

txostenak eta gomendioak aipatzea eta auzitegiek Konstituzio Auzitegiaren eta, halaber, GEEAren, Europar Batasuneko Justizia Auzitegiaren (EJJA) edo ESEBen epaiak eta jurisprudentzia-irizkiak aipatzea.

Honako hauek dira azterlan honetan aipatutako zuzentarau nagusiak: 2000/78/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko azaroaren 27koa, enpleguan eta okupazioan tratu-berdintasuna egoteko eta sexu-joeran, erlijioan edo sinesmenetan, adinean edo desgaitasunean oinarrituta lan-eremuan eta lanbide-heziketan diskriminatzea debekatzeko esparru orokor bat ezartzeari buruzkoa, eta 2000/43/EE Zuzentaraua, Kontseiluarena, 2000ko ekainaren 29koa, arraza- edo etnia-jatorria edozein dela ere tratu-berdintasunaren printzipioa aplikatzeari buruzkoa eta arrazan edo etnian oinarrituta lan-eremuan eta lan-heziketan, gizarte-ongizateko sistemarako eta gizarte-segurantzarako sarbidean eta ondasunetarako eta zerbitzuetarako sarbidean (hau da, hezkuntzarakoan, osasun-laguntzarakoan eta etxebizitzarakoan) diskriminatzea debekatzeko duena.

EBko zuzenbideak lege-esparru bat ezarri du; horri esker, diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen jurisprudentzia eta doktrina garatu dira, eta Espainiak diskriminazioaren aurkako araudia onetsi du: hasiera batean, Neurri Fiskal, Administratibo eta Sozialei buruzko abenduaren 30eko 62/2003 Legearen bidez, eta, geroago, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integralaren bidez.

Zuzentarauek asko zabaldu zuten EBren diskriminazioaren aurkako legediaren ezarpen-eremua, baina bertan babesten diren arrazoi eta eremuetara mugatuta. Beraz, Giza Eskubideen Europako Hitzarmenaren (GEEH) 14. artikulua eta GEEHren 12. protokoloa desberdinak dira, GEEHn eta nazio-eremuan aitortzen diren eskubide guztiak estaltzen baitituzte. Zentzu horretan, EKren 14. artikulua zerranda ireki bat ezartzen du, eta, bat etorrira konstituzio-aurreikuspen horrekin, 15/2022 Legeak ere zabaldu egin ditu babestu beharreko arrazoiak eta ezarpen-eremuak. Gainera, Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Konbentzioa EBren lege-ordenamenduaren zati da, Batasuneko zuzenbidea interpretatzeko erreferentziatzeko tresna bat.

15/2022 Legeak jaso bezala, hirugarren herrialde batzuetako nazionalen ere aplikatuko zaie diskriminatze debekua, betiere Estatura sartzea eta bertan bizitzea arautzen duten xedapenak baztertu gabe. Ondorioz, diskriminazioaren debekua EBko kide ez diren estatu-eremuetako herrialdeetako nazionalen ez zaie aplikatuko, EBra

sartzeko eta bertan bizilekua izateko baldintzei dagokienez, ez eta lan-merkatura sartzeari eta okupazioa izateari dagokionez ere.

Estatu kideek zuzentarauen aplikazioari buruzko informazio guztia eman behar diote Batzordeari, hark ebaluazio-txosten baten proiektua egin dezan, zuzentaruak aplikatzeko hartu diren neurriak aztertzeke. Horretaz gainera, [Batzordearen 2018ko ekainaren 22ko 2018/951 \(EB\) Gomendioa](#) dela bide (berdintasunerako erakundeen inguruko araei buruzkoa da), estatu kideei eskatzen zaie informazioa sar dezatela zehazteko nola hartzen duten kontuan gomendio hori 2000/43/EE eta 2000/78/EE Zuzentarauen aplikazioari buruzko komunikazioetan. Hala, haien inpaktuari buruzko ebaluazioa egin ahalko litzateke.

Hala, zuzentarauen aplikazioa dela-eta, Batzordeak Europako Parlamentuari eta Kontseiluari egindako txostenek agerian jartzen dute bi zuzentaruak, nahiz eta diskriminazioaren ondoriozko zehapenak eta baliabideak bateratu ez, estatu kideak behartzen dituztela zehapen eraginkorrak, neurrikoak eta disuasiozkoak ezartzera eta zuzentaruetan ezarritako betebeharrak betetzeko egintza judizialak hasi ahal izatea bermatzera, aurretiaz administrazio-prozedura izapidetuta, hala badagokio.

Txostenetan jasotzen denez, kezkatzeko arrazoiak daude, oraindik ere, baliabideak egoteari eta kasu zehatzetan ezartzen diren zigorrek zuzentarauen betekizunak osorik betetzeari dagokionez, eta, gogorazten dutenez, arau-hausteen prozedurara jo daiteke, arau batek zuzentarauen edukia urratzen duenean.

Europar, estatu kideetan eta beste estatu batzuetan diskriminazioaren aurkako araudia nola garatu den aztertzeke, Europako Batzordeak argitaratutako txostenek agerian jartzen dute auzibidera jotzeko zailtasunak daudela (prozeduren iraupena, epaiketa-kostuak eta doako justiziaren onurak lortzeko gabeziak, hizkuntzen interpretazioak eragindako oztopoak, araudiaren konplexutasuna, frogarako arazoak datu estatistikorik ez izateagatik eta abar). Aipatzen duten beste muga batek berdintasunerako erakundeei eragiten die, agintari publiko guztiek ez baitituzte betetzen haien ebazpenak.

Arartekoaren azterlanean, zuzentaruak sustatutako intereseko elementu gisa nabarmentzen dira honako hauek: frogatu beharrendaren kargari buruzko arauetan egindako aldaketa eta zuzentaruetan jasotzen diren arrazoiengatik sortutako desabantailak prebenitu edo konpentsatzeko neurri espezifikoak edo ekintza positiboko neurriak mantendu edo hartzeko baimena. Horri buruz, EBJAk ezarri du ekintza positiboko neurriak, diskriminaziorik ez izateko printzipioaren salbuespenak direnez,

modu murriztailean adostu behar direla eta berdintasun materiala lortzea izan behar dutela helburu; hortaz, aukera-berdintasuna lortzeko diseinatu behar dira, eta proportzionaltasun-testa betetzeko aukera eduki behar dute: hau da, neurriek bidezkoak, eraginkorak eta premiazkoak izan behar dute.

Zuzentarauen ekarpen nagusietako bat da berdintasunerako erakundeak sortuko direla diskriminazioari aurre egiteko. Haien xedea izango da tratu-berdintasuna sustatzea pertsona guztiei, arraza edo etniagatik diskriminaziorik egin gabe. Erakunde horiek era askotako eraketa izan dezakete; halere, zenbait eskumen xedatzen dira, gutxienekotzat jota; besteak beste, diskriminazioaren biktimei laguntza independentea ematea diskriminazioagatiko erreklamazioak izapidetzean, diskriminazioari buruzko azterlan independenteak egitea, txosten independenteak argitaratzea eta diskriminazioarekin lotutako edozein gairi buruzko gomendioak egitea.

Europako araudiak ez du inolako baldintzarik ezartzen erakunde horiek sortzeko: nazio-mailan giza eskubideak defendatzeaz edo eskubide indibidualak babesteaz arduratzen diren zerbitzuen barruan egon daitezkeela baino ez du ezartzen.

Arau-xedapen horren ondorioz, berdintasunerako erakunde ugari eratu dira Europan, antolaketa eta jarduketa-eremu ezberdinekin. Erakunde horiek gero eta garrantzitsuagoak direnez, Batzordeak estandar jakin batzuk proposatu ditu.

Gainera, diskriminazioaren kontrako borrokan laguntzen duten beste erakunde batzuk daude Europan; adibidez, FRA (aholku ematen die EBko erakundeei eta nazioetako gobernuei, oinarrizko eskubideei buruz), Berdintasunerako Erakundeen Europako Sarea (EQUINET), Europako Rainbow, Intercultural cities eta Arrazakeriaren aurkako Hirien Europako Koalizioa (ECCAR).

II.1.3. Barne-ordenamendua

Europako araudi hori txertatzeak, orain gutxi arte, ez du ekarri neurri asko garrantzea, 62/2003 Legearen bidezko transposizioa eta berdintasunerako erakunde baten sorrera (Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseilua) kenduta.

15/2022 Lege onetsi berriak, baina, aurrerapen handia ekarri du. Duela gutxi onetsi den beste araudi bat da [6/2022 Lege Organikoa, uztailaren 12koa. Bada, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Lege Integrala \(uztailaren 12ko 15/2022 Legea, Zigor Kodeari buruzko azaroaren 23ko 10/1995 Legea aldatzen](#)

[duena](#)) osatzen du. Lege horrek antigitanismoa gehitu du, tipo penal berri gisa eta delitu baten larrigarri gisa.

15/2022 Legearen helburua da diskriminazio mota guztiak prebenitu eta desagerrarazteko lege-esparru egokia ezartzea, bai eta tratu-berdintasunaren zeharkako aplikazioa bultzatzea ere, politika publikoak, administrazio publikoen arteko koordinazioa eta administrazio publikoen, eragile sozialen nahiz antolatutako gizarte zibilaren arteko lankidetzak formulatu, gauzatu eta ebaluatzeko unean.

Lege bermatzaile, orokor eta integrala da. Bermatzailea da, Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua betetzea bermatzen duelako. Halaber, lege orokorra da, edozein diskriminazioaren aurrean babesteko legeria orokorra baita, eta integrala da, babesa edozein arrazoi dela-eta eragindako diskriminaziora zabaltzen duelako eta arauaren ezarritako eremu guztietan aplikatuko delako.

Honako hauek dira araudiak babesten dituen arrazoiak: jaiotza, arraza- edo etnia-jatorria, sexua, erlijioa, sinesmena edo iritzia, adina, desgaitasuna, sexu-joera edo -identitatea, genero-adierazpena, gaixotasuna edo osasun-egoera, egoera serologikoa eta/edo patologiak eta nahasmenduak izateko aurretiko joera genetikoa, hizkuntza, egoera sozioekonomikoa eta beste edozein inguruabar pertsonal edo sozial.

Hortaz, Europako araudian jasotako sei diskriminazio-arrazoiez gainera (sexua, arraza- edo etnia-jatorria, desgaitasuna, adina, erlijioa edo sinesmenak eta sexu-joera), Legeak arrazoi gehiago ezarri eta zehaztu ditu, eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluaaren amaieran dagoen klausula irekiari eutsi dio.

Gainera, berriaz ezartzen du indarraldia inguruabar jakin batzuei dagokienez: nazionalitatea, adin-nagusitasuna edo -txikitasuna, legezko bizilekurik izatea edo ez izatea, besteak beste. Araudiak ezartzen du diskriminazioaren biktima guztiek bermatuta ditzutela legean aitortutako eskubideak, haien jatorria, erlijioa, adina edo beste edozein baldintza pertsonal edo sozial aintzat hartu gabe eta Espainiako Estatuan duten administrazio-egoera aintzat hartu gabe. Aurrerapen garrantzitsua da.

Halere, tratu-desberdintasuna eman ahalko da, bereizketa hori egiteko irizpideak zentzuzkoak eta objektiboak direnean eta helburu zilegi bat lortu nahi denean edo lege-mailako arau batek baimentzen duenean. Tratu-desberdintasunak, beraz, baliabide egoki, beharrezko eta proportzionatua izan behar du, xede hori lortzeko.

Lege berriak ezarpen-eremu objektibo eta zabala aurreikusten du. Araua enpleguan (norberaren nahiz besteren konturako enpleguan), enplegu publikoan eta antolakunde politiko, sindikal, enpresarial, profesional nahiz interes sozial edo ekonomikoen afiliazioan eta parte-hartzean aplikatuko da. Baita hezkuntzan, osasunean, garraioan, kulturean, herritarren segurtasunean, justizia-administrazioan, gizarte-babesean, gizarte-prestazio eta -zerbitzuetan eta jendearen esku jarritako ondasunen eta zerbitzuen eskaintzan eta hornikuntzan ere, etxebizitza eskuratzeko eskubidea eta jendeari irekitako establezimendu edo gunetara sartu eta toki horietan egoteko eskubidea barne hartuta. Halaber, bide publikoa erabili eta bertan egoteko eskubidean, publizitatean, komunikabideetan eta informazioaren gizarteko zerbitzuetan, Interneten, sare sozialetan eta aplikazio mugikorretan, kirol-jardueretan, adimen artifizialean eta datu-kudeaketa masiboan ere proiektatzen da.

EBren zuzentzauek baino ezarpen-eremu handiagoa du, herritarren segurtasuna eta justizia-administrazioa gehitu baitira.

Eremu subjektiboari dagokionez, legea sektore publikoari eta Espainiako lurraldean bizi diren, bertan dauden edo bertan jarduera egiten duten pertsona fisiko edo juridiko pribatuei aplikatuko zaie, haien nazionalitatea, helbidea edo bizilekua edozein direla ere.

Lege estatalak, bestalde, berori aplikatzeko bermeak arautzen ditu, bai eta babes-nahiz erreparazio-neurriak eta sustapen-tresnak ere. Sustapen-tresnen artean, honako hauek jasotzen dira: ekintza positiboko neurriak, tratu-berdintasuna nahiz diskriminazio eza bermatzeko estrategia estatala, administrazio publikoen arteko lankidetzak, estatistikak nahiz azterlanak, dirulaguntza publikoak eta gobernuz kanpoko erakundeekiko elkarrizketa, prestakuntza nahiz kontratazioa.

Berritasun gisara, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea zaindu eta erreparatzeko prozedurak barnebiltzen ditu, arau-hausteen eta zigorren araubide bat ezarriz. Araubide horri esker, diskriminazioaren biktimek ordaina jaso ahalko dute, eta tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea bermatzeko agintaritzak independente bat arautu da, zeina eskudun erakundea izango baita 2000/43/EE Zuzentarauan xedatzen denaren ondoretarako.

Legeak gutxieneko babes-mailak jasotzen ditu, eta ez ditu eragozten beste arau batzuetan ezarritako xedapen onuragarriagoak; hala, beti lehenetsiko da diskriminaziorik eza ondoen bermatzen duen araubide juridikoa. Araudiaren aurreikuspen hori oso garrantzitsua da, eskubideak hobetzeko tarte zabala uzten baitio EAeri.

Hain zuzen ere, EAEn badira urte batzuk transexualen eskubideak eta genero-identitatean oinarritutako diskriminaziorik eza arautzen dituen lege espezifiko bat dugula, [14/2012 Legea, ekainaren 28koa](#), transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa, zeina [ekainaren 27ko 19/2019 Legearen](#) bidez aldatu baita.

Interesgarria da adieraztea Kataluniako Autonomia Erkidegoak tratu-berdintasunari eta diskriminazio ezari buruzko araudi propioa daukala, diskriminazio-arrazoiz ugari babesten dituen, bere lurralde-eremuan estatutu-izaerako eskubide bat baliatuz. Arau hori onetsita, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babesteko eta bermatzeko erakunde bat sortu da, eta haren eginkizunetako bat da laguntza eta aholkularitza ematea edo irizpenak edo txostenak idaztea, besteak beste. Eginkizun horien artean, honako hauek nabarmentzen dira: bitartekaritzarako edo adiskidetzarako organismoa izatea, alderdien berariazko adostasunarekin; ofizioz edo hirugarrenek eskatuta hastea diskriminazio-egoera posibleen inguruko ikerketak, larritasun edo garrantzi berezia dutenean; hasiera emateko, ikuskatzeko, instruitzeko eta zigortzeko ahalak baliatzea, bat etorrita legean ezarritako arau-hausteen eta zehapenen araubidearekin. Halaber jasotzen duenez, erakunde horrek instrukzio-fasean balioesten badu beste administrazio publiko bati dagokiola ustezko jokabide urratzailea zigortzeko eskumena, administrazio horri esan behar dio, eta espedientea lekualdatu. Horixe da Bartzelona hiriaren kasua, jokabide xenofoboak, arrazistak eta sexistak zigortzeko ahala biltzen duen araubide juridiko berezia daukalako baita diskriminaziorik ez izateko udal bulegoa bat eta diskriminazioen behatoki bat ere.

Bestetik, jarduteko protokolo bat egitea, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza babestu eta sustatzeko batzorde bat ezartzea, Sindic de Greuges-ekin edota beste administrazio batzuekin nahiz erakunde publiko eta pribatuekin lankidetzahitzarmenak sinatzea eta nazioarteko eta nazioaz gaindiko erakundeetan parte hartzea aurreikusi du Kataluniak. Duela gutxi, Nafarroako Foru Komunitateak arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko lege bat eman du.

II.2. Diskriminazio-modalitateetarako hurbilketa kontzeptuala

Azterlanean, honako diskriminazio mota hauek aztertu ditugu: zuzeneko diskriminazioa, zeharkako diskriminazioa, diskriminazio anizkoitz eta interseksionala, asoziazio, suposizio eta pertzepzio ezkutua eta sistemikoengatikoa, jazarpen diskriminazionala, diskriminatzeko indukzioa, agindua edo instrukzioa eta errepresaliak.

Bestetik, gorroto-diskurtsoari eragiten dioten zenbait elementu garatu ditugu, eremuan duten inpaktuagatik eta zigorgarritasunari nahiz adierazpen-askatasunerako eskubideari dagokienez duten mugaketagatik, eta gorroto-diskurtsoak jazartzeko adostu diren tresnak aztertu ditugu, baita ikus-entzunezko programazioaren legezkotasuna gainbegiratzekoak ere. Zentzu horretan, nazioarteko erakundeen hainbat gomendio aipatu ditugu; esaten baterako, duelako gutxiko hau: [CM/Rec\(2022\)16 Gomendia, Europako Kontseiluaren Ministroen Batzordeak estatu kideei emandakoa, gorroto-diskurtsoei aurre egiteko moduari buruzkoa](#).

Halaber, gorroto-delituei heldu diegu, esku-hartze publikoaren eremu desberdinak argitzeko asmoz. Zentzu hertsian, delitu hauek ez dira diskriminazioaren modalitate bat, delituen ezaugarri berezi bat baizik. Tipo penalean bertan babestutako ezaugarri batek batzen dituen talde sozialei eragiten dieten aurreiritzien ondorioz zigorgarriak diren jokabideak hartzen dituzte. Ondasun juridiko jakin batzuk babesten dituzten delituak dira, eta horien mugaketa kontzeptualak eztabaida doktrinala eragin du, bai eta horien dimentsio indibidual eta kolektiboak ere; izan ere, planteatu da duintasuna eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea ez zaiela babesten bakarrik dimentsio indibiduala duten ondasun juridikoei, dimentsio kolektiboa dutenei ere babesten baitaie, talde zaugarriari eragiten dien aldetik.

Diskriminazioaren arloko zuzentzauek ez dituzte behartzen estatu kideak zuzenbide penala erabiltzera diskriminazio-egintzak zehatzeko. Horren ordez, hau dago: [2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena, 2008ko azaroaren 28koa, zuzenbide penalaren bidez arrazakeriaren eta xenofobiaren modu eta adierazpide jakin batzuen aurka borrokatzeari buruzkoa](#). Erabaki horrek estatu kide guztiak behartzen ditu zehapen penalak ezartzera indarkeria edo gorrotoa bultzatzeagatik, arraza, kolorea, arbasoak, erlijioa edo sinesmenak, nazio- edo etnia-jatorria direla-eta egiten denean, baita material arrazistak eta xenofoboak zabaltzeagatik eta talde horien kontra egindako genozidio-ekintzen, gerra-krimenen eta gizateriaren aurkako krimenen apologia egin eta krimen horiek ukatu eta arinkeria tratatzeagatik ere. Europako Batzordeak Kontseiluari proposatu dio gorroto-delituetatik eta gorroto-diskurtsoetatik babesteko eremua zabaltzea eta horretarako behar den esparru juridiko egokia ezar dezala.

Amaitzeko, gorroto-delituak jazartzeko eta biktimak babesteko tresna nagusiak aipatu ditugu, eta gorroto-gertakariari buruzko datuak biltzeak duen garrantzia azpimarratzen.

II.3. Diskriminazioaren aurreko babesa eta erreparazioa.

Zalantzarik gabe, neurri-sorta zabala ezarri behar da jarduketa eta jokabide diskriminatzaileen aurrean babesteko, jokabide horietan egiturazko faktoreak sartzen direlako, zeharkako diskriminazioan ikus daitekeenez, eta diskriminazio sistemikoei, jazarpenei eta gorroto-delituei ezin zaielako erantzun salaketa edo erreklamazio administratibo edo judizial batekin bakarrik.

Azterlanean, batetik, ekintza positiboko neurriak jaso ditugu, berezi edo espezifiko ere esaten zaienak, eta haien xedea da erabateko berdintasuna bermatzea praktikan, ezaugarri jakin bati lotutako desabantailak saihestuz edo konpentsatuz. Halaber, atal espezifiko batean, batez ere erlijio- eta kultura-aniztasunaren kudeaketari lotutako neurriak aipatu ditugu (hala nola, kulturarteko harmonizaziorako jardunbideak, zentzuzko moldaketa eta doikuntza itundua), uste baitugu gure gizartean dagoen aniztasunak dakartzan egoeren eta premien konplexutasunari erantzuteko modu bat direla, hala egin ezean zeharkako diskriminazioa edo bereizgabetasunaren ondoriozko diskriminazioa ekar baitezake aniztasun horrek. Aurrekoez gainera, interrelazio sozialeko eremuak eta ikerketa-eremuak jokabide diskriminatzaileak dakartzaten arrazoiei buruz sentibilizatzeko eta horri buruzko informazioa emateko neurriak aipatu ditugu.

15/2022 Legeak betebehartzat jotzen du diskriminazioaren biktima guztiek haien eskubideei eta dauden baliabideei buruzko informazio integrala bermatzea; bereziki, desgaitasuna dutenei.

Halaber, salaketa jarri ondorengo berehalako unean, doako aholkularitza juridikoa jasotzeko eskubidea aurreikusten du, eta xedapen berezi bat du hurrei eta nerabeiei dagokienez, eskubidea baitute behar den informazioa hizkera argian eta ulergarrian jasotzeko, ulertzeko moduko hizkuntza batean, eta formatu eskuragarrietan zentzumenei eta kognizioari dagokionez. Formatu horiek hartzaileen inguruabar pertsonaletara egokitu behar dira, eta irisgarritasun unibertsala bermatu behar da.

Eskola-jazarpenari buruz, beste aurreikuspen batzuen artean, eskola-zentroetan protokolo espezifiko bat ezartzekoa jasotzen du araudiak, babestutako edozein kausatan oinarritutako diskriminazioak, intolerantziak eta gorroto-gertakariak identifikatu daitezen eta, horrela, beharrezko laguntza eta babesa eman daitezen.

Bestetik, adierazten du berme juridikoak eta prozedura-bide bat behar direla erreklamatzeko, benetako babes judizialerako eskubidea betearazteko eta diskriminazi-

oa dela-eta eragiten diren kalteei erantzuna eman ahal izateko. Berme horiek, gainera, disuasio-ondorioak izan behar dituzte, eta modu efikazean babestu behar dituzte biktimak.

Horri dagokionez, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako eskubidea babesteko eta froga gauzatzeko legitimazio prozesala azpimarratzen du, eta, era berean, aurreikusten du interesdunak diskriminazioa alegatzen eta administrazio-prozedura batean diskriminazio horren zantzu sendoak aurkezten dituenegoera diskriminatzailea egotzi dioten pertsonak justifikazio objektibo eta zentzuzkoa aurkeztu beharko duela, nahikoa frogatua, hartutako neurriei eta neurrien proportzionaltasunari buruzkoa.

Arlo honetako zehapen-araubideak traza desberdina dauka, ez dielako eragiten biktimaren eskubide indibidual baten urraketari eta haren egoerari bakarrik (biktimak, dena dela, diskriminazioa jasan aurreko egoerara itzultzeko aukera eduki behar du, eta, hala badagokio, baita ordain ekonomikoa jasotzekoa ere): gizarte osoarentzako prebentzio- edo disuasio-helburu bati dagokio.

Nahiz eta zuzentzaruek estatu kideak derrigortzen dituzten eskubideak baliarazteko eta zigorrak eraginkorrak, proportzionatuak eta disuasiozkoak izateko prozedura judicial eta/edo administratiboak ezartzera, 15/2022 Legea onetsi arte Espainiak ez du ezarri erreparazio-neurrietan aurrera egiteko zehapen-araubiderik.

Zentzu horretan, Berdintasun arloko Adituen Europako Sareak eta FRAk diskriminazioaren aurkako zehapen-araubideari buruz egindako analisiaren ondoriozko zenbait gogoeta azpimarratu ditugu azterlanean, interesgarriak gure ustez, zehapen-araubidearen garapenari eta ezarpenari buruz hausnartzeko. Egiazki, Europako Batzordearen txosten batek esaten duen moduan, ez da ia zigorrik ezartzen, eta, beraz, ez dago batere argi zuzentzaruen aurreikuspenak betetzen ari ote diren.

Arau-hausteen eta zehapenen araubide berria, tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloan oinarritzko baldintzak bermatzekoa ezarri dena, ez da zehatza. Hala ere, berariaz aipatzen ditu beste zehapen-araubide aplikagarri batzuk; adibidez, desgaitasunen bat dutenei eragiten diena, zeina [desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorren testu bategina onesten duen azaroaren 29ko 1/2013 Legegintzako Errege Dekretuan](#) (DPELO) aurreikusten baita. Ordena sozialean, Lan arloko Arau-hauste eta Zigorrei buruzko Legeak arautzen du araubide aplikagarria, abuztuaren 4ko [5/2000 Legegintzako Errege Dekretuak](#) onetsitako testu bateginean.

Gainera, 15/2022 Legeak berariaz esaten du legedia autonomikoak bere eskumen-eremuan garatu eta tipifikatu dezakeela, eta, halaber, modu osagarrian aplikatuko da Sektore Publikoaren Araubide Juridikoari buruzko urriaren 1eko 40/2015 Legean (SPAJL) nahiz Administrazio Publikoen Administrazio Prozedura Erkideari buruzko urriaren 1eko 39/2015 Legean (APEL) zehapen-ahalmenari buruz xedatutakoa.

Horrenbestez, zehapen-araubide horrek tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari buruzko oinarrizko baldintzak jasotzen ditu. Gauzak horrela, lege horren edozein aplikazio-eremutan tratu-berdintasunari eta diskriminazio-ezari lotutako arau-haustea eta zehapenak barne hartzen dituzten araubide bereziak dituzten autonomia-erkidegoetan, araubide berezi horiek aplikatuko dira lehentasunez, hizpide dugun legean jasotakoa baino lehen.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen duten jokabideen tipifikazio bat ezartzen du 15/2022 Legeak, nahiko orokorra bada ere. Arau-hauste arinak, astunak eta oso astunak bereizten ditu, arau-haustea ekarri duen egitatearen larritasunaren arabera mailakatuta, proportzionaltasuna kontuan hartuz. Berariaz ezartzen du isunaren zenbatekoa finkatzen denean aintzat hartu beharko dela arau-hauslearentzat ez izatea onuragarriagoa isuna ordaintzea arau-haustea egitea baino.

Administrazio publiko bakoitzari dagokio zehapen-espeditenteak hasi eta bideratzea, baita administrazio-zehapenak ezartzea ere, norberaren eskumen-eremuan.

Legeak neurri bereziak aurreikusten ditu, administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile batek parte hartu duen kasuetarako. Hala, ezartzen du behin-behineko neurriak hartuko direla sortutako diskriminazio-egoera desagerrarazteko, baldin eta froga-hastapenetik ondorioztatzen bada lege horretan edo tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko legeria espezifikoan aurrez ikusitako arau-hausteetako baten egilea administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat izan daitekeela.

Halaber aurreikusten duenez, eskudun administrazio-organoak dagokion diziplina-prozedura abiatuko dio erantzuleari, bat etorrita aplikagarria zaion legedian xedatutakoarekin, eta zehapen-prozedura bideratuko du, ustezko egilea administrazio publikoen zerbitzura ez dagoen agintari edo kargu publikoa denean. Legeak xedatzen du gehieneko zehapenak ezarriko direla arau-haustea kargu edo funtzio publiko baten titularrek edo enplegatu publikoek egiten dituztenean, beren kargua edo eginkizunak betetzen ari badira Estatuaren lurralde-antolaketa osoaren eremuan.

Horrez gainera, dagokion zehapen-prozeduraren instrukziotik ondorioztatzen bada administrazio publikoen zerbitzura dagoen agintari edo langile bat erantzule dela, ebazpen horretan frogatutzat jotako egitateek administrazioa lotuko dute ondare-erantzukizunari buruzko prozeduran. Azken hori bideratu beharko da diskriminazioaren biktimari eragin ahal izan zaizkion kalte eta galerengatik eman behar zaion kalte-ordaina zehazteko, halakorik eman behar bazaio.

Legearen aurreikuspen berri horiek administrazio publiko eskudunek aplikatu behar dituzte, eta EAEk garatu egin ahalko ditu, eta tipifikazio espezifikoak ezarri, benetako babesa bermatzeko.

Azterlanean azpimarratu egiten da garrantzitsua dela lehengoratzeko-ikuspegia edukitzea, erantzun bermatzaile berri modura, ukitu erreaktiboagoa duten bestelako erantzunak osatzeko. Ikuspegi horrek zigor-arloko justizian dauka jatorria, baina, eraginkorra dela aitortu denez, beste gatazka batzuetara hedatu da; hala nola, kulturantzunetara, auzokideen artekoetara eta komunitarioetara. Lehengoratzeko-metodologiarekin, bidelaguntzan aintzat hartzen dira norberaren premiak, eta errazagoa da gatazkek tratatzeko sistema propioak ezartzea, balioak, kultura eta diskriminazio-dinamikak oinarri hartuta, delako aniztasun-eremuko elkarte esanguratsuekin, diskriminazio-eremu bakoitzean adierazgarriak diren ordezkari sozialekin eta, ahal dela, erasotzaileen edo biktimarioen komunitateko edo eremu sozialeko ordezkariekin.

II.4. Tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko datuen bilketa.

Datu trinko eta objektiboak biltzeari ematen zaion garrantziari esker, datu-bilketa egiteko moduari jarri zaio arreta, baliagarria izan dadin eta, aldi berean, pertsonen eta kolektiboen eskubideak berma ditzan. Datuak edukita, helburu asko lortu ahal dira: tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko araudiaren aplikazioa ebaluatzea; nola betetzen den kontrolatzea; diskriminazioa ikusaraztea eta diskriminazioaren zifra ezkutua ezagutzera ematea; administrazio prozeduretan eta prozedura judizialetan zeharkako diskriminazioa egiaztatzeke frogak eskaintzea; sentzibilizazioa sustatzea; berdintasunaren arloko joera ikuskatzea eremu askotan eta politika publikoak bideratu eta diseinatzea, besteak beste.

Aintzat hartu beharreko oinarritzko premisa da diskriminaziorik, kalterik eta estereotiporik sortu gabe eta daudenak areagotu gabe jarduteko printzipioarekin bat etor-

tzea beti. Gainera, edozein datu-bilketak errespetatu behar du datu-babesaren arloko esparru juridikoa.

Azterlanean, EBk datuak biltzeko eman dituen proposamenak biltzen dira, baita Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak datu-bilketarako proposatutako mugak eta bermeak eta 15/2022 Legeak horri buruz jasotzen duen arauzko aurreikuspen berria ere.

II.5. Berdintasunerako erakundeak

Diskriminazioari aurre egiteko irismen handiena duten proposamenen artean, berdintasunerako erakundeak sortzekoa dago. Azterlanean, nazioarteko erakundeek (NBEk nahiz Europako Kontseiluak eta EBk) proposatutako estandarrak jasotzen dira. EBri dagokionez, 2022aren amaieran, Europako Batzordearen zenbait proposamen argitaratu dira berdintasunerako erakundeetarako nahitaezko estandarrei buruz, eta, proposamenotan, aurreikuspen komun eta lotesleak ezartzen dira, berdintasunerako erakundeak eraginkorrak, independenteak eta irisgarriak izan daitezten. Azterlanean, erakunde horiek Europan izandako bilakaera aztertzen da, 2000/43/EE Zuzentarauaren arabera betebeharrak gisa abiatu zirenetik hasita. Batzordeak betebeharrak horren betetze-maila aztertu du, aintzat harturik betebeharrak arraza- edo etnia-jatorriari lotutako arrazoietatik babesteari baino ez diola eragiten; hau da, ez die eragiten erlijioari edo sinesmenei, desgaitasunari, adinari edo sexu-joerari lotutako kontuei. Estatu kide gehienek bete dute eskakizuna, bai lehendik zegoen erakunde bati ardura hori emanda, bai araudiak ezarritako lanak betetzeaz arduratuko den erakunde berri bat eratuta. Oraintxe bertan, askotariko baliabideak, eskumenak, eginkizunak edo egiturak daude. Europako Batzordeak ezinbestekotzat jotzen ditu, tratu-berdintasunaren arloko legedia sustatu eta berrantzikatzeko. Bere ustez, erakundeok beharrezkoak eta baliagarriak dira, pertsonak, erakundeak eta gizarte oro har aldatzen hasteko.

Azterlanean, erakunde horiek dauzkaten zailtasunak eta ereduaren arteko desberdintasunak aztertzen dira. Horri begira, txosten jakin batzuen edukiri heldu diogu, erakundeen existentzia bera, eskumenak, egitura, independentzia, irismena eta eraginkortasuna aztertzen dituelako; halaber, txostenen ondorio batzuk azpimarratu ditugu, botere politikoarekiko harremana eta independentziaren, eraginkortasunaren, irisgarritasunaren eta inpaktuaren arloko estandarrak kontuan harturik eratzeko diren agertokiei buruzkoak, askotariko eginkizunei (biktimizei lagundu edo diskriminazioa prebenitu) arreta jarriz. Hala, lehenengo kasuan, ikerketaren eremuko jardue-

rak lehenesten dira; bigarrenen, berriz, eginkizun propositiboagoak dira jomuga: jarduera onen detekzioa edo ekintza positiboen gainbegiraketa.

Espainiako Berdintasunerako Erakundea 2000/43/EE Zuzentaraua aplikatuta sortu zen, eta atal espezifikoak dauka. Hasierako eraketa eta lege berriaren aurreikuspena aztertu dugu, erakunde berri bat sortzea aurreikusi baitu: Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Agintaritza Independentea. Erakunde berriak eginkizun berri batzuk bete beharko ditu, Herriaren Defendatzaileak eta autonomia-erkidegoetako antzeko erakundeek dituzten eskumenei kalterik egin gabe.

EAEn berdintasunerako erakunde bat sortzeko aukerari dagokionez, erakunde berri bat sor liteke, Kataluniako Autonomia Erkidegoan egin bezala, edo Arartekora lot liteke, baldintza zehatz batzuekin.

II.6. EBren eta 15/2022 Lege berriaren jardun-estrategiak eta -proposamenak.

EBren estrategia eta dokumentu politiko nagusien artean, honako hauek aipatu behar ditugu: 2008/913/JAI Esparru Erabakia, Kontseiluarena, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurkako borrokari buruzkoa; EBren Arrazakeriaren aurkako Ekintza Plana; Batzordearen 2018/334 (EB) Gomendioa, 2018ko martxoaren 1ekoa, eduki bidegabeetarako sarbidea kendu edo blokeatzeko xedez legez kanpoko online edukiei modu eraginkorrean aurre egiteko neurriei buruzkoa; Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Estrategia; LGTBIQ pertsonen Berdintasunerako Estrategia eta Biktimen Eskubideei buruzko EBren Estrategia (2020-2025). Halaber, Espainian, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako Estrategia aurreikusi du 15/2022 Legeak Estaturako. Bestalde, EAEn, plan eta estrategia ugari sustatu dira, eta beste atal batean aztertu ditugu.

Administrazio-plangintza tresna garrantzitsua da tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren eremuan jarduketak diseinatu eta sustatzeko.

EAEn, hainbat plan eta estrategia garatu dira; batez ere, aniztasuna eta irisgarritasuna kudeatzearekin lotutakoak

II.7. Ijitoak babestearen garrantzia

Apartatu espezifiko bat dago ijitoak babesteko beharrari buruz. Izan ere, azken urteetan, EBk arreta berezia jarri du ijitoengan, historikoki diskriminatua izan den eta COVID-19ak ekarritako pandemiaren ondorioak bereziki jasan dituen gutxiengo kulturala delako. Testuan, Europaren eta Euskadiren mailan dauden konpromisoak bildu ditugu. Euskal Estrategia berriak neurri ugari jasotzen ditu, benetako berdintasuna eta diskriminaziorik eza lortzeko, ijitoak gizarteratzeko eta ijitoek ekonomian eta kulturaren parte hartzeko. Halaber, giltzarritzat jotzen da ijitoen, beren kulturaren eta aniztasunaren errealitateari edota ijitoek euskal gizartean kulturaren, gizartearen eta lanaren edota ekonomiaren arloan parte hartzeko duten nahiari irudi erreal eta egokiago bat eskaintzeko neurriak hartzea, antigitanismoaren kontra eta ijitoek nozitzen duten edozein diskriminazioaren kontra borrokatzeko aurreikusten diren lege-neurriak hartzearekin batera eta arreta jarritz behar baino salaketa gutxiago jartzeko joerari aurre egiteko neurriei.

Diskriminazioaren, gizarte-desberdinkeria eta antigitanismoaren multzoak, lapurtutako duintasuna lehengoratzeko konpromiso irmorik egon ezean, ijito-herriarekiko bidegabekeria soziala betikotzea eragin dezake.

III. Kapituluak. Nazioarteko erakunde esanguratsuen txostenak

Azterlanaren kapitulu honetan, Espainiako Estatuko diskriminazioaren aurkako araudiaren eta politiken arazo larrienak identifikatu ditugu, giza eskubideen arloko nazioarteko gainbegiratze-erakundeek Espainiari buruz idatzi dituzten txostenak aztertuz. Erakunde horiek aldizkako txostenak igortzen dituzte, Estatuko, gizarte zibilaren erakundeetako eta erakunde independenteetako arduradunek emandako informazioa erabilia. Txosten horietan, aldizka ebaluatzen dute Estatuak betetzen ote dituen giza eskubideei buruzko nazioarteko itun guztietan ezarritako betebeharrak.

Txostenotan, gainbegiratze-erakundeen ustez kezkarrienak diren alderdiak nabarmentzen dira, diskriminazioaren aurkako legediaren eta politiken kanpo-analisi objektibo bat egin eta arauok nazioarteko estandarrekin bat egiten ote duten adierazteko.

Arartekoaren azterlanean, kontua laburtze aldera, hobetzeko tarteak duten alderdiak baino ez ditugu jaso, ez alderdi onak, nahiz eta ebaluazioetan islatu.

Nazio Batuen eta Europako Kontseiluaren eremuan inskribatuta dauden erakunde ebaluazioak eta gomendioak hautatu ditugu, kontuan hartuz Espainiari buruzko aldizkako azken ebaluazio-txostena (hots, azterlana egin genuenean argitaratuta zegoen azkena). Erakunde batzuek gomendio edo ohar orokorrak ematen dituzte, eta, horrelakoetan, berdintasunarekin eta diskriminaziorik ezarekin zerikusi handiena dutenak jaso ditugu. Horrela, ebaluazio berrienak eta gaur egungo egoeratik hurbilen daudenak erabili ditugu.

Agerikoa denez, nazioarteko erakunde txostenetan ez dute aintzat hartu, ezta baloratu ere, 15/2022 Legea, duela gutxi onetsi baitute.

Arartekoaren azterlanak barruan jasotzen du Espainiako diskriminaziorik ezari buruzko bi urtez behingo txostena, 2020koa (Europako Batzordeak eskatu zuen). Berdintasunari buruzko datuen atalean, EBren eta Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariaren dokumentuak ere jaso ditugu, teknikoagoak izateagatik interesgarriak direlako. Halaber, Batzordearen 2018/951 (EB) Gomendioa kontuan hartu dugu, berdintasunerako erakundeei buruzko arauen ingurukoa.

Nazioarteko erakundeek zenbait **arazo** hauteman dituzte Espainiako Estatuko diskriminazioaren aurkako politikan, 15/2022 Legearen aurretikoak. Honako hauek dira:

III.1. Diskriminazioaren aurkako legeria globalik eza eta sektoreko legerian aurkitutako gabeziak.

Txostenetan adierazten denez, 62/2003 Legean ezarritako aurreikuspenak osaga-beak dira, honako arrazoi hauengatik: ez dute babesten hainbat arrazoiren aurrean edota diskriminazio anizkoitz eta interseksionaleko moduen aurrean; ez dituzte debekatzen segregazioa, asoziazio bidezko diskriminazioa, diskriminatzeke asmo iragarria eta diskriminazioaren sustapena, eta ez dituzte ezartzen babes-mekanismo prozesal edo zehatzaileak. Halaber, txostenetan jasotzen denez, lege horrek ez du onartzen bizitzako eremu guztietan zentzuzko doikuntzak egiteari uko egitea diskriminatzea dela.

Gainera, Legean zuzeneko diskriminazioari egiten zaion definizioa 2000/43 Zuzentarauaren aurkakotzat jo dute, ez baitu konparaziorik egiten aurreko egoerekin edo egoera hipotetikoekin. Era berean, Legeak eta DPELOk zeharkako diskriminazioari egiten dioten definizioa zuzentarau horren aurkakotzat jo da, "irizpidea edo praktika" diskriminazio-elementuak ez jasotzeagatik. Halaber, bi arau horietatik batek ere ez ditu ezartzen zeharkako diskriminazio baten justifikazio-parametroak. Halaber, txostenek adierazten dute balitekeela 2000/78/EE Zuzentaraua urratu izana, % 33ko desgaitasuna eskatzen delako, legeaz, zenbait prestazio eta eskubide eskuratzeko (adibidez, zentzuzko doikuntzetarako eskubidea), zuzentarau horrek ez duelako inolako mugarik ezartzen norbaitek desgaitasunen bat duela aitortzeko.

Azkenik, balizko beste urratze bat aipatzen da; zehazki, erreklamazioak aurkezten dituzten edo tratu-berdintasunaren printzipioa bete dadila eskatzeko jarduten duten pertsonen aurkako errepresalien debekuari lotuta. Errepresalien aurkako babesa lan-arloan baino ez da kontuan hartzen; beraz, horrek 2000/43 Zuzentarauaren 9. artikulua urratzea eragin dezake.

Hautemandako gabezien adierazleetako bat da ez dela Legearen inguruko auzirik sortu.

Txostenetan, zalantzan jarri da sektore publiko eta pribatuen eremu guztiak txertatu ez izana, horren ondorioz segurtasun-indarrak, arraza-profilen erabilera edo zer-

ga-zuzenbidea kanpoan geratu direlako. Halaber adierazten denez, Estatuko legeriak diskriminazio-biktimei ez zien ematen baliabide judizialeterako, administratiboe-terako edo kontziliazio-prozedureterako irispide arinik. Bestetik, partikularren arteko diskriminazio-kasuetan esku hartzeko instantzia estrajudizialik ez zegoela adierazten da, herriaren defendatzaileek administrazio publikoen kontrako kexetan bakarrik baitaude eskumena. Era berean, oro har eta diskriminazio-kasu guztietan, ez zen aurreikusten zigor eraginkor, disuasorio eta proportzionaturik, ezta biktimei eragindako kalte material eta moralarengatik konpentsaziorik ere: lan- eta desgaitasun-eremuek bakarrik zuten erregulazio zabalagoa. Alabaina, lan-eremuan, hitzarmen kolektibo edo akordio baten edozein xedapen diskriminatzaile aldatzera edo ezdeus deklaratzera derrigortzeko xedapen bat falta zen.

Kontratazio publikoaren eta dirulaguntzen eremuan ere, gabeziak hauteman dituzte; izan ere, lege horrek kasu bakarrean debekatzen du administrazio publikoetarako kontratatzea: ezin zitezkeen kontratatu desgaitasunen bat dutenak edo atzerritarrak lan-arloan baztertzeagatik, aukera berdinak ez emateagatik edo diskriminatzeagatik arau-hauste larria egin izana leporatuta zigortutakoak.

Elkarreei dagokienez, txostenek zalantzan jarri dute elkarreak jokabide penaleko kasuetan bakarrik desegin behar izatea eta aurreikuspen argirik ez egotea alderdi politikoez bestelako antolakunde arrazistei finantzazio publikoa kentzeko.

Bestalde, ezartzen diren zehapen bakarrak zigor-arlokoak dira. Txostenean aipatzen da ez dagoela informaziorik praktikan aitortzen den konpentsazioaren batez beste-ko zenbatekoari buruz, ezta zehapenen eraginkortasunari, proportzionaltasunari eta disuasio-eraginari buruz ere.

Halaber, zuzentarauak ekartzeko modua kritikatu dute, ez delako hitz egin ez eragile sozialekin, ez gizarte zibilarekin; hots, "transposizio formala egin da, baina, kasu batzuetan, arauak aplikatzeko gabeziak eta zailtasunak daude, ez dagoelako zeha-penik aurreikusita". Nazioarteko erakundeen txostenen arabera, horren ondorioz, inplikaturik dauden agenteek ez dute arauon berri, eta ez dituzte ondo ulertu.

III.2. Diskriminazioaren aurkako gaian falta da erakunde independente bat izatea, behar bezala hornitua

Arrazan edo Etnian oinarritutako Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseilua (CE-DRE) badago ere, nazioarteko erakundeek, beren ohar eta txostenetan, bat egin

dute adieraztean erakunde publiko independente bat behar dela, baliabidez eta aha-lez ondo hornitutako erakunde bat, eta horri buruzko estandarrak gogorarazi dituz-te. Diskriminazioaren biktimei laguntzeko zerbitzuak egindako lana aitortu dute, baina adierazi dute ez daukatela oso argi benetan eraginkorra ote den. Horren hari-ra azaldu dute biktimei laguntzen dieten erakundeek –ez biktimek– eman zutela diskriminazio-kasuen berri. Kontseilua hainbat urtez jardunean aritu ez delako kez-katuta daudela azpimarratu dute: batetik, 2016tik 2019ra bitartean, Kontseiluak ez duelako txosten independenterik eman; bigarrenik, ebaluazio-txostena egin zen garaian oso gomendio gutxi eman zituelako eta, hirugarrenik, presidentetza luzaro-an hutsik egon delako, baliabide propiorik ez duelako, aurrekontu-murrizketak dau-delako eta kideek ordainsaririk jasotzen ez dutelako.

Salatutako gabezien artean, independentzia-falta aipatzen da, ministerio batean jarraitzen duelako, baita kideak hautatzeko irizpideak oso argiak eta gardenak ez direla ere. Administrazio publikorako aurrekontu orokorretik bakarrik zetorkion fi-nantzazioa; ezin zitzakeen langileak hautatu eta kudeatu, eta berdintasun Ministe-riolari kontu ematen zion; hortaz, ez zegoen batere argi erakundeak nazioarteko estandarrak betetzen ote zituen.

Nazioarteko erakundeek esan dute ez dagoela ikerketa-ahalik eta legitimaziorik gai judizialetan esku hartzeko eta ofizioz jarduteko; horrenbestez, banakako kexetarako prozedura bat sortu behar dela adierazi dute, eta prozedura horrek prozesu judiziala baino informalagoa, arinagoa eta, hortaz, irisgarriagoa izan behar duela.

Halaber, herritarrek Kontseilua oro har ezagutzen ez dutela azpimarratu dute, eta, are, EB osoan gutxien ezagutzen den berdintasunerako erakundea dela esan dute.

III.3. Gutxiengoak ordezkatzan dituzten kontsulta-organoen diseinuaren eta funtzi-onamenduaren hutsuneak

Ijito Herriaren Estatu Kontseiluan eta Desgaitasunari buruzko Espainiako Kontseilu-an parte hartzeko eta haien jarduera gainbegiratzeko xedez, ordezkaritza- eta ahol-kularitza-kontseiluak sortu dira. Bada, txostenek zalantzan jarri dute kontseilu hori-ek benetan eraginkorrak ote diren eta jarduteko ahalik duten, eta balioetsi dute beste gutxiengo batzuk babesteko edo diskriminazioaren auka oro har borrokatzeko beste erakunde eskudun batzuetara estrapola daitezkeela.

Ijito Herriaren Estatu Kontseilua indartzea planteatu dute, eta nabarmendu dute erakunde horrek eta gizarte zibileko erakundeek gehiago inplikatu behar dutela ijitoei buruzko plan eta estrategia publikoen garapenean, praktikan eta ebaluazioan. Era berean, eraketa orekatua behar dela adierazi dute, Estatuko ordezkari nagusiek ez dezaten bete erakundearen agenda. Halaber, eraketa- eta funtzionamendu-arau argiak eta baliabide nahikoak behar direla gogorarazi dute, eta gizarte zibilak autonomia-erkidegoak Estatu Kontseiluan ez egoteagatik egin dituen kritikak aipatu dituzte. Desgaitasunari buruzko Espainiako Kontseiluari dagokionez, gainera, bere independentzia jarri da zalantzan.

III.4. Diskriminazioa, aurreiritziak eta estereotipoak komunikabideetan

Ohartarazi dute komunikabideetan eta sare sozialetan gutxiengoei buruzko estereotipo kaltegarriak zabaltzen direla eta delitu batzuei buruzko ustezko egileen etnia edo arraza esateko joera dagoela. Era berean, adierazi dute sare sozialak mezu arrazistak eta xenofoboak zabaltzeko erabiltzen direla eta telebistatik kendu ziren emisio arrazista batzuk Interneten aurki daitezkeela. Esan dutenez, komunikabideen mekanismo autoerregulatzaileek ez dute nahikoa egiten edo ez dira baliagarriak eduki xenofoboak edo arrazistak argitaratzea saihesteko, ez dutelako ondo funtzionatzen eta ez direlako nahikoa ezagunak; hortaz, oso kexa gutxi jartzen dira arrazakeriagatik edo diskriminazioagatik. Halaber, kaltegarritzat jo dute hedabideak erregulatzeko agintaritzaren independenterik ez izatea.

III.5. Berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketan eta azterketan topatutako hutsuneak

Agerikoa denez, legezko mugak daude etnia- edo arraza-jatorriari, erlijioari edo sinnesmenari, ideologiari, afiliazio sindikalari eta sexu-joerari buruzko datuak prozesatzeko. Hori dela-eta, datuak prozesatzearen helburua ezaugarri horiek identifikatzea denean, interesdunen baimena ez da nahikoa izango tratamenduaren debekua kentzeko ([Datu Pertsonalak Babesteko eta Eskubide Digitalak Bermatzeko abenduaren 5eko 3/2018 Lege Organikoaren](#) 9. artikulua). Aitzitik, ez dago adinari eta desgaitasunari buruzko datuen inguruko lege-eragozpenik, eta, nolana ere, lege-esparruak berak ezartzen ditu datu-bilketa eta -prozesamendua baimentzeko baldintzak.

Espaniari buruzko txostenetan, ez dago adierazle ekonomikoei eta sozialei buruzko datu eguneraturik edo fidagarririk, ezta talde gutxituetako kideen zein etorkinen eta gehiengoa osatzen duten biztanleen adierazleen arteko konparaziorik ere. Horrelako konparazioaren bitartez, hobeto ebaluatuko litzateke biztanle horiek nola baliatzen dituzten beren eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak. Halaber, ez dago gutxiengoetako kideen egoerari buruzko datu banakaturik, aldizka jasotzen denik, haiei zuzendutako neurriak diseinatu eta neurrien ondorioak ebaluatu ahal izateko; era berean, ez dago desgaitasunen bat dutenei, gizartean aurkitzen dituzten oztopoei edo haien eskubideen urraketari buruzko daturik. Hori dela-eta, biztanleriaren osarari buruzko datu demografikoak biltzeko eta argitaratzeko tresnak hobetzea gomendatu dute, datuak lurralde-erkidegoen arabera banakatuta eta autoatxikipen identitarioa bermatuta bildu eta argitaratu daitezken. Beste eremu batzuetan azterlanak eta datuak falta direla esan dute; esaterako, ijitoek eskola bertan behar uzteko arazoiei buruzkoak edo legez kontrako drogen kontsumoari buruzkoak. Argi dago gorroto-delituei, ezarritako zigorrei eta erreparazioei buruz bildutako datuen jarraipena hobetu behar dela. Zehazki, adierazi dute gorroto-delituen ibilbide judizialari buruzko daturik ez egoteak zaildu egiten duela gorroto-diskurtsoengatik kondenen kopuruak txikia izaten jarraitzeko arrazoen diagnostikoa egitea eta gertakari arrazistei buruzko informazioa (zigor-eremutik kanpoko) falta dela. Hausnartzeko gai gisa proposatu dute gorroto-kriminalitateari buruzko datu ofizialek eta gizarte zibilaren antolakundeen datuek ez dutela bat egiten.

Europako Batzordeak (zehazki, Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpitaldeak) berdintasun-datuen bilketa eta erabilera hobetzeko jarraibideak argitaratu zituen 2018an. Aztertu ditugun nazioarteko erakundeek egin duten bezala, jarraibide horietan nabarmentzen da garrantzitsua dela berdintasun-datuak biltzea, ebidentzian oinarritutako diskriminazioaren aurkako neurriak diseinatzeko eta giza eskubideen arloko nazioarteko betebeharrak betetzen diren ebaluatzeko. Besteak beste, datuen bitartez, bizi-tzaren hainbat eremutako berdintasunarekin eta diskriminazioarekin zerikusia duten joerak behatu daitezke; diskriminazioaren zifra ilunak ikusarazi daitezke, eta diskriminazioari buruzko prozedura judizialetan edo administratiboetan ebidentzia enpiriko fidagarriak eman daitezke.

Azterlan honetan, hautemandako gabeziak aipatzen dira.

III.6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan topatutako gabeziak

Kritikatu egin da adierazleak falta direla Arrazismoaren, arraza-diskriminazioaren, xenofobiaren eta horiekin lotuta dauden intolerantzia moduen aurkako estrategia integrala nola gauzatzen den ebaluatzeko.

III.7. Falta da politika publikoek talde gutxietan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurri kanpoko ondorio kaltegarriak aztertzea

Nazioarteko erakundeek txostenek lehentasunezko zat jotzen dute austeritateak talde behartsu edo zaugarrietan uzten dituen neurri kanpoko inpaktuak zaintzea, talde horiek ez ditzaten modu neurrigabea jasan aurrekontu-neurri murriztaileen ondorioak. Neurri horiek, berez, ez daude berariaz haientzat ezarrita, baina eragin negatibo handiagoa dute haiengan, marjinazio-egoeran daudelako.

Hala, txostenek kritikatu egin dute etorkinek, atzerritarrek eta gutxiengo etnikoek (adibidez, ijitoek) eskubide sozialak (adibidez, etxebizitza, hezkuntza, enplegua edo osasuna) baliatzeko zailtasunak dauzkatela, eta Estatuari eskatu diote neurri egokiak har ditzala zailtasun horiek ezabatzeko. Txostenetan, halaber, kezka-iturria da ebaluaziorik ez egotea jakin ahal izan dezagun neurriok proportzionalak ote diren eta nola eragiten duten eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak baliatzeko orduan, historian behartsuagoak izan diren taldeei dagokienez, edo jakin ahal izan dezagun haiei berariaz zuzendutako politikek nola eragiten duten. Era berean, eragindakoekin kontsultarik egin ez izana kritikatu dute.

Bestetik, azpimarratu egin dute zerga-politikak ezin duela konpentsatu austeritate-neurriak aplikatzearen ondoriozko desberdintasun-igoerarik, zeharkako zergek bilketan duten gehiegizko pisuagatik eta transferentzia jakin batzuen eskasiagatik.

Amaitzeko, kritikatu egin dute integrazio-adierazleen sistemarik ez dagoela etorkinen bizi-baldintzak (batez ere, funtsezko eremuetan: hezkuntzan, enpleguan, etxebizitzan edo osasunean) ebaluatzeko eta hobetzeko eta botere publikoek abian jarritako integrazio-politiken ebaluazioan ere erabiltzeko.

III.8. Profil etnikoak erabiltzea segurtasun-indarren eta -kidegoen jarduketetan

Etnia- eta arraza-profiletan oinarritutako identifikazio-kontrolak etengabe erabiltzen direla salatu dute. Gabeziatzat hartu dute Herriaren Defendatzailearen gomendioak praktikan jarri ez izana, hau da, galdeketa guztien erregistroa ez egitea eta interes-dunek profil etnikoen erabilera salatzeko aurkeztu dituzten kexa guztiak sistematikoki ez berrikustea.

III.9. Eskola-segregazioa

Txostenetan, Espainiako ikasle ijitoen eskola-segregazioa kezka-iturria da, sarritan absentismoarekin eta emaitza akademiko txarrekin lotzen delako hori. Ikasle horien auzoekin, eskola-zentroekiko distantziarekin eta ijitoak ez diren ikasleen gurasoek beste eskola batzuk hautatzearekin lotzen dute segregazio hori. Kalitatean dauden desberdintasunak kritikatu dituzte, eta segregazioak talde gutxituetan duen inpaktua salatu dute; hortaz, ikasleen banaketa bidezkoa izatea eta segregazioari aurre egiteko ahaleginak areagotzea gomendatu dute.

Txostenetan adierazten denez, oso garrantzitsua da hezkuntza inklusiboa izatea, aniztasun funtzionalari dagokionez. Etniaren edo jatorriaren arabera eskola-segregazioak desgaitasunean oinarritutako segregazioaren kausa eta irismen oso desberdinak baditu ere, bi kasuetan agerikoa da hezkuntza-aukera berdinak bermatzeko beharra, diskriminazioari eta gizarte-marjinazioari aurre egiteko baliabidezkat hartuta.

III.10. Intzidente arrazisten aurkako jardunaren hutsuneak

Nazioarteko erakundeek adierazi dute oso garrantzitsua dela gertakari arrazisten maiztasuna eta ezaugarriak ezagutzea, eta, horri begira, arrazan eta etnien oinarritutako diskriminazioarekin lotutako delituei buruzko datuen jarraipena indartu behar dela adierazi dute. Gainera, polizia-agintaritzetara eta Fiskaltzara iristeko zailtasunekin lotu dute behar baino salaketa gutxiago jartzeko joera.

III.11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokaren hutsuneak

Txostenetan kritikatu denez, aurrerapenak egin badira ere ezin daiteke zehaztu zenbat kasu diren gorroto-diskurtsoari lotutakoak. Gainera, gizarte zibilak jasotzen dituen datuek adierazten dute askoz ere gertakari gehiago daudela, poliziaren datuek adierazten dutena baino. Horretaz gainera, inkesta batzuek (adibidez, Eurobarometroak) eta gizarte zibilaren datuek aurreiritzi- edo diskriminazio-maila batzuk ematen dituzte, pentsarazten dutenak gorroto-diskurtso asko ez direla agintarien aurrean salatzen.

Halaber, ohartarazi dute poliziak zailtasunak dituela sare sozialen bidez jakiteko gorroto-diskurtsoaren egileak nor diren. Era berean, azpimarratu dute ez dagoela gorroto-diskurtsoa kautelaz eta premia ezabatzeko eta, aldi berean, geroko prozesu penalerako beharrezkoak diren froga-elementuak gordetzeko prozedurarik, eta oso txikia dela Internetetik kentzen diren gorroto-mezuen kopurua. Azkenean, txostenek azaldu dutenez, informazio eskasa dago gorroto-diskurtsoari zuzenbide zibilean eta administratiboan oinarrituta eman zaizkion erantzunei buruz, eta, erantzunok indartzeko, berdintasunerako erakunde bat oso baliagarria izan daiteke.

Labur, honako hauek dira nazioarteko erakundeen **gomendioak**, txostenean jaso ditugunak:

1. Diskriminazioaren aurkako lege globalak ematea

Nazioarteko erakundeek gogorarazi dute oso garrantzitsua dela legeria Arrazan oinarritutako Diskriminazio Mota guztiak Desagerrarazteko Konbentzioaren 4. artikulura egokitzea, estatu guztiak behartzen dituelako errepresio-arauak hartzera, adierazpen eta egintza arrazistei dagokienez eta adierazpen eta egintza arrazistak sustatzen, finantzatzen edo bultzatzen dituzten erakundeei dagokienez. Bestetik, uste dute Espainiako zigor-legeriak, errepresio-arloan, oro har eremuko estandarrekin bat egiten duela.

Gomendioen eta proposamenen arabera, legeriak honako hauek bete behar ditu:

- Helburutzat eduki behar du diskriminazio formal eta substantiboa desagerraraztea.
- Aintzat hartu behar ditu diskriminazio-modalitate desberdinen eta diskriminatzeke arrazoi desberdinen definizioak. Zuzeneko diskriminazioaz, zeharkako diskriminazioaz, diskriminazio anizkoitzaz edo diskriminazio-

jazarpenaz gainera, honako hauek aipatu dituzte: segregazioa, asoziazio bidezko diskriminazioa, diskriminatzeke asmo iragarria eta beste bati adore ematea, laguntza eskaintzea edo argibideak ematea, beste pertsona bat diskriminatu dezan.

- Autoidentifikazioa aurreikusi behar du.
- Berariaz debekatu behar du eremu publikoan nahiz pribatuan eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen eremuan diskriminatzea.
- Eremu publikoa nahiz pribatua hartu behar ditu. Honako hauek zerrendatu ditugu, adibide moduan, gehiago egon daitezkeen arren: enplegua, erakunde profesionaletako kideztza, hezkuntza, lanbide-heziketa, etxebizitza, osasuna, gizarte-babesa, herritarrei eskainitako ondasunak eta zerbitzuak, espazio publikoak, jarduera ekonomikoak eta zerbitzu publikoak.
- Barruan hartu behar ditu botere publiko guztiak eta pertsona fisiko eta juridiko guztiak.
- Onartu egin behar du ekintza positiboko neurriak eta bereizteko neurriak bidezkoak direla izatezko diskriminazioak zuzentzeko.
- Desgaitasunen bat dutenen Eskubideei buruzko Konbentzioaren aurreikuspenak eta kontzeptu berriak txertatu behar ditu; horien artean, “Legearen arabera berdintasuna”, hau da, legea desgaitasunen bat dutenen onurarako erabiltzeko eskubidea. Erakundeek, bestetik, desgaitasunen bat dutenentzat zentzuzko doikuntzak egin behar direla adierazi dute, eta doikuntza horiek abian jartzeko jarraibideak eman dituzte. Zentzuzko doikuntzak honela definitzen dira: “beharrezkoak diren aldaketak eta egokitzapenak (“karga neurrigaberik edo bidegaberik” ezarri gabe), giza eskubideak edo oinarrizko askatasunak baldintza berdinetan baliatzeko edo egikaritzeko beharrezkoak direnean. Horren arabera, ezin da egon desgaitasunen bat dutenen eskubideak berariaz ukatzen, murrizten edo mugatzen dituen legerik. Kontrakoa da: lege eta politika guztietan sartu behar dira desgaitasunari buruzko gogoetak.
- Eremu judizial eta administratiboan diskriminatzeagatiko erreparazioa eskuratzeko xedapenak jaso behar ditu.
- Aukera eman behar du prozesu eta prozedura judizialak eta administratibok diskriminazioaren biktima guztientzat eskuragarriagoak izan daitezen.
- Zigor proportzionatu eta disuasiboak jaso behar ditu, kalte material eta moralengatiko ordaina barne hartuta.
- Frogatu beharraren kargaren inbertsioa aurreikusi behar du.
- Arau guztiak (lege-, araudi- edo administrazio-mailakoak) etengabe berrikusteko aurreikuspena jaso behar du, diskriminazio-debekuarekin bat egi-

ten dutela ziurtatzeko eta, hala badagokio, debekua betetzen ez dutenak baliogabetzeko.

2. Diskriminazioaren aurkako borrokan espezializatu den erakundea sortzea

Arrazagatiko Diskriminazioa Desagerrarazteko Batzordeak, 1965ean, [7. Gomendio Orokorrean](#), Konbentzioaren 4. artikulua aplikatzeari buruzkoan, honako hauek egingo zituen erakunde bat sortzea gomendatu zuen: arraza-diskriminazioaren aurkako estatu-politikak aztertzea, legeria nazionala 1965eko Konbentzioarekin bat datorren ikuskatzea eta pedagogia- eta informazio-eginkizuna betetzea. Ondoren, nazioarteko beste erakunde batzuek (hala nola, [ECRI](#)) berdintasuna sustatzeko beste erakunde independente bat sortzea gomendatu zuten, edo, bestela, Arrazan edo Etnian oinarritutako Diskriminazioa Desagerrarazteko Kontseiluari erabateko askatasuna ematea. Oro har, erakunde espezializatu botere legegilearen eta botere exekutiboaren mende ez egotea gomendatzen da.

Bestalde, beharrezko ikusten da nortasun juridiko propioa eta bere langileak izendatzeko ahalabidea edukitzea. Langile nahikoak eduki behar ditu, eta langileek beharrezko prestakuntza eta gaikuntza izan behar dituzte; era berean, hala langileek, nola zuzendariak bateraezintasunen mende egon behar dute. Bere aurrekontua, instalazioak eta baliabideak eduki behar ditu, esleitutako eginkizunak arrazoizko epean bete ahal izan ditzan, eta lanon barruan sartu behar du hartzen dituen erabakiak nola gauzatzen diren gainbegiratzeko zeregina.

Bi aukera daude: eskudun erakunde bakarra sortzea diskriminazio-arrazoi guztietarako eta diskriminazioen intersekzioetarako edo hainbat erakunde sortzea, bakoitza diskriminazio-arrazoi zehatz baterako.

Autonomia izan daiteke, edo herriaren defendatzaile baten zati izan. Kasu horretan, berdintasuna sustatzearekin lotutako funtzioak berariaz aipatu behar dira sortze-arauan, eta giza baliabide eta finantza-baliabide propioak eta nahikoak izan behar dituzte. Zuzendaritzari dagokionez, berdintasun-arloko zuzendaritza behar bezala bereizi behar da.

Jarduteko eremuari dagokionez, sektore publikoko eta pribatuko arlo guztiei egiten zaie erreferentzia; hala nola, enpleguari, erakunde profesionaletako kide izateari, hezkuntzari, prestakuntzari, etxebizitzari, gizarte-babesari, jarduera sozialei eta kulturei, sarbide publikoko ondasunei eta zerbitzuei (kontraprestazio bidez edo kon-

traprestaziorik gabe), leku publikoei, jarduera ekonomikoetan aritzeari, zerbitzu eta funtzio publikoei.

Txostenetan, berdintasunerako erakundeek ikerketetan eta kexen izapidean eduki beharko lituzketen botereak zerrendatzen dira: espedienteak eta dokumentuak eskuragarri izatea, ikuskapen-bisitak egitea, galdeketak egitea eta laguntzen ez duten pertsonen edo erakundeen aurka isunak jartzeko edo agindu judizial bat lortzeko aukera izatea.

Legez ezarri behar dira erakundearen funtsezko ezaugarriak. Honako hauek dira funtsezko bi eginkizunak:

- 1- Berdintasuna sustatzea eta prestakuntzaren, aholkularitzaren eta laguntzaren bidez diskriminazioa prebenitzea, baita diskriminazioaren aurkako araudia eta dauden baliabideak jendarteratzen laguntzea ere. Gainera, eztabaida publikoan parte hartzeko gai izan behar dute, bai eta agintari publikoekin eta talde diskriminatuekin edo interesdunekin aldiari behin hitz egiteko ere. Jarduteko tresna gisa, honako hauek aipatzen dira: urteko txostenak eta ikerketa-txostenak, beste agintaritza publiko batzuekiko lankidetzak, gizarte zibilaren inplikazioa eta komunikazio-estrategia baten bidezko kontzientziaketa.
- 2- Diskriminazioaren biktimei laguntzea, biktimei aholkua eta laguntza juridikoa emanez, gatazkak ebazteko judizioz kanpoko prozeduretan esku hartuz (bitartekaritza eta kontziliaketa) eta prozedura horietan organo judizialen aurrean legitimatuz (biktimak ordezkatzuz nahiz *amicus curiae* paperaren bidez). Hala ere, iradoki egiten da berdintasunerako erakundeek beren izenean eta modu estrategikoan esku har dezatela diskriminazio-gai estrukturalari eta sistematikoei buruzko prozesu judizialean.

Aukerako funtzio gisa proposatzen da kexa indibidual eta kolektiboak izapidetzea eta kexak ebazpen edo gomendio ez-lotesleekin bukatzea edo erabaki lotesleak (bide judizialean errekurritu ahal izango direnak) hartzea. Kexa-prozedurek doakoak, errazak eta irisgarriak izan behar dute.

Bi eginkizunetan, erakunde horiek agintari publikoari edo eragile pribatuari eskatuko diote beharrezko jarduketak egitea, kasu zehatz bakoitzean diskriminazioa amaitzeko eta etorkizunean diskriminazioari aurrea hartzeko. Ebazpen lotesleak idazteko ahal eskumenen barruan egonez gero, zehapenak ezarri ahal izango dituzte (hala

nola, konpentsazio ekonomikoak eta isunak), edo ebazpena argitaratu ahalko dute, arau-hauslea identifikatuta.

3. Gizarte zibilarekin lankidetzan aritzea eta lan bateratua berrindartzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute kontsulta-organoen funtzionamendua hobetu dadila eta erakunde sozialekiko elkarriketa zabaldu dadila; bereziki, diskriminazioaren xede diren kolektiboen ordezkariekin.

4. Diskriminazioaren aurkako organo eskudun bat sortzea hedabideen arloan

Organo independente eta inpartzial bat sortzea gomendatu dute, baliabide nahikoak izango dituen, hedabideetan estereotipoak gainditze aldera hartzen diren neurrien ezarpen-maila zaintzeko eta hedabideen artean gaiari buruzko ikerketa, prestakuntza eta hausnarketa sustatzeko. Horretaz gain, organo horrek komunikabideen erabilera arduratsuaren eta aniztasunaren aldeko sentsibilizazioaren sustapen orokorra landu beharko luke. Gomendio hori bazter utzi gabe, bestelako proposamenak daude: hedabideak autoerregulatzeko mekanismoak sortzea edo, besteak beste, dauden mekanismoen eraginkortasuna hobetzea.

5. Datuen bilketa eta azterketa hobetzea

Diskriminaziorik ezaren arloko eskumena duten nazioarteko erakundeen artean, etengabe eskatu da diskriminatutako pertsonen taldeei buruzko datuak hobeto biltzea, haien egoera hobeto ezagutzeko, biztanleria orokorraren egoerarekin alderatzeko eta datuetan oinarritutako politika eraginkorrak diseinatzeko, diskriminazioaren kontra eta berdintasunaren alde borrokatzeko.

Horri begira, zenbait gomendio eman dira: datuak biltzeko prozedura sistematikoak egitea, datuak banakatzea eta erregistroak nahiz informazioa aurkezteko bideak sortzea, besteak beste desgaitasunen bat dutenei eta aurkitzen dituzten oztopoei dagokienez edo jarduketa zehatz batzuei dagokienez (behartutako tratamenduak, gogoz kontrako barneratzeak edo euste-bitartekoen erabilera). Halaber, proposatu da desgaitasuna duten pertsonen erakundeek parte har dezatela datuak biltzeko eta aztertzeko prozeduren diseinuan. Eremu honetan, estatuei gogorarazi diete datuak bildu, aztertu eta banakatu behar dituztela, "desgaitasunaren eta kategoria

intersekzionalaren arabera”, eta adierazleak egin behar dituztela, desgaitasuna kon-tuan hartuta, “aurrerapenen aplikazioa eta jarraipena ebaluatzeko, bai eta ekimen eta politika berrien edo abian direnen eraginkortasuna ebaluatzeko ere”.

Gorroto-delituei dagokienez, erakundeek gomendatu dute polizia-estatistikak eta arlo horretako estatistika judizialak elkarri lotzea, jakin ahal izateko salaketak fase judizialetera iristen ote diren eta ebazpen judizialean gorroto-delitutzat hartzen ote diren. Era berean, gomendatu dute inkestak eta landa-azterketak egitea, gorroto-diskurtsoa hedatzeko baldintza egokiak zein diren hobeto ulertu ahal izateko.

Garrantzitsutzat jo dute bilketa- eta azterketa-teknikak eta datuak prozesatzeko teknologia modernoak erabiltzea. Datuak gehitzea eta anonimo bihurtzea ezin da oztopo izan datuak informazio-unitateen arabera (adibidez, desgaitasunaren, gene-roaren edo erlijio-sinesmenen arabera) banakatzeko, talde partikularren egoera eza-gutzeko edota gorroto-diskurtsoaren erabileraren ezaugarriak identifikatzeko (adibi-dez, erabiltzaile mota edo lekua). Horrela, joerak eta ahuleziak zehaztu daitezke.

Halaber, datuak zabaltzea gomendatu dute, bai formalki gorroto-diskurtsoari aurre egiteko ardura duten erakunde edo pertsonen artean, bai politikari eta lider erlijioso nahiz komunitarioen artean ere, hedabideetarako formatu egoki eta ulergarria erabi-liz. Bestalde, biktima potentzialek diskriminazioaren eta arrazakeriaren inguruan dituzten esperientziei eta pertzepzioei buruzko inkestak diseinatu eta egiteko jarrai-bideak eman dituzte.

Azken batean, uste dute beharrezkoa dela datuak edukitzea, diskriminazioaren aur-kako politikak eta planak ondo egin eta ebaluatu ahal izateko; horretarako, garran-tzitsua da talde zehatzen egoerari buruzko datu banakatuak edukitzea. Talde zaur-garrietako kideek parte hartu behar dute datuen bilketan eta analisisian. Baliabide material eta teknologiko egokiek eskuragarri egon behar dute. Lortutako datuek publikoak izan behar dute, eta pertsonen eta erakundeen artean hedatu behar dira; bereziki, erakunde horiek diskriminazioaren aurkako borrokaren ardura badute edo-ta diskriminazioan eragin positiboa izan badute.

Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak, 2018an, giza eskubideen ikuspegiari buruzko gida bat argitaratu zuen, datu-bilketari aplikatuta. Gida horrek gogora ekartzen du NBEko estatu kideek konpromisoa hartu zutela datuak sistema-tikoki bereizteko, 2030eko Agendaren helburuen irismenean eta neurketan hobeto laguntzeko metodo gisa. Gidak honako printzipio hauek ditu oinarri: egokitzen diren biztanleria-taldeek datuak biltzeko prozesuetan parte hartzea, datuen plangintza,

bilketa, analisia, hedapena eta banakapena (hots, sexua, adina, etnia, migrazio-estatusa, desgaitasuna, erlijioa, egoera zibila, diru-sarrerak, sexu-joera eta genero-identitatea) barne hartuta. Beste elementu giltzarri bat da autoidentifikazioaren printzipioa: pertsonak aukera izan behar dute talde horietako kide izatea zehazten duten ezaugarri pertsonalei buruzko informazioa ematea ala ez erabakitzeko. Azkenik, datuak biltzeko jarduerak ez dute inpaktu txarrik eduki behar pertsonengan eta haien pribatutasunean, eta biltzaileek eskuratzen dituzten datuak eta haien konfidentzialtasuna behar bezala babestu behar dira; halaber, erantzukizunak hartzeko eta kontu emateko printzipioa errespetatu behar da.

Azterlanean, bestetik, Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpitaldeak emandako gomendioak jasotzen dira. Jarraibide horietan, alderdi instituzionalak, egiturazkoak nahiz operatiboak biltzen dira. Hala, iturrien panorama bat egitea eta, erakundeen elkarlanaren bidez, datuen zentral bat sortzea proposatu dute. Gomendioen artean, datuak nola jaso behar diren adierazten da: datuek bizitzako eremu guztiak estali behar dituzte; diskriminazio intersektional eta anizkoitzak zeharkakoa izan behar du; bilketak sistematikoa eta aldizkakoa izan behar du; berdintasun-datuen baliozkotasuna eta fidagarritasuna indartu behar dira, Giza Eskubideetarako Nazio Batuen Goi Mandatariak proposatutako giza eskubideen ikuspegia erabiliz; berdintasun-datuen adierazgarri izan behar dute, eta berdintasun-datuen alderagarritasuna hobetu.

6. Diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak eta estrategiak egitea eta ebaluatzea

Nazioarteko erakundeek adierazi dute premiazkoa dela diskriminazioaren aurka borrokatzeko planak, programak eta estrategiak egitea. Arauak ez dira nahikoa: jarduteko plan zehatzak behar dira, arauen edukia errealitate praktikoan ekintza espezifiko bihur dadin. Gainera, plan horien ezaugarriak, elaborazioari eta ebaluazioari buruzko jarraibideak eman dituzte, eraginkorrak izan daitezzen laguntzeko.

7. Politika publikoek talde gutxituetan edo talde diskriminatuetan izaten dituzten neurritz kanpoko ondorio kaltegarriak jorratzea

Erakundeek adierazi dute arraza-diskriminazioaren kausa potentzialtzat jo beharko liratekeela honako hauek: zenbait legedi nazionalak (bereziki, terrorismoari, immi-

grazioari eta nazionalitateari buruzko legeek) izan ditzaketen zeharkako ondorio diskriminatzaileak; herritar ez-nazionalak nazio-lurraldera sartzea debekatzea edo nazioko lurraldetik kanporatzea agintzen duten zigorrak; bidezko arrazoirik gabe talde edo komunitate jakin batzuk zigortzea helburu duten legeak. Gainera, proporzionaltasun-printzipioa errespetatu beharko lukete.

Zehazki, Espainiari gomendatu zioten xehetasunez ebalua zezala zer-nolako ondorioak izan dituzten austeritate-neurriek eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak baliatzeko orduan; batez ere, pertsona eta talde behartsu eta marjinatuei dagokieenez (emakumeak, haurrak, desgaitasunen bat dutenak, ijitoak eta erromaniak, errefuxiatuak, asilo-eskatzaileak, migratzaileak). Bestetik, gomendatu zioten aztertu zitzala zerga-politikaren eta biztanleria-sektoreek (baita talde marjinatu eta behartsuek ere) jasaten duten zerga-kargaren ondorioak.

8. Profil etnikoen erabilera ezabatzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute arraza-profilen erabilerak argi zehaztuta eta legez debekatuta egon beharko lukeela. Era berean, proposatu dute kontrolatzeko, zaintzeko edo ikertzeko ahalak irizpide objektiboetan oinarritutako susmoak daudenean bakarrik erabili beharko liratekeela. Horretarako, ezinbestekoa da polizia-agenteei prestakuntza egokia ematea eta jokabide diskriminatzaileekin edo arrazistekin zero tolerantziako politika sustatzea haien artean. Halaber, polizia-zerbitzuetatik eta Fiskaltzatik independentea den eta jarduketa horien alegazioak ikertzeko eskumena duen instantzia bat sortu beharko litzateke.

9. Eskola-segregazioa ezabatzea

Nazioarteko erakundeek gomendatu dute iker daitezela ikasle ijitoak eskola zehatz batzuetan pilatzeko arrazoiak, eta proposatu dute zaindu dadila ikasleak onartzeko irizpideek eta emaitzen ebaluazioek ikasle ijitoak diskriminatzen ez dituztela. Bestetik, eskolan berdintasuna sustatzeko eta talde gutxituetako ikasleak sartzeko proposamenak egin dituzte, baita hezkuntza inklusibo baterantz aurrera egiteko behar diren neurriei buruzkoak ere.

10. Arrazakeriari edo diskriminazioari lotutako gertakariak ikertzea eta zehapenak ezartzea

Nazioarteko erakundeek garrantzi handia eman diote gertakari arrazistak edo diskriminatzaileak, zigor-arloan sartu zein ez, behar bezala ikertzeari, jazartzeari eta, hala badagokio, biktimei dagozkien erreparazioekin zigortzeari.

Bestetik, gorroto-delituen salaketa, erregistroa, instrukzioa, jazarpena eta zigorra hobetzeko ahaleginak egiten jarraitzea gomendatu dute, eta gorroto-delituei buruzko estatistika polizialak eta judizialak elkarri lotzea, horrela jakin ahal izateko delitu horietako zenbat eramaten diren fiskaltzetara eta auzitegietara eta zenbat kalifikatzen eta zigortzen diren benetan delitu arrazista, transfobiko edo homofobiko gisa. Erakundeek era berean gomendatu dute gorroto-diskurtsoan espezializatutako polizia-agintariak eta fiskaltzek gizarte zibilarekiko harremanak sendotzea eta haiekin elkarriketa erregularra ezartzea tokiko, eskualdeko eta estatuko mailan, elkarrekiko konfiantza indartzeko eta biktimak ahalduentzeko. Halaber, poliziak gertakari arrazisten kontrako borrokan duten eginkizunari buruzko jarraibideak eman dituzte.

Estatuek informazio osoa izan behar dute arrazakeria- eta xenofobia-ekintzei buruzko salaketan, epaiketan eta epaien gainean, baita biktimei emandako erreparazioen gainean ere. Justiziara errazago iristeko, talde zaurgarriei informazio juridikoa emateko eta baztertuta dauden kolektiboetako kideak bizi diren tokietan polizia-zerbitzuen presentzia eta haiekiko irisgarritasuna hobetzeko neurriak eta jarduketak proposatu dituzte, gorroto-gertakarien eta -delituen eta diskriminazioen salaketari bide emateko. Gainera, salaketei eta ikerketei begirako zenbait jarraibide eman dituzte.

Bide judizialean dauden salaketei tratamendu espezifikoak egitea planteatu dute, biktimen eta defentsa-elkarteen aitortzari eta laguntzari dagokienez.

Halaber, gatazkak ebazteko mekanismo alternatiboak proposatu dituzte (hala nola, bitartekaritza eta kontziliazioa), eta fiskaltza ekintza arrazistak epaitzeko interesaren gainean sentsibilizatzea gomendatu dute. Era berean, prozesua arrazoizko epean garatu behar da, eta arraza-diskriminazioak eragindako kalte materialengatik eta moralengatik ordain egokia bermatu.

Estatuko agenteek egindako ekintza arrazisten salaketa eta ikerketa berariaz jorratzen dituzten gomendioak eman dituzte, eta proposamen jakinak egin; adibidez, diskriminazioa debekatzen duen legediak honako hauek bildu beharko lituzke: poli-

zia-jarduerak, agenteen prestakuntza (giza eskubideei, arrazakeriari eta zero tolerantziari buruzkoa), biktimei laguntzeko eta aholku emateko baliabideak, ikerketa eraginkorrak, zigor egokiak eta ikerketak egiteko organismo independente bat.

Desgaitasunaren arloan, desgaitasunak eragindako diskriminazio-salaketan jarraipena egitea proposatu dute, jarraipena sexuaren, adinaren, atzemandako oztopoen eta diskriminazioa gertatu zen sektorearen arabera banakatuta egin dadila. Era berean, gomendatu dute informazioa ematea judizioz kanpo ebatzitako kasuei, judizializatu diren kasuei, prozesu judizialen emaitzei eta prozesuen ondoriozko kalte-ordainei eta zehapenei buruz. Salaketa-mekanismoek irisgarriak eta eraginkorrak izan behar dute, eta laguntza juridiko eskuragarria eman behar da. Baliabide judizial kolektiboak ezartzea iradoki dute, eta diskriminazioa jasan duen salatzailearen frogatu beharraren karga prozesu zibiletan salatuari egozteko aholkatu, bai eta diskriminazioaren salatzaileak salaketak jartzearen ondoriozko ondorio kaltegarrietatik babestea ere.

11. Gorroto-diskurtsoaren aurkako borroka

Nazioarteko erakundeek Europako Kontseiluko beste estatu kide batzuen legedia azpimarratu dute, mezuak ezabatzeari buruzkoa, eta zuzenbide zibila eta administratiboa erabiltzea gomendatu dute, baita erregulazio- eta autoerregulazio-mekanismoak erabiltzea ere, Internetetik eta sare sozialetatik gorroto-mezuak azkar ezabatzeko eta egileak jazarri eta zigortzea errazteko.

ECRIk bi gomendio orokor eman ditu Internet bidezko gorroto-diskurtsoari buruz. [Politika Orokorrari buruzko 6. Gomendioa](#), nazioarteko lankidetzaren eta harremanen arloko tresnetara jotzeaz gain, honako hauek ere eskatu zituen: egungo legedi nazionala Internet bidez egindako arrazakeria-, xenofobia- edo antisemitismo-delituetan ere aplikatu ahal izatea, horri aurre egite aldera agintari eskudunei prestatuntza egokia ematea eta jokabide-kodeak prestatzean behatoki edo bitartekari-tza- zein laguntza-zentro moduan aritzeko agintariren bat izendatzea. Era berean, hauexek ere aholkatu zituen: gizarte zibileko ekimenei laguntzea, edukiak gordezten dituzten pertsonen (*host*) erantzukizuna eta edukiak sortzen eta argitaratzen dituztenena ere juridikoki eta zehatz-mehatz mugatzea, Interneteko industriaren autoerregulazio-tresnak babestea eta kontzientziazio publikoan lan egitea (batez ere, adingabeenean).

[Politika Orokorrari buruzko 15. Gomendia](#), berriagoa, gorroto-diskurtsoaren aurka borrokatzeari buruzkoa da, berariaz. Alderdi ugari jorratzen dituen gomendio luze bat da. Batetik, gorroto-diskurtsoa erabiltzea sustatzen duten baldintzak eta diskurtso horrek hartzen dituen moduak identifikatzen saiatzea gomendatzen du, bai eta diskurtsoaren dimentsioa eta eragiten duen kaltea neurtzen saiatzea ere. Halaber, diskurtso-mailan jardutea gomendatzen du, herritarrak pluralismoaren garrantziaz, gorroto-diskurtsoaren arriskuez eta gorroto-diskurtsoaren premisen faltsutasunaz jabetu daitezen. Erakunde publikoen eta pribatuen autoerregulazioa babestu behar dela nabarmentzen du; hala nola ordezkari-organoen, alderdi politikoen, hezkuntza-erakundeena edo kirol- eta kultura-erakundeena, eta, bereziki, hedabideena, jokabide-kodeak har ditzaten edo kexa-mekanismoak ezarri.

Bestalde, gorroto-diskurtsoaren ondoriozko erantzukizun legal, zibil eta administratiboak argi eta garbi mugatzera gonbidatzen ditu estatuak: Interneten edo komunikabideetan gorroto-mezuak argitaratzean parte hartzen duten askotariko agenteen erantzukizunak mugatu behar dira, eta legezko mekanismoak zehaztu, gorroto-mezuak ezabatzeko, mezuok argitaratzeko debekua ezartzeko eta gorroto-diskurtsoa zabaltzen duten webguneak blokeatzeko, betiere berme judizialekin. Azken *ratio* gisa gomendatzen da zigor-arloko zuzenbidea erabiltzea gorroto-diskurtsoari aurre egiteko, betiere adierazpen-askatasunerako eskubidea errespetatuta. Arau-hausteeak argi eta garbi zehaztuta egon behar dute, eta zehapenek proportzionatuak izan behar dute. Eragindako pertsonen prozesuetan parte hartzea ahalbidetu behar da, eta ikerketen eraginkortasuna gainbegiratu behar da. Gomendatutako beste errepresio-mekanismo bat da alderdi politikoei edo gorroto-diskurtsoa erabiltzen duten edo hura erabiltzeagatik kideak zigortzen ez dituzten erakundeek laguntza ekonomiko publiko oro kentzea eta erakundeak desegiteko edo debekatzeko aukera legez jasotzea.

Azkenik, gomendatzen da gorroto-diskurtsoaren biktimei aholkularitza juridikoaren eta psikologikoaren bidez laguntzea, bai eta salatzen laguntzea ere.

Nazioarteko beste erakunde batzuek, berriz, Interneteko nahiz ikus-entzunezko baliabideetako gorroto-diskurtsoa modu eraginkorrean jazarri eta zigortzea gomendatu dute, eta zuzenbide penalera kasu larrietan jotzea. Halaber, kontuan hartzeko faktore hauek aipatu dituzte, estatuei tipifikazio-lana egiten laguntzeko: diskurtsoaren edukia eta forma, diskurtsoaren giro ekonomiko, sozial eta politikoa, egileak gizartean duen tokia eta bere publikoa, diskurtsoaren irismena (entzuleria mota eta transmisio-bitartekoak barne hartuta) eta diskurtsoaren helburuak. Nazioarteko erakundeek gogoratu dute diskriminatzea eragiteko bultzada eta diskriminazioa be-

ra deuseztatzeko neurri orok hartu behar dituela aintzat giza eskubideak. Gainera, antolakundeak eta propaganda-jarduerak debekatzea eta adierazpen arrazistak ditzuten funtzionarioen edo kargu publikoen kontra diziplina-neurriak hartzea proposatu dute.

Prebentzio-alderdia ere kontuan hartu behar da, "ideia arrazisten fluxua jatorrian ahuldu" dadin, eta, hezkuntzaren garrantzia nabarmentzeaz gainera, adierazi dute gizarte zibilak, antolakunde erlijiosoek, parlamentariak eta bestelako politikariek, hezkuntzako profesionalek, funtzionarioek, poliziek eta profesional juridikoek informazio-kanpainetan eta hezkuntza-politiketan inplikatu behar dutela. Hezkuntza-, kultura- eta informazio-estrategiek datuen azterketan oinarrituta egon behar dute, ezabatu nahi den diskurtsoaren ezaugarriak ezagutzeko.

Komunikabideei dagokienez, gomendatu dute lege-esparru egokiak, kode deontologikoak eta gidalerroak ezar daitezela, gutxiengoen taldeak errespetuz eta estereotiporik gabe irudikatzen eta talde horiei komunikabideetara eta jabetzetara iristen laguntzeko.

12. Diskriminazioaren aurkako borrokan prestatuta dauden langile gaituak izatea

Diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen bizitzako egoera jakin batzuetan esku hartzen duten agintarien eta langileen prestakuntza tresna baliotsua da diskriminazio mota guztien aurka borrokatzeko.

Hori dela-eta, legea ezartzeaz arduratzen diren funtzionarioei eta ordena publikoko indarrei (polizia, polizia judiziala, espetxeetako eta establezimendu psikiatrikoko langileak, gizarte-zerbitzuetako langileak, medikuak...) giza eskubideei, tolerantziari eta arrazarteko ulermenari buruzko informazioa ematea gomendatu dute, beren jarduketetan pertsona guztien giza eskubideak babestu ditzaten, arraza, kolorea edo nazio- nahiz etnia-jatorria edozein izanik ere. Prestakuntzak diskriminazio interseksionala ere bildu beharko luke. Gainera, adierazi dute prestakuntzaren epe luzerako eraginkortasuna aztertu behar dela, trebatutako eragileen jardunaren ebaluazioen bitartez.

Irakasleak ere garrantzitsuak dira, eta ingurune kulturantzunetan lan egiteko trebatu behar dira, eskola-ingurunean arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari aurre egin nahi bazaie. Prestakun horrek hasierakoa eta jarraitua izan behar du. Prestakuntza horretan, egungo legeria eta giza eskubideak txertatu behar dira, eta irakasleek

prestakuntza jaso behar dute, hainbat ingurunetatik datozen ikasleen beharrei erantzuteko. Prestakuntzak, halaber, arrazakeriak eta diskriminazioak ikasleengan izan ditzaketen ondorio kaltegarrien gainean sentsibilizatu behar ditu irakasleak, ikasleek eskola-helburuak bete bitartean jasaten baitituzte. Horrez gain, arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari lotutako gatazkak prebenitzen ikasi behar dute, eta haien aurrean behar bezala erantzuten jakin. Gainera, gune bat eratu behar da, irakasleek esperientziak trukatu eta giza eskubideak ikasteko eta irakasteko metodoak eguneratu ahal izan ditzaten.

Desgaitasunaren arloan, oro har, Konbentzioa nazio-mailan ondo aplikatzeko gaitu beharra dagoela azpimarratu dute; zehazki, legea betearazteko ardura duten funtzionarioei eta eskubideen bermatzaileei dagokienez. Halaber, gaikuntza egokiaren ezaugarriak eta edukiak zerrendatu dituzte: diskriminazio-arrazoen eta horien konplexutasunen interseksionalitateari buruzko kontzientzia, desgaitasunen bat duten pertsonen aniztasuna, pertsona horiek zerbitzuak eskuratzeko dituzten premiak, pertsona horien autonomia eta komunikazioa.

Legea betearazteko ardura duten funtzionarioak eta eskubideen bermatzaileak aipatzen dituztenean, berriaz egiten zaie erreferentzia abokatuei, magistratuei, epailei, espetxeetako funtzionarioei, keinu-hizkuntzako interpreteei eta poliziako nahiz espetxeetako langileei. Halaber, desgaitasuna duten pertsonak enpleguan gaitzea eta enplegu-emalei, erakunde enplegatzailei eta langile eta agintari eskudunei zuzendutako arrazoizko egokitzapenak egitea gomendatu dute.

IV. Kapituluak. Euskal administrazio publikoek diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketak

Azterlana egin bitartean, Arartekoak informazioa eskatu die hainbat administrazio publikori, etnialarri, jatorrian, larruazalaren kolorean, erlijioan, hizkuntzan, desgaitasunean, sexu-joeran edo genero-identitatean oinarritutako diskriminazioaren aurka egiten ari diren jardueri buruzkoa, bai eta, hala badagokio, egin dituzten balioespenei, ebaluazioei edo inpaktu-azterketei buruzkoa ere, eremu honetan egiten ari direnari buruzko ezagutza ahalik eta osoena edukitzeko asmoz. Azterlana egitean egiaztatu ahal izan dugu administrazio publikoek plangintza-tresna berrietan gero eta pisu handiagoa ematen diotela tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren ikuspegiari.

Azterlanaren epigrafe honetan, lehenik eta behin, diagnostikoa ageri da, eta bertan, administrazio publikoek eskubideen egoerari buruz duten iritzia eta lortu beharreko helburuak jasotzen dira; bigarren zatian, berriz, administrazioak egiten ari diren jarduera zehatzen berri ematen da. Azken horretan, era berean, diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduketa orokorrak bereizten dira, kolektiboan edo diskriminazio-arrazoien arabera bereizi gabe, bai eta babestu beharreko ezaugarri bakoitzaren inguruan garatzen diren jarduerak ere.

Diagnostikotik, azpimarratzekoa da, bereziki, politikariek eta teknikariek kulturarteko ikuspegiari buruzko prestakuntza jasotzeko beharra dutela, prestakuntza funtsezko elementua baita kulturarteko tokiko politika eraikitzeko eta arrazakeria egiturazkoenaren aurka borrokatzeko. Era berean, erantzunetan iradoki da ekonomia- eta gizarte-krisi larriko une hauetan areagotzen direla gehien jarrera diskriminatzaile eta xenofoboak, eta inoiz baino beharrezkoagoa dela horiei aurre egiteko mezuak zabaldu eta ekintzak egitea. Izan ere, egiturazko arrazakeria dagoela adierazi da, eta horrek oztopoak sortzen dituela, besteak beste, enpleguari, osasun-arretari, etxebizitzari eta hezkuntzari heltzeko.

Argi eta garbi ikusten da administrazio publiko gehienek politika publikoaren ikuspegia partekatzen dutela eta honako kontzeptu eta printzipio hauek aplikatzen dituztela: herritartasuna, gizarte-kohesioa, bizikidetzatza, kultura-aniztasuna, kulturartekotasuna, integrazioa, tolerantzia, berdintasuna, zeharkakotasuna, parte-hartzea,

normalizazioa, erantzukizun publikoa, ezagutza eta informazioa, prebentzioa eta ebaluazioa.

Giza eskubideen inguruko ikuspegi inklusiboari heltzen diote, eta kulturarteko bizikidetzara, garapena, berrikuntza eta bizi-kalitatea ahalbidetzeko baldintzak sortzearen alde daude, bai eta estereotipoei, zurrumurruei eta jarrera xenofoboei aurre egitearen alde ere. Oro har, kulturarteko gizartea eraikitzeke helburua aipatzen da, non desberdintasunak aukera-berdintasuneko esparru baten barruan ager daitezkeen eta herritar bakoitzaren baliabide aniztasuna bultzatzen den, guztien artean bat egin eta hiriaren garapenean lagundu dezaten.

Jasotako informazioa aztertuta, zenbait ondorio atera ditugu:

Ondorio nagusia da administrazio publiko bakoitzak bere erara ulertzen duela diskriminazioaren aurka borrokatzeko jarduerak bat zer den: askotariko ikuspegiak eta erantzunak jaso ditugu. Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza berria abian jartzeak ikuspegi hori bultzatu du, eta diskriminazioaren eta giza eskubideen ikuspuntu osoagoa ahalbidetu.

Jasotako erantzun gehienetan, aniztasunaren kudeaketaren eta etorkinen gizarteratzearen arloko jarduerak ageri dira. Babestutako gainerako ezaugarriak dagokiez, desgaitasunari, sexu-joerari, genero-identitateari eta hizkuntza-aniztasunari buruzko erantzunak jaso ditugu.

Erantzunen edukia, funtsean, aniztasuna kudeatzea helburu duten planak, programak eta zerbitzuak dira, bai eta prestakuntza eta sentsibilizazioa edo gizarteratzearen sustapena ere, hainbat eremutan: prestakuntza, enplegua, hezkuntza, osasuna eta gizarte-harreman komunitarioak. Alabaina, gai horiek ez dira, zentzu hertsian, txosten honen xedea. Berdintasunari eta gizarte-kohesioari eragiten dieten jarduerak dira, eta diskriminazioa jasaten duten pertsonen eta kolektiboen egoera hobetzen laguntzen dute, baina ez dira, hertsiro hartuta, diskriminazioaren aurka borrokatzeko neurriak. Zalantzarik gabe, neurrietako batzuk bete-betean lotzen zaizkio azterlan honen xedeari; hala nola, diskriminaziorik ez izateko baliabideen gidak, zurrumurruen aurkako estrategiak, Eraberean sarea, erakundeen adierazpenak, sentsibilizazio- eta salaketa-ekintzak edo gaiari buruzko berriazko prestakuntza-ekintza.

Jasotako informazioaren ondoriozko hausnarketen artean, politika publikoen eta burutzen diren ekintzen artean tratu-berdintasunera eta diskriminazioaren kontrako borrokara zuzendutako jarduketek pisu handiagoa eman ahal zaien baloratu beharra dagoela nabarmentzen da. Halaber, interesgarria dirudi administrazio publiko bakoitzean politika horien garapenaren arduraduna izan behar duen organoari buruzko hausnarketa egiteak, zeharkakotasunak diskriminazioaren aurkako borrokan duen garrantziagatik. Gainera, badirudi kontuan hartu beharreko oso elementu garrantzitsua dela kolektiboen defentsaren eta sustapenaren ikuspegia ala aniztasunaren, bizikidetzaren eta giza eskubideen ikuspegia eraginkorragoa ote den erabakitzea. Azkenik, ondorengo analisietan erabil dadin, adierazi behar dugu jarduketak ebaluatzeko irizpide adostuak garatzeko beharra dagoela.

Nolanahi ere, adierazteko moduko ikuspegi ugari daude: administrazio publiko batzuek askotariko dimentsioetatik heltzen diote aniztasunari eta diskriminazioaren kontrako borrokari; beste batzuek, berriz, kolektiboetan zentratutako jarduketak egiten dituzte (zentzu horretan, nabarmendu beharra dago Eusko Jaurlaritzak eta Arabako eta Gipuzkoako Foru Aldundiek bakarrik aipatu dituztela berariaz ijitoei buruzko jarduketak). Bestalde, jarduketa asko oso antzekoak dira hainbat lurraldetan. Halere, sareko lan-esperientziak ere badaude; besteak beste, zurrumurruen aurkako estrategia, Zas! Sarea, Eraberean sarea eta Estatuko, Europako nahiz nazioarteko beste hiri batzuekin sortutako sareak. Horrela, beste jarduera eta esperientzia batzuetatik ikasteko aukera sortu da.

Jasotako erantzunetan egiaztatu dugunez, askotariko kontzeptuak eta hitzak erabiltzen dituzte kolektiboek eta babestutako ezaugarriei buruz hitz egiteko, eta askotariko terminologiak erabiltzen dituzte ekintzak deskribatzeko.

Bildutako informazioarekin multzoaren argazki bat egin dezakegu, eta uste dugu eremu honetan egiten ari diren politika publikoek buruz hausnartzen edo ondorengo ikerketak egiten lagunduko duela.

Jasotako informazioa aztertuta, galdera batzuk sortu dira, zeinen erantzunek zehaztuko baitituzte garatuko diren politika publikoen joerak: Diskriminazioaren aurkako borrokak berezkoa izan beharko luke, ala aniztasuna kudeatzeko eta berdintasuna sustatzeko egiten diren ekintzen artean egon beharko luke? Gizarterakundeen, udalerrien eta maila guztietako erakundeen artean lehendik dauden lankidetzak eta sinergiak ezartzeko aukera gehiago dago ala egon daudenak nahikoak dira? Erakundeen egituraren, non gertatuko litzateke babesa eraginkorren? Sail jakin batean ala modu trinko eta zeharkakoan? Berdintasunerako eta diskrimi-

naziorik ez izateko eskubidearen babesa lehentasunezko ardatza izango litzateke diskriminazioaren xede diren kolektibo zaurgarriak gizarteratzeko esku-hartzean, egiturazko aldaketa eragiteko?

Jasotako informazioan, batetik, babestutako ezaugarri bati baino gehiagori buruzko jarduketak jasotzen dira; hala nola, egoera diskriminatzaileei buruzko aholkularitza eta salaketak, diskriminazio-arrazoï desberdinei begiratzen dieten jarduketan plan-gintza eta zeharkako tratamendua ematen duten administrazio publikoetan aurreikusita dauden administrazio-organoak.

Bestetik, babestu beharreko ezaugarri bakoitzari buruzko jarduketan inguruko informazioa sistematizatu dugu; hau da, desgaitasunari, sexu-joerari eta -identitateari, etniari eta nazio-jatorriari, erlijioari eta hizkuntzari buruzkoa.

Etniari eta nazio-jatorriari buruz, jasotako erantzunen tamaina dela-eta, hainbat atal-etan sistematizatu dugu edukia, egindako jardueren helburua kontuan hartuta. Hala: (1) dokumentu estrategikoak eta jarduketa-planak; (2) partaidetza- eta koordina-zio-organoak eta -sareak; (3) migrazio-mugimenduen ezaugarriak eta beharrak ezagutzeari buruzko jarduerak, bai eta immigrazioaren kontrako jarrerak ezagutze-koak ere, (4) egun dauden zerbitzu publiko autonomikoak; (5) etorkinei informazioa eta harrera emateko ekintzak; (6) gizarteratze-programak; (7) diskurtso publikoari eragiten dioten jarduerak; (8) esparru horretan ematen diren laguntza-ildoak; (9) etorkinen egoerari eta zailtasunei buruzko sentsibilizazioa eta kontzientziakzioa hel-buru duten jarduerak; (10) komunikazio-politika; (11) prestakuntza-jarduerak; (12) azkenik, beste jarduera batzuk jaso dira, saski-naskian.

Bukatzeko, kapituluaren atal espezifiko bat garatu dugu, ijitoek pairatzen duten dis-kriminazioaren aurkako borrokan eragina duten jarduketei buruzkoa. Diskriminazio horren ezaugarri zehatzak direla-eta, ikuspegi bereizia landu dezakegu.

V. Kapituluak. Arartekoak berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babeste aldera egin dituen jarduketa adierazgarriak

Kuantitatiboki, Arartekoaren eginkizun nagusia da herritarrek administrazio publikoaren jarduketa neurrigabe edo arduragabeen aurrean edo arau-euskarri nahikorik ez duten jarduketan aurrean jartzen dituzten kexak izapidetzea eta zerbitzu publikoak hobetzeari begirako txostenak egitea. Lan horri esker, EAEn bizi diren herritarrek dauzkaten arazoen berri izan dezakegu. Eginkizun hori gauzatzeko, Arartekoak txostenak egiten ditu, eta gomendioak ematen dizkie administrazio horiei, nola jardun dezaketean adierazteko proposamenak egitearekin batera, etnia, nazionalitatea, ideologia, erlijioa, generoa, sexu-joera, desgaitasun-egoera edo bestelako edozein egoera sozial edozein izanda ere guztion berdintasuna handiagoa izan dadin zerbitzu publikoetan jasotzen den arretan edo prestazio sozial eta ekonomiko baten esleipenean.

Ararteko erakundeak, horrenbestez, eginkizun garrantzitsua betetzen du giza eskubideen sistemaren sustapenean eta defentsan.

Argitu beharra dugu estatu demokratikoetako administrazio publikoek, normalean, ez dutela “zuzeneko diskriminaziorik” ezartzen beren jardunean; hau da, ez dituzte ezartzen Espainiako Konstituzioaren 14. artikuluan eta ordenamendu juridikoa osatzen duten –eta interpretazio-kanonaren zati diren– gainerako itun eta hitzarmenetan debekatzen diren arrazoiengatiko diskriminazio zuzenak. Zuzeneko diskriminazioa ohikoagoa da harreman pribatuetan; hots, laneko harremanetan edota jendeari irekitako establezimenduetara sartzeko edota etxebizitza bat nahiz bestelako ondasun edo zerbitzu bat eskuratzeko orduan.

Halere, Ararteko erakundeak berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioari eragiten dioten esku-hartze ugari egiten ditu. Hala, hainbat jarduketa abiatu ditu, bai arraza-profilak egitea saihesteko eta egindakoak detektatzeko mekanismoak garatzea gomendatzeko, bai hainbat kolektibok (bereziki, nazioarteko babesaren eskatzaileek, errefuxiatu-estatutua edota babes subsidiarioa aitortua dutenek eta gutxiengo etniko eta kulturaletako kolektiboek –adibidez, musulmanek eta ijitoek) sektore pribatuko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunez ohartarazteko.

Hezkuntza-eremuan, era berean, eskolatzean dauden desoreken inguruko jarduketak egin ditu. Bestetik, arauak aldatzeko proposamenak egin ditu, araudi baten arauzko aurreikuspen batzuk justifikatuta ez daudela balioetsi izan duenean edo esku-hartze publikoko eremu guztiak berdintasun-arloan egindako aurrerapenetara erabat egokitu ez direla hauteman izan duenean. Zentzu horretan, orain artean, benetako berdintasuna lortzeko politika publikoen proposamenak egitea izan da Arartekoak esku hartzeko eremu handiena.

Arartekorako, lehentasunezko eremua izan da desgaitasunarena eta irisgarritasunarena, argi utzi baitu EAEk babes-neurri bereziak hartu behar dituela desgaitasun-egoeran edo dibertsitate funtzionalarekin daudenek eskubideak baliatzea bermatzeko. Hori dela-eta, eremu publiko eta pribatuetara sartzeko eskubideaz edo produktuez eta zerbitzuez gozatzeko eskubideaz hitz egiten dugunean, berdintasunerako eskubidea gaineratu behar dugu, baita diskriminaziorik ez izateko eta irisgarritasun unibertsalerako eskubidea eta printzipioa gaineratu ere, aniztasun funtzionala duten pertsonak ez diskriminatzeko –eta, beraz, zentzuzko doikuntzak egiteko betebeharra betetzeko– egin behar diren jarduketak azpimarratze aldera.

Halaber, Arartekoaren beste jarduketa batzuek indarreko araudia aplikatzeko konpromiso nahikorik ez egotean dute jatorria, araudi horrek ia batere erabiltzen ez den araubidea (arau-hausteen eta zehapenen arlokoa) eduki arren, jendeari irekitako establezimenduetan kolektibo jakin batzuk ez onartzeari, Irisgarritasun Legea ez betetzeari edo merkatu pribatuko etxebizitzak eskuratzeari dagokionez.

Arartekoak izapidetzen duen beste kexa-talde batek zerikusia dauka zerbitzu publikoen arretan sortutako diskriminazio-egoera posibleekin. Kexa horietan, kexagileen bizipenak oso bortitzak izaten dira. Gertakari horiek, normalean, zerbitzuburuarekin bilera pribatua eginez edo barkamena eskatzeko idazki baten bidez konpondu nahi izaten dira. Arartekoaren ustez, horrelakoak gerta ez daitezzen, jardun-protokoloak egon beharko lirateke zerbitzu publiko guztietan, eta diskriminazio-salaketei aurre egiteko jarduketak jaso beharko lirateke zerbitzuen araudietan, askotariko diskriminazioen ondoriozko kexak ebatzi, argitu eta konpontzeko modua proposatu edo arautu dadin; jakina, modu horrek erabat errespetatu beharko luke diskriminazioa pairatu eta salatu duen pertsonaren bizipena.

LGTBIQ+ kolektiboak diskriminazioa nozitzen duenez, transgeneroen eta transexualen egoerari buruzko azterlan bat egin du Arartekoak, eta zenbait sare eta proiektutan parte hartu (hala nola, Rainbow Has proiektu europarrean), baita Arartekoaren zenbait ebazpen ematera ere.

Bestetik, ijito-herriarekin lotutako esku-hartze ugari egin ditu, bai Batasuneko ijitoen egonlekuei nahiz erroldei dagokienez, bai narriatutako auzoak urbanistikoki lehengoratzeko jarduketei edo ijito-familia batek jasandako jazarpenari dagokienez (kasu larria izan zenez, aipamen berezia egin diogu).

COVID-19a agertu zenean eta, ondorioz, konfinamendua ezarri zenean, administrazio publikoek langileen osasuna zaintzeko hainbat erabaki hartu zituzten, eta erabaki horiek zerbitzu publikoetara zuzenean joatea zaildu edo, are, galarazi izana edo administrazioaren eta herritarren arteko harremana elektronikoa soilik izatea eragin izana. Neurriok argiago eragin diete diskriminazio-jarreraren xede izaten diren pertsona zaugarrienei, eta kexa-ugari ekarri dituzte. Bada, Arartekoak gaiari buruzko iritzi bat finkatu du; batez ere, gomendio orokor baten bidez eta administrazio digitalari eta administrazio publikoaren eta herritarren arteko harremanei buruzko azterlan monografiko baten bidez.

Xehetasun handiagoz, azterlanak honako jarduketa hauek aipatzen ditu, eta, hala egokituz gero, baita Arartekoaren ebazpenetan eta txostenetan izandako eragina ere:

- Zerbitzu publiko jakin batzuk (adibidez, hilerriak) sinesmen erlijiosoetara (berezi, komunitate musulmanari) egokitzeko premiari buruzko jarduketak.
- Arartekoak gurtza-zentro musulman bat ireki osteko arazoaren harira egindako esku-hartzea.
- Batasuneko ijitoen egonlekuei buruzko kexak eta ijitoek gutxiengo kultural bateko kide gisa udalerriri bateko herritar izateko duten eskubideari eragiten dioten beste kexa batzuk.
- Arartekoak LGTBIQ+ kolektiboaren eremuan egindako jarduketak:
- Arartekoak irisgarritasun-arloan egindako jarduketak
- Arartekoak polizia-jarduketan eta -praktiken beharrezko bermeen harira egin dituen jarduketak.
- Gomendio Orokorra, aurretik urtebetez erroldatuta egoteko eskakizuna dela eta osasun-laguntza mugatzeari buruzkoa.
- Prestazio ekonomikoen arloko araudia aplikatzeari eta egoera diskriminatzaile posible batzuei buruzko kexak.
- Jendeari irekitako establezimenduetan sarrera ukatzeko eskubideari buruzko jarduketa.
- Arartekoaren ofiziozko jarduketa, diskriminazioa nozitzen duten kolektibo jakin batzuetako kideek alokairu-araubideko etxebizitzak eskuratzeko dituzten zailtasunei buruzkoa.

- Arartekoak Haur eta Lehen Hezkuntzan funts publikoekin finantzatzen diren zentroetako eskolatzeeetan desoreka dagoela salatzen zuten kexen harira egindako jarduketak.
- Zerbitzu publikoetarako sarbidean administrazio ona jasotzeko eskubidea ziurtatzeari buruzko jarduketak, zerbitzuak emateko harreman ezarriak (telematikoak nahiz aurrez aurrekoak) desberdinkeriarik ez sortzea sustatzekoak.

VI. Kapitulua. Eremu alderatuko diskriminazioaren aurkako jarduera onak

Diskriminazioaren aurkako politiketan oraindik ere gabeziak dituzten alderdiak hobetzen lagundu dezaketen esperientzia batzuk emateko xedez, ECRIk ontzat jo dituen nazioarteko jardunbide batzuk jaso ditugu.

Batzuek zerikusia dute Arartekoak azterlanean proposatzen dituen gomendioekin, horregatik, laburpen onetan aipatzen dira:

ECRIk, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babesteko esparru juridiko propio eta egoki bat edukitzearen garrantziarekin lotuta, Erresuma Batuko 2010eko Equality Act deritzona goretzi du, baita Finlandiako legea ere, eta balioetsi du neurri handi batean egokitzen zaiola [Politika Orokorrari buruzko 7. Gomendioa](#), arrazakeriari eta arraza-diskriminazioari aurre egiteko legedia nazionalari buruzkoari.

Halaber, araudiaren ebaluazioari buruz, jarduera ontzat jo du Belgikako legeaurreikuspen bat, zeinaren arabera adituen batzorde bat eratu behar baita diskriminazioaren aurkako legediaren ezarpena eta eraginkortasuna ebaluatzeko. Era berean, begi onez ikusi du Belgikak lege horren harira egindako ebaluazio-txostena.

Bestetik, ECRIk ondo baloratu du Belgikako Aukera Berdintasunaren aldeko eta Arrazakeriaren eta Diskriminazioaren aurkako Zentro Interfederala (egitura interfederala dauka), bat egiten duelako ECRIren [Politika Orokorrari buruzko 2. Gomendioa](#): Nazio-eremuan arrazismoaren eta intolerantziaren aurka borrokatzeko eta berdintasuna sustatzeko erakundeak.

Bestalde, ECRIk ondo baloratu ditu hala Herbehereko 2016ko Programa Nazionala, aukera ematen duelako aplikatutako politikei eta emaitzei jarraipena egiteko, nola Finlandiako Ijitoei buruzko 2018-2022ko Politika Nazionala, hainbat jarduketetarako arduradunak izendatzeari (aurretik egindako azterlanetan oinarrituta) eta ijitoak diskriminazioaren gainbegiraketan eta monitorizazioan txertatzeari dagokionez.

ECRIk, halaber, jarduera ontzat jo ditu Finlandian hartutako neurri batzuk: 2015eko legegintzaldian berriaz debekatu zen profil etnikoak erabiltzea, eta Finlandiako zuzenbidean baliabide eraginkorrak daude jarduera horren biktima izandakoentzat.

Diskurtso publikoari dagokionez, ECRIk jarduera on gisa nabarmendu du Suitzako Arrazakeriaren aurkako Batzorde Federalaren datu-basea, agintari publikoek eta auzitegiek gorroto-diskurtsoei buruz hartutako erabakiei buruzkoa. Datu-baseak modua ematen du bide judizialean gertakarien gorabeherei jarraipena egiteko eta kondena batekin ebatzitako kasuen ehunekoa jakiteko, gorroto-diskurtsoa zein bidetatik zabaldu zen jakiteko (ahozko edo idatzizko adierazpenak izan ziren, komunikazio elektronikoak...), erasotzaileen ezaugarriak eta biktimen taldeak ezagutzeko eta ekintza arrazistak gertatu zireneko gizarte-inguruabarren inguruan jakiteko. Gainera, laburpen estatistiko orokorra egin daiteke, eta datu-baseak bilatzailea dauka.

Suitzari buruzko 2020ko txostenean, ECRIk adierazi zuen herrialde horretan tresna ez-legegileen alde egin zela, eta pozik agertu zen haietako batzuen eraginkortasunagatik. Honako hauek nabarmentzen dira: Polizia Federalaren eta Zibersegurtasuneko Zentro Nazionalaren eta sare sozialetako operadoreen arteko lankidetzak, gorroto-diskurtso arrazistak lineako zerbitzu baten hornitzaileari nahiz poliziar salatzeko aukera (Arrazakeriaren eta Antisemitismoaren aurkako Fundazioaren webaren bidez). Halaber, jokabide-kodea *hosting* hornitzaileentzako autoerregulazio-tresna gisa nabarmentzen da (Interneteko Industriaren Suitzako Elkarrekin sortu zuen, eta, besteak beste, Google Suitza hartzen du barruan). ECRIk, halaber, balioa eman dio Suitzako Prentsa Kontseiluari, autoerregulazio-organo gisa. Hedabideek osatzen dute, eta kazetarien, komunikatzaileen, editoreen eta erredakzio-buruen elkarrekin eratutako fundazio batek finantzatzen eta eraentzen du. Edonork aurkez diezaioke kexa Suitzako Prentsa Kontseiluari, prentsan, online, irratian eta telebistatan sortutako edukiei buruz. Kexak Kazetarien Betebeharren eta Eskubideen Adierazpenaren arau-hausteren batean oinarritu behar du, eta prozedura doakoa da pertsona fisikoentzat, kontraesanekoa. Bestalde, Alemaniari buruzko 2020ko txostenean, ECRIk, era berean, aditzera eman zuen pozik zegoela herrialdean hartutako lege-ikuspegiarekin; izan ere, sare sozialen operadoreei betebeharrak ezartzen dizkien lege bat onartu da Alemanian, gorroto-diskurtsoa osatzen duten elementuak ezabatzeari begirakoa.

Amaitzeko, jarduera onen artean nabarmendu du Belgikak biktima potentzialen ikuspegitik egiten duen datu-bilketa. Datuotan, diskriminazio-esperientziak eta pertzepzioak jasotzen dira, bat etorrira ECRIren [Politika Orokorrari buruzko 4. Gomendioa](#); zehazki, LGBTI pertsonen kontrako Diskriminazioari eta Indarkeriari aurre egiteko 2018-2019ko Jarduketa Plan Interfederalean jasotzen dira esperientziak.

VII. Kapitulua. Ondorioak eta gomendioak

Kapitulu honetan, hizpide dugun gizarte-problematikaren hainbat alderdiri egindako analisi luzetik ateratako ondorio nagusiak jasotzen dira.

Maila arautzaile eta egiturazkoan neurri sakonak hartzeko balio dezakete ondorio eta gomendio hauek, eta diskriminazioari edo arrazakeriari babes ematen dieten diskurtsoak edo egoerak desagerraraztea dute helburu¹.

Zerbaitengatik, Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integral berriak tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea aitortu du, eta diskriminazioaren aurkako borrokan eskumena duten botere eta administrazio publikoek eskubide hori garatu behar dute.

ONDORIOAK

VII.1. GIZARTE- ETA ARAU-TESTUINGURUA

- 1. Diskriminazio- eta desberdinkeria-egoerek bere horretan jarraitzen dutenez, neurri eta jarduketa berriak abiatu beharko dira tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babestu dadin.**

Azterlanean aipatu ditugun azterlanek eta ikerketek (batzuk Euskadin egindakoak dira) azpimarratu egiten dute Europan, Espainiako Estatuan eta Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) gertakari diskriminatzaileak daudela oraindik ere eta testuinguru, egitura eta diskurtso batzuek betikotu egiten dutela diskriminazioak giza talde jakin batzuetan duen inpaktua.

¹ Arrazarik ez dagoelako premisatik abiatu gara, arrazaren kontzeptuak ez duelako definitzen aniztasun genetiko bat. Arrazakeriaren terminoa erabiltzen da, identitate jakin batzuk kolorean, erlijioan edo etnien oinarrituta dauden eta tratu diskriminatzailea jasotzen duten ezaugarrien arabera estereotipoetara mugatzen dituzten erakuntza sozialak definitzeko (adibidez, ijitoak, musulmanak, beltzak edo juduak). Arrazakeriaren barruan, kolorearengatik edo etnia-jatorriarengatik edota hizkuntzagatik, erlijioagatik nahiz nazionalitateagatik pertsonen edo taldeen kontra egiten diren ekin-tza guztiak sartzen dira. Azken aldian, pertsona arrazializatuaren terminoa zabaldu da, erakuntza sozial horren arabera egotzitako kategorian oinarrituta tratu diskriminatzaile bat jasotzen duen pertsona izendatzeko.

- 2. Arrazakeriaren eta diskriminazioaren aurkako borrokan, diskriminazioaren aurkako zuzenbidea txertatu behar zaie politika publikoei, modu iraunkorrean txertatu ere, giza duintasuna kaltetu ez dadin eta jarduketa diskriminatzaile edo arrazistak prebenitu ditzagun, baita pertsonak jarduketa arrazistetik babestu ere.**

Diskriminaziorik ez jasateko eskubideak botere publikoei egiten die dei, eta politika publikoak garatzera derrigortzen du, jarduketa mota horiek mahai gainera ateratzen dituzten egiturazko diskriminazioari eta desberdinkeriarri aurre egiteko. Gainera, etengabeko bilakaeran dagoen eskubide berria denez, gizartearen bilakaera kontuan hartuz berrikusi behar dira babes-neurriak. Beraz, diskriminazio-modu berriei egoki eta azkar erantzuteko egitura egonkorrak proposatu behar dira, baldin eta aurre egin nahi badiogu, gizartearen aniztasunaren berezko edozein arrazoiren ondorioz, edozein desberdintasun kondenatzen duen kontzientzia sozialari. Giza aniztasun horren barruan, honako ezaugarri hauek topa ditzakegu, eta guzti-guztiak babestu behar ditugu: aniztasun funtzionala, sexua, etnia-jatorria, erlijioa, sinesmena edo iritzia, sexu-joera edo -identitatea, hizkuntza edo bestelako edozein kondizio edo egoera pertsonal. Horrekin batera, zaurgarritasun-egoera jakin batzuk daude, babestu beharrekoak horiek ere (adibidez, egoera sozioekonomikoa, adina edo osasun mentala), ezaugarri eta egoera berezi batzuk biltzen dituzten pertsona jakin batzuk diskriminazioen xede izan ez daitezen.

- 3. XXI. mendean, mundu-mailan, gora egin dute askotariko arrazoiek eragindako lekualdaketek, eta, hortaz, auzokide berrien premiei erantzuteko politika publikoak sortu behar izan dira.**

Horrek, eskubideen titulartasunean eta erabileran eragiteaz gainera, aniztasuna hobeto ulertzea eta gehiago aitortzea eragin du, argi uztearekin batera aniztasuna kudeatu egin behar dela.

Integrazio-prozesu aurreratuko testuinguruetan aniztasuna kudeatzeko, aintzat hartu behar dira zenbait praktika (esate baterako, kulturarteko harmonizazioari buruzkoak), egoera eta jarduketa diskriminatzaileak saihesteko.

4. Araudian bertan zeharkako diskriminazioa existitzen dela aitortzeak agerian jartzen du gure gizartean diskriminazioa sistemikoa dela.

Diskriminazioa sistemikoa da gizarte batean, jokabide diskriminatzailea oso trinko instituzionalizatuta dagoenean eta, beraz, pertsonen jokabide sustraitu batean oinarrituta jarduten dutenean. Horren ondorioz, aintzat hartu behar ditugu konturatzen ez bagara ere praktika diskriminatzaileen oinarrian dauden elementu jakin batzuk, eta argi dago pertsonen arteko benetako berdintasuna galarazten duten oztopoak irauli behar ditugula.

5. Partikularren arteko harremanetan, diskriminaziorik ez izateko eskubidea bete dadila eska daiteke; horrenbestez, eskubidearen irismenari eta eskubidea urratzearen ondorioei buruzko neurriak ezarri behar dira.

Harreman pribatuetan diskriminatzeko debekuak pertsona, elkarte, enpresa eta bestelako antolakunde guztiei eragiten die; hots, gizarteari eragiten dio, oro har. Pertsona fisikoek, beren harreman pribatuetan, ez dute berdintasun materiala zertan sustatu, ezta berdintasun hori benetakoa izatea galarazten duten oztopoak kendu behar ere, baina diskriminaziorik ez izateko eskubidea errespetatu behar dute. Hori dela-eta, administrazio publikoek berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea ez urratzeko ekintzak sustatu behar dituzte, eta eskubidearen edukiaren inguruan nahiz eskubidea ez betetzearen ondorioen inguruan kontzientziatzeko neurriak hartu.

6. Giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak eta Europar Batasuneko zuzenbideak urteak daramatzate tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babesteko araudi bat sustatzen. Halaber, askotariko tresna arautzaile ugari daude diskriminazioa debekatzen dutenak, eta nazioarteko erakunde askoren jurisprudentziak, irizpenek eta ebazpenek sendotasun juridikoa ematen diote diskriminazioaren aurkako zuzenbideari.

Nazioartean, eskubideak aitortzen dituen eta diskriminazioa debekatzen, gorroto-diskurtsoa kondenatzen eta arrazakeria zigortzen duen arau-corpus zabala dago. Gainera, arauko tresna eta nazioarteko erakunde asko daude arauok betetzen direla zaintzeko. Estatuak giza eskubideei buruzko itunak, hitzarmenak eta tratatuak sinatzen dituztenean, botere publikoei betebeharrak ezartzen zaizkie, arauok barruko ordenamendu juridikoaren zati izatera igarotzen baitira. Hala, agintaritzak publiko

guztiek errespetatu behar dituzte nazioarteko betebeharrak, eta ondo betetzen direla zaindu, bakoitzak bere eskumen-eremuan. Era berean, arauzko testuen eta nazioarteko jurisprudentziaren arteko lotura etengabea da.

Bestetik, nabarmendu beharra dugu jurisdikzio-bidean diskriminazio bat badela aitortzen denean kasuistika zabala hartzen dela kontuan; beraz, diskriminazio hori jurisprudentzian islatzen denean, diskriminazioaren aurkako zuzenbidearen irismenaren berri izan dezakegu.

7. 15/2022 Lege berriak babes-eremuak zabaldu ditu, eta betebeharrak ezarri dizkie administrazio publikoei. Hortaz, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubideak, legitimazio soziala ez ezik, arauen eta jurisprudentziaren babesa ere badauka barruko eta nazioarteko zuzenbidean.

Europako araudian jasotako sei diskriminazio-arrazoiez gainera (sexua, arraza- edo etnia-jatorria, desgaitasuna, adina, erlijioa edo sinesmenak eta sexu-joera), lege berriak arrazoi gehiago ezarri eta zehaztu ditu, eta Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua amaieran dagoen klausula irekiari eutsi dio. Legea Espainiako Estatuan aplikatu daiteke, bertan dauden administrazio-egoera edozein izanik ere. Sektore publikoan nahiz pribatuan, honako eremu hauetan: enplegua, hezkuntza, osasuna, garraioa, kultura, herritarren segurtasuna, justizia-administrazioa, gizarte-babesa, ondasunen eta zerbitzuen eskaintza eta hornikuntza, jendeari irekitako establezimendu edo tokietarako sarbidea eta egonaldia, bide publikoaren erabilera eta egonaldia, publizitatea, komunikabideak eta informazioaren gizarteko zerbitzuak, Internet, kirol-jarduerak eta adimen artifiziala.

Era berean, Estatuko edo autonomia-erkidegoko araudian ezarritako araubide espezifiko mesedegarriagoi kalterik egin gabe aplikatuko da.

Giza eskubideen arloan aplikatu daitezkeen nazioarteko tresnak eta nazioarteko jurisprudentzia kontuan hartuta interpretatu behar da. Berriaz ezartzen du, gainera, nazioarteko erakunde multilateralek eta eskualdeetako erakundeek ematen dituzten gomendioak eta ebazpenak aintzat hartu behar direla, eraginkortasun handiagoz babestu daitezkeen jokabide diskriminatzaileen edo intoleranteen eraginpean dauden pertsonak eta taldeak.

8. Giza eskubideen eremuko nazioarteko gainbegiratze-erakundeek txostenak garrantzitsuak dira diskriminazioaren eta arrazakeriaren aurkako borrokan aurrera egiteko.

Europako eta nazioarteko erakundeek zenbait txosten egin dituzte, Espainiak giza eskubideei buruzko nazioarteko hitzarmenak eta tratatuak (sinatu dituenak) nola betetzen dituen gainbegiratzeko; izan ere, hitzarmenok botere publikoak lotzen dituzte.

Txosten horiek 15/2022 Legea indarrean jarri aurretik idatzi dituzte (2022ko uztailan onetsi zuten Legea). Ondorioz, hurrengo txostenetan, nazioarteko erakundeek lege horren edukia aztertuko dute, eta berori betetzeko abiatzen diren politika publikoak ebaluatuko. Europako eta nazioarteko erakundeek diskriminazioaren kontra borrokan orain arte hauteman dituzten gabezia nagusien zati bat lege berriari esker konpondu da. Gabezien artean, honako hauek aipa ditzakegu: diskriminazioaren aurkako legedi orokorrik ez egotea eta diskriminazioaren aurkako arloan erakunde independente eta egoki horniturik ez egotea.

Beste gabezia batzuk (ikusi azterlan honen III. kapitulua) lege-esparru berriaren garapenaren eta ezarpenaren arabera ebaluatu beharko dira, eta honako gai hauek ukitzen dituzte, besteak beste: gutxiengoak ordezkatzeko dituzten aholkularitza-organoen diseinua eta funtzionamendua, berdintasunari eta diskriminazioari buruzko datuen bilketa eta analisisa eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategietan eta planetan egiten diren datu-bilketak, politika publikoek talde gutxituetan edo talde diskriminatuetan izan ditzaketan neurritz kanpoko inpaktu kaltegarrien azterlanik eza, segurtasun-indarren eta -kidegoen jarduketetan profil etnikoak erabiltzea, eskola-segregazioa eta gertakari arrazisten jazarpenean nahiz gorroto-diskurtsoaren aurkako borrokan dauden gabeziak.

VII.2. EUSKAL ADMINISTRAZIO PUBLIKOEN TRATU-BERDINTASUNAREN ETA DISKRIMINAZIOAREN AURKAKO POLITIKAK EUSKAL AUTONOMIA ERKIDEGOAN

9. Euskal administrazio publikoek jarduketa asko abiatu dituzte diskriminazioa jasaten duten kolektiboek erantzuteko eta aniztasuna kudeatzeko. Beraz, aldeko abiapuntua dugu, tratu-berdintasunaren eta diskriminazioaren aurkako jarduketak indartzeko.

Euskal legegintzak kolektibo jakin batzuk diskriminaziotik babesteko burutu dituen egitasmo batzuek eta, oro har, euskal administrazioek eremu honetan abiatu dituzten askotariko neurri eta ekintzek testuinguru ona sortu dute Euskadin, berdintasunean eta diskriminazio ezan aurrera egiteko, politika eta egitura propioak esparru juridiko berrira egokituz (15/2022 Legea eta tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako egingo den euskal lege integrala).

14/2012 Legea, ekainaren 28koa, transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzkoa, zeina ekainaren 27ko 19/2019 Legearen bidez aldatu baita, aurrerapen handia izan zen diskriminazioaren aurkako borrokan, transexualen kondizio edo inguruabar pertsonal nahiz sozialen ondoriozko diskriminazioari dagokionez. Halaber, 2023an, hausnarketa-, prestaketa- eta eztabaida-saioak egiten ari dira, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako egingo den euskal lege integrala irudikatzen hasteko.

Kontsultatu ditugun euskal administrazio publikoek Arartekoari bidalitako erantzunak aztertu ditugu (ikusi azterlan honen IV. kapitulua), eta egiaztatu ahal izan dugu aniztasunaren harrera, inklusioa eta kudeaketa biltzen dituzten jarduketa ugari daudela eta beste batzuek, nahiz eta, berez, diskriminazioaren aurka borrokatzeko izan ez, borroka horretan zuzenean eragiten dutela.

Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza sortu da Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailaren egiturari, eta Aniztasunerako Euskal Agenda egin da. Bada, aurrerapen garrantzitsuak dira biak, eta Euskadin tratu-berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioari aurre egiteko proposamenak burutzeko aukera ematen dute.

Bestetik, zerbitzu batzuek (Berdinduk eta Eraberean sareak, adibidez) urteak darrazatzen salaketak jasotzen eta diskriminazioa pairatzen duten pertsonak artatu eta orientatzen. Halaber, Biltzen zerbitzua aipatu behar dugu, aniztasuna kudeatzen duelako eta diskriminazioaren, arrazakeriaren eta xenofobiaren aurka borrokatzeko tresnak eta baliabideak sortzen dituelako.

Horri, diskriminazioa nozitzen duten kolektiboek babesa eta laguntza emateko jarduketak egiten dituzten elkarten lana gaineratu behar diogu.

Ondoriozta dezakegunez, Euskadin aldeko egoera dugu neurri berriak sustatzeko. Dagoeneko, badaude arrazakeriaren eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko eta eremu honi buruzko ezagutza eta sentsibilitatea hedatzeko egitasmoak eta jarduke-

tak, baita estereotipoen eta zurrumurruen aurkako estrategiak ere (zurrumurruen aurkako estrategia eta Zas! sarea). Gainera, erakundeen adierazpenek, sentsibilizazio- eta salaketa-ekintzek, berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko prestakuntza-ekintza espezifikoez edota diskriminazioaren aurkako baliabideen gidek eta gorroto-gertakari arrazisten, xenofoboaren, antigitanoen eta LGBTIfobikoen kasuetan aplikatzeko protokoloek esparru propioa sortzen dute.

10. Euskal administrazio publikoek ikuspegi konprometitu eta aurreratua daukate berdintasunaren, aniztasunaren kudeaketa inklusiboaren eta diskriminazioaren aurkako borrokaren eremuan. Halere, giza eskubideen errespetuan oinarritutako ikuspegia indartu beharko litzateke²; bereziki, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari dagokienez.

Laguntza-eskaerari emandako erantzunen bidez, Arartekoak ikusi ahal izan du euskal administrazio publikoek gizarte-inklusiari bide emateko, euskal gizartean dauden askotariko aniztasunak kudeatzeko eta estereotipoen, zurrumurruei eta jokabide xenofoboari aurre egiteko esku-hartzeak egiten dituztela.

Zentzu horretan, azterlan honetan bildu ditugun jarduketek argi erakusten dute euskal erakundeek ahalegin handia egiten dutela eta sentikortasun egokia dutela diskriminazioa jasan dezaketen kolektiboaren premiei erantzuteko orduan. Bestetik, azterlana egiten hasi ginenetik, administrazio batzuk berdintasuna sustatzeko eta diskriminazioaren aurka borrokatzeko neurri berriak sartu dituzte plangintza-tresnen eguneraketan: beharrezko bidea da hori, bereizketarik egin gabe pertsona guztien giza eskubideekiko errespetuan aurrera egiteko.

² Nazio Batuek honela definitzen dute giza eskubideetan oinarritutako ikuspegia: "Gizakion garapen-prozesurako esparru kontzeptual bat da, zeina, ikuspegi arautzailetik abiatuta, giza eskubideei buruzko nazioarteko arauetan oinarritzen baita eta, ikuspegi operatibotik abiatuta, giza eskubideak sustatu eta babesteari bideratuta baitago. Garapenaren arazoaren erdigunean dauden desberdinkeriak aztertzea du helburu, bai eta garapenari aurrera egitea galarazten dioten praktika diskriminatzaileak eta botere-banaketa bidegabeak zuzentzea ere. [...] Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegiarekin, nazioarteko zuzenbideak ezarritako eskubide eta betebeharrak korrelatiboaren sistema batean iltzatzen dira garapen-planak, -politikak eta -prozesuak. Horrela, garapen-lana jasangarria izan dadin laguntzen da, eta pertsonak ahalduntzen dira (bereziki, baztertuenak), politiken formulazioan parte har dezaten eta erantzukizunak eska diezazkieten jarduteko betebeharra dutenei". [hitzez hitzeko aipamena ingelesezetik itzuli da].

GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO NAZIO BATUEN GOI KOMISARIOAREN BULEGOA, *Frequently asked questions on a human rights-based approach to development cooperation*, New York eta Geneva, Nazio Batuek, 2006, 15. or., hemen eskuragarri: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQen.pdf>.

Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegiak hainbat dimentsio biltzen ditu; zehazki, giza eskubideen, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren, parte-hartzearen, legezketasunaren, kontu-ematearen eta gardentasunaren zeharkakotasuna.

Nolanahi ere, erantzunak aztertu ondoren, Arartekoak balioetsi du tartea dagoela giza eskubideen ikuspegiari pisu handiagoa emateko moduaren inguruko hausnarketa sakontzeko; hau da, euskal administrazio publikoek, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari buruzko kontuak jorratzen dituztenean, pisu handiagoa eman diezaiokeite ikuspegi horri. Beraz, giza eskubideen arloko betebeharrak txertatu beharko zaizkie kudeaketa publikoari eta plangintza-tresnei, eta aurrera egin beharko da giza eskubideen hirien arloan, Oinarrizko Eskubideen Europako Agentziak (FRA) proposatu moduan³. Horretarako, Nazio Batuek eta Europako Kontseiluak proposatu dituzten giza eskubideen estandarrak garatzeko konpromiso irmoa behar da, eta haiek sustatutako programetan eta sareetan parte hartu, EBk proposatutako planak eta estrategiak (azterlanean aipaturikoak) betetzearekin batera. Euskadin giza eskubideen kultura sustatzeko orduan aurrera egiten jarraitzeko, ezinbestekoa da neurriak sustatu eta ebaluatzea eta guztiaren berri ematea gainbegiratzearaz arduraztzen diren Europako eta nazioarteko batzorde eta erakundeei.

Hausnarketan, zer-nolako sail-egitura behar den pentsatu beharko litzateke, eta egitura horrek eskumena eduki beharko luke tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako eskubidea babesteko programak, egitasmoak eta jarduketak sustatzeko eta ekimenon eraginkortasuna aldizka ebaluatzeko, aintzat hartuta gaia zeharkakoa dela.

VII.3. AUTONOMIA-ERKIDEGOKO ARAU-ESPARRUAREN EGOKITZAPENA

11. Garrantzitsua da tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babesteko lege-esparru autonomiko propio eta egokia edukitzea.

Azterlan honetan, azpimarratu egin dugu oso garrantzitsua dela kolektiboek eta pertsonak hainbat arrazoiengatik eta askotariko egoeretan jasaten duten diskriminazioari aurre egiteko babes juridikoa egotea. Beraz, ezinbestekoa da berdintasunaren aldeko eta diskriminazioaren aurkako borrokaren arloan esparru propioa edukitzea.

Eusko Jaurlaritzaren Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Sailak aurreikusituen, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako euskal lege integrala egingo da, eta lege horren helburu nagusiak izan beharko luke erregulazio-esparru

³ FRA, *Human Rights cities in the EU: a framework for reinforcing rights locally*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021. Bertan, Bilbo eta Bartzelona aipatzen dira; lehena, balio-kartagatik, eta bigarrena, garatzen dituen hainbat programarengatik (diskriminaziorik ez izateko bulegoa, adibidez). Eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/908860>.

orokor bat ezartzea, tratu-berdintasunerako eskubidea, giza duintasunarekiko errespetua eta edozein diskriminazioren aurreko babesa bermatu daitezzen Euskadin. Erregulazio horrek kontuan hartu beharko lituzke 15/2022 Legearen azken xedapenetatik 8.a eta 3. artikulua.

Bere eskumenen eta konstituzionaltasun-blokearen barruan, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzeko behar diren elementu giltzariak ezarriko dituen lege bat aurreikusi du. Mota horretako legediak zeharkakoak dira, eta, beraz, Euskadiko araudi sektorialean islatuko dira, baita administrazio publikoen jarduketetan eta EAEn bizi diren herritarren bizitzan ere.

Araudi propioak argitasun handiagoz mugatuko du zehapen-eremua, arau-haustekak eta zigor eraginkorrak zehatzuz, EAEko politika publikoetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea zeharka proiektatuz eta jardun-eremuak mugatuz, ekintza positiboak abian jartzea aurreikusiz eta berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea betetzen dela zainduko duen berdintasunerako erakunde bat sortuz.

12. Araudi sektoriala egin, berrikusi eta ebaluatzea, tratu-berdintasunari eta diskriminazio ezari dagokionez, corpus juridiko koherente bat sortzeko.

Esparru orokor bat ezarriko duen legedi autonomiko propio bat eduki ahal izateko nahiari kalterik egin gabe, beste lege edo arau sektorial batzuk eman edo, hala egokituz gero, berrikusi beharko lirateke; adibidez, aldaketak egingo dira Euskadiko Gurtza Toki eta Zentroei eta Erljio Aniztasunari buruzko Legearen eta izapidetzen ari den Euskadiko Jarduera Fisikoari eta Kirolari buruzko Legearen proiektuetan, eta bigarren aldiz aldatuko da Transexualak genero-identitateagatik ez baztertzeari eta haien eskubideak aitortzeari buruzko ekainaren 28ko 14/2012 Legea, Aniztasunean berdintasuna egoteari eta sexu-joeran oinarritutako diskriminazioaren aurkako borrokari buruzko Lege Integralaren bidez, zeina legegintzaldi honetako gobernu-programan baitago⁴.

Bestalde, diskriminazioaren aurkako lege-esparru bat eratu ondoren, indarreko araudia berrikusi beharko litzateke, diskriminazioaren aurkako parametroak (legena hiz araudi-mailakoak) sartzeko, baita barruko zirkularrak berrikusi ere, tratu-berdintasunerako eta babestutako edozein arrazoitan oinarritutako diskriminaziorik

⁴ Azterlan hau egiteko amaierako fasean, 4/2023 Legea onetsi da, otsailaren 28koa, transexualen berdintasun erreal eta eraginkorreak eta LGTBI pertsonen eskubideak bermatzekoa, eta eragin handia izango du kolektibo horren eskubideetan.

ez izateko eskubidea ukatzea, mugatzea edo murriztea ahalbidetu dezakeen edozein erregulazio ken dadin. Era berean, interesgarria litzateke ekintza positiboko neurriak aurreikustea, pertsona batzuek diskriminazioaren xede diren kolektiboetakoak izateagatik dauzkaten desabantaila-egoerak konpentsatzeko helburuz.

Amaitzeko, oso tresna interesgarria litzateke diskriminazioaren aurkako araudiaren eraginkortasuna aldizka ebaluatzea, lege-aldaketak eta politika publikoak orientatzeari begira.

VII.4. POLITIKA PUBLIKOAK KOORDINATU ETA PLANIFIKATZEKO EGITURAZKO NEURRIAK

13. Euskadin berdintasunerako erakunde independente bat sortzea, diskriminazioaren aurkako Europako araudiak eskatzen dituen eginkizunak betetzeko baliabide nahikoz hornitua, eta erakunde hori gainerako erakundeen artean kokatzea.

EBren zuzentarauei esker, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko hainbat erakunde abiatu dira Europan, oso eredu desberdinak dauzkatenak eginkizunei, independentziari, finantzazioari, sarbideari eta abarri dagokienez.

Mota horretako erakunde batek Euskadiko agintaritzen jardun-esparruan egin leza ke lan, eta, beraz, egokia da baloratzea ea Euskadin berdintasunerako erakunde bat abiatzeko aukerarik dagoen, Europako eredu desberdinak eta azterlan honetako ebaluazioak eta gomendioak aintzat hartuta⁵.

⁵ Europako Batzordearen proposamen bat, berdintasunerako erakundeen estandarrei buruzkoa, interesgarria da, aurreikuspen komun eta lotesleak ezartzen baitira bertan, berdintasunerako erakundeak eraginkorragoak, independenteagoak eta irisgarriagoak izan daitezten. EUROPAKO BATZORDEA, Kontseiluaren zuzentarau-proposamena, berdintasunerako erakundeetarako arauari buruzkoa, eremu hauei dagokienez: tratu-berdintasuna, arraza- edo etnia-jatorria edozein izanda ere; tratu-berdintasuna, enplegu- eta okupazio-gaietan, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasun-egoera, adina edo sexu-joera edozein izanda ere, eta emakumeen eta gizonen tratu-berdintasuna, gizarte-segurantzaren eta ondasunak, zerbitzuak eta haien hornikuntza eskuratzeko orduan. Honen bidez, 2000/43/EE Zuzentarauaren 13. artikulua eta 2004/113/EE Zuzentarauaren 12. artikulua ezabatzen dira, COM(2022) 689 final, Brusela, 2022-12-07, eskuragarri hemen: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0689&qid=1677072337793>.

EUROPAKO BATZORDEA, Batzordeko zerbitzuek egindako lan-dokumentu analitikoak, Kontseiluaren Zuzentarau Proposamenaren dokumentuekin batera doana. Zuzentarau Proposamena erakundeetan berdintasuna honako esparru hauetan sustatzeko araudiari buruzkoa da: pertsonen arteko tratu-berdintasuna, arraza edo jatorri etnikoa edozein dela ere; enpleguaren eta okupazioaren esparruko tratu-berdintasuna, pertsonen erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edota sexu-orientazioa edozein direla ere; emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasuna, gizarte-segurantzaren esparruan eta ondasunak eta zerbitzuak eskuratzeko eta hornitzeko esparruan. Proposamenaren bidez, halaber, 2000/43/CE Zuzentarauaren 13. artikulua eta

Horrelako erakunde bat martxan jartzeko, erakundea botere legegileari eta exekutiboari dagokienez independentea izango dela bermatuko duen eta erakundeari nor-tasun juridiko propioa emango dion lege bat eman behar da. Diskriminazio-arrazoi guztiak jorratzeko erakunde bakarra egon liteke, edo erakunde espezifikoak sortu, diskriminazio-arrazoi bakoitzeko.

Esku hartzeko bi tipologia daude. Lehenik eta behin, orokorra dugu, aholku ematekoa eta "soft law" eremuan (hau da, proposamenen eremuan, eta ez ezarpenekoan) txostenak, irizpenak eta gomendioak idaztekoa. Eta, bigarrenik, zehatzailea.

Azterlan honen arabera, horrelako erakunde bat eratzeko eredu eta aukera asko daude, esleitu dakizkiokeen eginkizunei, jardun-eremuari eta ezaugarri nagusiei dagokienez, eta, eraketa zabal batean, ikertzeko eta zehatzeko ahala eduki dezake, edo, eraketa mugatu batean, biktimari arauari eta eskubideei buruzko informazioa ematekoa.

Beste aukera bat litzateke bitartekaritza bat sustatzea edo lehengoratzezirkuluetara jotzea, edota diskriminazioaren biktimari zuzenean laguntzea, auzibide estrategikoko kasuetan.

Halaber, aintzat hartu behar dugu EAEn eginkizun horiek bete ditzaketen zerbitzuak garatu direla azken urteotan; hortaz, hori guzti hori hartu beharko genuke aintzat, eraginkortasuneko eta efizientziako irizpideetan oinarrituta balorazio orokorra egiteko orduan, eta erakunde horrek Euskadiko erakundeen artean izango lituzkeen kopena eta eskumen-irismena zehaztu.

14. Lehengoratzetikuspegia sartzea Euskadiko politika publikoetan, tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren arloan

Desberdinkeriak prebenitzeko eta berdintasun-politikak eraikitzeko eginkizunen artean, lehengoratzetikuspegia txertatzeko aukera dago, bai aurreko ondorioan aipatutako erakunde independenteari esleitutako misioan, bai jokabide diskriminatzaileak prebenitzeko eta horien aurrean babestu eta erreparatzeko neurrietan.

2004/113/CE Zuzentarauaren 12. artikulua ezabatzen dira. Horrez gain, Europako Parlamentuaren eta Kontseiluaren Zuzentarau Proposamena ere jaso da, erakundeetan enplegu- eta okupazio-gaieetan emakumeen eta gizonen arteko tratu- eta aukera-berdintasuna sustatzeko araudiari buruzkoa, zeinaren bidez ezabatzen baitira 2006/54/CE Zuzentarauaren 20. artikulua eta 2010/41/UE Zuzentarauaren 11. artikulua, SWD(2022) 386 final, Brusela, 2022-12-07, eskuragarri hemen en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0386&qid=1670963336357>.

Zigor- edo zehapen-bidea bazter utzi gabe, berdintasunerako erakundeak lehengoratzeko-ikuspegia izan lezake. Horrela, diskriminazio-eremu bakoitzean, biktimak, biktimarioak eta komunitateko ordezkariak bil ditzake, gatazkak tratatzeko sistemak egiteko eta, gertakari zehatz bat gertatzen denean, sistema horietara jotzeko. Lehengoratzeko-metodologiara jotzeko, aurretik biktimaren baimena jaso behar da.

Diskriminazioaren eremuan gatazkak tratatzeko sistema mota horiek eraikita, komunitateko ordezkariak erreparazio-prozesura lot daitezke, eta diskriminazio mota bakoitzari egokitutako *ad hoc* metodologiak garatu. Halaber, bestelako lehengoratzeko-praktikak txerta litezke; adibidez, bitartekaritza, zirkuluak eta hitzaldiak.

Horrela, berdintasunerako erakunde independenteek bizikidetzaren gune demokratiko positiboak sor litzakete, gizarte-kohesiorako eta berdintasunerako prebentzio-elementuak sartuz. Bestetik, erantzun propio, baketsu eta eraikitzailea eman liezaitezke pertsona zehatzek jasandako diskriminazio bidegabearen ondoriozko gatazkei, zigor- eta zehapen-eremuko erantzun exogeno eta erreaktiboaz bestelakoa.

15. Maila anitzeko koordinazioa Estatutako Administrazio Orokorrekin eta Euskadiko administrazio publikoen artean

EBk sustatzen dituen esparru estrategikoetatik eratorritako betebeharrak betetzeko, maila anitzeko koordinazio-egitura behar da.

Botere publiko guztiei dagokie tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea babestu eta sustatzea, eta harreman publiko eta pribatu guztiei eragiten die. Hori dela-eta, eskubidea betetzeko, lankidetzaren aktiboa eta koordinazio sistematikoa izan behar dira administrazio publiko guztien artean. Bestalde, pertsona guztiek dute eskubidea jatorria, erlijioa, administrazio-egoera edo bestelako edozein inguruabar pertsonal edo sozial edozein izanda ere diskriminaziorik gabeko tratua jasotzeko.

Ezinbestekoa da Estatutako Administrazio Orokorrekin plangintza-tresnak eta parte hartzekoak koordinatzea, konferentzia sektorialaren barruan edo beste organo batzuetan (hala nola, Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko Bulego Nazionalan), eta 15/2022 Legea betetzeari begirako akordioetan parte hartzea. Pertsonen duintasuna errespetatzea eta Espainiako Konstituzioaren 9.2, 10. eta 14. artikuluetako aurreikuspenak gauzatzea da helburua. Zentzu horretan, 15/2022 Legearen 35. artikulua eskatzen du lankidetzaren egon dadila Estatuko Administrazio Orokorren eta

autonomia-erkidegoen artean, baita toki-erakundeekin ere, nor bere eskumen-eremuan arituz. Halaber, segurtasun-indarren eta -kidegoen eta beste erakunde publiko eta pribatu batzuen artean koordinatzeko mekanismoak hobetzea du xede Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko II. Ekintza Planak⁶.

Biktimei arreta emateko zerbitzuen arteko koordinazioak, hortaz, lehentasuna izan beharko luke, arretaren eraginkortasuna eta efikazia hobetu daitezten eta gorroto-delituen eta diskriminazioen biktimei errazago eman dakizkien aholkua eta informazioa, bikoizketak saihestearekin batera.

16. Plangintza-tresnak eta diskriminazioaren aurkako estrategiak egitea, jarraipena eta ebaluazioa egiteko adierazleak aurreikusita.

Diskriminazioaren aurka borrokatzeko estrategiek eta planek arauzko aurreikuspenak mugatzea ahalbidetuko duten ekintza zehatzak antolatu behar dituzte.

Eremu honetan, euskal administrazio publikoen jardunak ekintza planifikatu bati eta agente publiko eta sozialak bilduko dituen ekintza-programa bati erantzun behar die, eta edozein jokabide diskriminatzaile saihesteko edota edozein jokabide diskriminatzaile erantzuteko jarduketa iraunkorrak aurreikusi.

EAEEn, tratu-berdintasunari eta diskriminaziorik ezari eragiten dieten planak eta estrategiak garatu dira; hala nola, Ijito-herriarekiko Euskal Estrategia⁷, Herriartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko Plana⁸ eta desgaitasunari eta irisgarritasunaren sustapenari buruzko zenbait plan dauzkagu.

Ildo berean, tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko euskal estrategia bat atontzeko aukera baloratu beharko litzateke, askotariko eremuetan ekintza espezifikoak antolatuko lituzkeena. Estrategia horrek, halaber, adostutako neurrien ebaluazio independente bat jaso beharko luke, neurrien eraginkortasuna ezagutzeko.

⁶ BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNEN ESTATU-IDAIZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

⁷ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE-POLITIKETAKO SAILA, *Ijito-herriarekiko 2022-2026ko Euskal Estrategia...*, op. cit.

⁸ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE-POLITIKETAKO SAILA, *Herriartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko VI. 2022-2025eko Plana*, op. cit.

17. Poliziak pertsonak identifikatzeari, informazioaren tratamenduari, arrazadelituen kontrako borrokari eta gertakari arrazistak gainbegiratzeari buruzko neurri espezifikoak hartzea.

Nazioarteko erakundeek ohartarazi dute profil etnikoetan oinarritutako identifikazio-kontrolak ondorioak izaten dituztela; hau da, segurtasun-indarrek, justifikazio objektibo eta arrazoizkorik gabe, arrazan, kolorean, hizkuntzan, erlijioan, nazionalitatean eta nazio- nahiz etnia-jatorrian oinarritutako kontrol-, zaintza- edo ikerketajarduerak gauzatzen dituzte, eta horrek ondorioak izaten ditu⁹.

Herriaren Defendatzaileak eta Arartekoak¹⁰ salatu dute praktika horiek existitzen direla, eta praktikok gainbegiratu, prebenitu eta kontrolatzeko gomendioak eman dituzte. Beste neurri batzuen artean, galdeketa guztiak erregistratzea gomendatu dute, edota sistematikoki berrikustea beren kontra profil etnikoak erabili izana salatzeko aurkezten diren kexa guztiak. Datu kuantitatibo eta kualitatiboak aldizka berrikusita, jarduketa ezegokiak detektatu daitezke, eta polizia-jarduketetan diskriminazioa eta arrazakeria prebenitu.

Azkenik, gogorarazi egin behar dugu Arartekoak berariaz gomendatu zuela polizia-kidegoek jokabide-kode espezifikoak edukitzea¹¹, informazio horren tratamenduari buruzkoak, eremu honetan jokabide diskriminatzaileak edo arrazistak gertatzea, errepikatzea eta betikotzea saihesteko.

⁹ Besteak beste, ARRAZAKERIAREN ETA INTOLERANTZIAREN AURKAKO EUROPAKO BATZORDEA (ECRI), Politika Orokorrari buruzko 11. Gomendioa eta ARRAZA-BEREIZKERIA MOTA GUZTIAK EZABATZEKO BATZORDEA (ABEB) 36. Gomendio Orokorra (2020), ordenaren agenteek arraza-profilak egitea prebenitzeari eta horren kontra borrokatzeari buruzkoa, 2020ko abenduaren 17koa, CERD/C/GC/36, hemen eskuragarri: <https://digitallibrary.un.org/record/3897913?ln=es>. ECRIk, 2021eko txostenean, azterlan baten ondorioak gogorarazi zituen. Azterlanean, Europar Afrikako ondorengoen aurka ezartzen diren arrazismoaren eta arraza-diskriminazioaren aurkako borroka aztertu zuen, eta azpimarratu zuen neurri espezifikoak behar direla dimentsio estruktural, instituzional eta interseksionala dituen afrofobiaren kontra borrokatzeko; ECRI, *Annual report on ECRI's activities, 2021 January to 31 December*, Europako Kontseilua, Estrasburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://rm.coe.int/ecri-2021-annual-report-24052021-en/1680a6a6d3>. ECRI, *Combating racism and racial discrimination against people of African descent in Europe: Round-table with human rights defenders organised by the Office of the Council of Europe Commissioner for Human Rights: online event, 24 November 2020: report*, hemen eskuragarri: <https://rm.coe.int/combating-racism-and-racial-discrimination-against-people-of-african-d/1680a1c0b6>.

¹⁰ Kontu hau berariaz aztertu genuen hemen: ARARTEKOA, 7/2011 Gomendio Orokorra, urriaren 28koa: Poliziaren jarduera eta praktiketako berme sistema, eta hemen: ARARTEKOA, 2014R-25-14 Ebazpena, 2014ko abenduaren 10ekoa. Honen bidez, Eusko Jaurlaritzaren Segurtasun Sailari gomendatzen zaio neurriak hartzea Ertzaintzan arraza profilen garapena prebenitzeko eta kontrolatzeko.

¹¹ ARARTEKOA, Euskal autonomia-erkidegoko administrazio publikoen menpeko polizia-kidegoek jokaera-kodeak erabili behar dituzte immigrazioari buruz ematen duten informazioaren tratamendurako, op. cit.

18. Hezkuntza-arloko araudian aurreikusita dauden neurriek ezinbesteko eginkizuna dute tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearekin begirunetsua izango den gizarte bat lortzeko

Hezkuntza oso garrantzitsua da arrazakeriari eta diskriminazioari aurre egiteko; beraz, hezkuntzak erdigunean egon behar du diskriminazioaren kontrako politika eraginkorretan, etorkizuneko belaunaldietan dituzten ondorioengatik. Hori dela-eta, askotariko neurriak hartu beharko genituzke kontuan, eta, horien artean, inor diskriminatuko ez den eskola inklusiboa lortzearekin lotutako asko daude.

Eskola jakin batzuetan, ikasle migratzaile, ijito edo maila sozioekonomiko baxuko asko pilatzen dira¹², nahiz eta hezkuntzako agintariak fenomeno horri erantzuteko ahaleginak egin eta proposamen ugari egon. Ikasle behartsuak pilatzeak absentismo-indizeak altuak izatea eta emaitza akademikoak txarrak izatea eragin dezake.

Hezkuntzari buruzko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoak, abenduaren 29ko 3/2020 Lege Organikoaren bidez aldatu ondoren, onarpen-arauak aplikatzean berdintasuna bermatzeko neurri zehatzak jasotzen ditu¹³. 15/2022 Legeak¹⁴ ere ildo bereko neurri bereziak garatzea aurreikusten du.

Euskadiko hezkuntza-administrazioak, eskola inklusiboaren eremuan, urteak daromatza gizarte- eta hezkuntza-zaurgarritasuneko egoeran dauden ikasleak pilatzen dituzten zentroein laguntzeko programak garatzen. Gainera, bizikidetzaprogramak abiatu ditu, tratu ona sustatzeko eta eskola-jazarpena jorratzeko¹⁵. Eusko Legebiltzarrak 2022ko apirilaren 7an onetsitako Hezkuntza Itunean, besteren artean, eskola-segregazioa jorratzea aurreikusten da; izan ere, erronka handia da, oraindik ere, hezkuntza-zentroetan ikasleak modu orekatuan banatzea eta emaitza akademikoak hobetzea. Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea baliatu dadin, oso interesgarria da arrakasta akademikoa eta bizikidetzabermtatzeko eta eskola-segregazioari aurre egiteko neurriak aurreikusi eta abiatzea.

¹² Arartekoak eskola baten kasua aztertu zuen: ARARTEKOA, Arartekoaren 2019R-597-19 Ebazpena, 2019ko azaroaren 6koa. Honen bidez, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailari gomendatzen zaio ebalua dezala Ordiziako haur eta lehen hezkuntzan funts publikoak jasotzen dituzten ikastetxeetan 2019-2020 ikasturterako jada onartu diren plangintza-erabakiek zer eragin izan dezaketen, eta neurri zuzentzaileak har ditzala ikastetxe horien artean eskolatutako ikasleak banatzean oreka handiagoa sustatzen laguntzeko.

¹³ Ikusi 30., 81., 84., 86. eta 87. artikulua.

¹⁴ Ikusi 13. eta 14. artikulua.

¹⁵ Herritartasunaren, Immigrazioaren eta Asiloaren Kulturarteko 2022-2025eko Planak, programazio-neurrien artean, autonomia-erkidegoko, udaletako eta foru-aldundietako teknikariek osatutako lantalde bat sortzea proposatu du, hausnartu dezan udalerrimailan zer-nolako ondorioak izan ditzakeen eskola batean jatorri eta/edo arbaso atzerritarreko ikasleak pilatzeak.

19. Diskriminazioa jasaten duten kolektiboek etxebizitza eskuratzeko izaten dituzten zailtasunak eta bizitegi-segregazioarako arriskua

Etxebizitza bat edukitzea ezinbesteko baldintza da beste eskubide eta askatasun asko (bereziki, eskubide sozialak) baliatzeko. Etxebizitza eskuratzen laguntzeko eta sektore pribatuan diskriminazioari aurre egiteko neurriak, beraz, erabakigarriak dira pertsonen bilakaera sozial eta garapen egokiak izan ditzaten eta bizitza duina izan dezaten.

Kolektibo jakin batzuetako pertsonen ezin izaten dute etxebizitzarik alokatu, ezta lanagatik diru-sarrerak dauzkatenean edo prestazio ekonomikoen titularrak direnean ere, eta egoera horrek haurrei eta nerabeei eragiten die bereziki.

15/2022 Legeak tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea etxebizitzaren arloan ere aplikatzea aurreikusten du. Administrazio publikoek tratu-berdintasunerako eta bizitegi-segregazioa ez jasateko eskubidearekin begirunetsuak izango diren hirigintza- eta etxebizitza-politikak diseinatu behar dituzte. Lege horretan, oso aintzat hartzen dira zaurgarritasun-egoeran dauden etxegabeen edo etxebizitza bat eskuratu eta erabiltzeko orduan diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen premiak. Halaber, adinekoen, desgaitasunen bat dutenen eta osasun-patologia edo -nahasmendu larriak edo ezgaitzaileak edukitzeko arriskuan dauden edo horretarako joera duten pertsonen autonomia eta bizitza independentea bermatzeari begirako politikak sustatu behar direla xedatzen du.

Etxebizitzaren araudian eta plangintza-tresnetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea txertatzean, kontuan hartu beharko lirateke 15/2022 Legeak finkatu dituen parametroak eta etorkizuneko euskal araudiak eremu honetan ezartzen dituenak. Garapen-araudiak eta EAEko Etxebizitzari buruzko Plan Gidariak diskriminazioaren aurkako xedapenak jaso beharko lituzkete, honako hauei aplikatzeko: etxebizitza publikoaren hornitzaileak, salmenta- eta errentamendu-zerbitzuen hornitzaileak, higiezinen bitartekaritzakoak, iragarkien atarietakoak eta etxebizitzak jendaurrean eskaintzen dituzten pertsona fisiko edo juridikoak.

VII.5. EREMU SOZIAL ETA KOMUNITARIOA

20. Diskriminazioaren eraginpeko kolektiboen inguruko antolakunde sozialek eta aholkularitza-erakundeek berdintasunaren sustapenean eta diskriminazioaren aurkako borrokan parte hartzea.

Antolakunde sozialak beharrezko laguntzaileak dira diskriminazioaren aurka borrokatzeko politikak eta programak formulatu, aplikatu eta ebaluatzeko orduan. Kolektibo diskriminatuetako kideek parte hartu beharko lukete kontsultarako erakunde eta batzordeetan, politikei eta programei buruzko elkarrizketa publikoari eta horien ebaluazioari laguntzeko.

Euskadin, elkarrizketa zibilean ibilbide luzea egina duten hainbat kontsulta-kontseilu parte-hartzaile daude¹⁶, eta, lege-esparru berrian, kontuan hartu beharko lirateke. Kontsultarako kontseilu horien jardunean, tratu-berdintasunaren sustapenak eta diskriminazioaren kontrako borrokek garrantzi handia izan behar dute.

21. Gorroto-diskurtsoari aurre egiteko neurriak.

“Gorroto-diskurtso” deritzonak gero eta arreta handiagoa bereganatzen du, diskriminazioa jasaten dutenen bizitzari, osotasunari, duintasunari eta eskubideei eragiten dieten jokabide diskriminatzaileen jatorria izaten delako. Estereotipoek, aurreiritziek eta zurrumurruek, askotan, gorroto-diskurtsoak izaten dituzte oinarri. Komunikabideek zeregin handia betetzen dute iruditeria kolektiboa eraikitzeko orduan. Batzuetan, kontu arazotsu, partzial eta estigmatizatzaileen inguruan biltzen dute informazioa, eta kolektibo zaugarrietako kideei egozten dizkiete abusuzko edo delituzko jarduketa zehatz batzuk. Horrek ondorio katalizatzaile ezkorra izaten du iritzi publikoan eta sare sozialetan; batez ere, diskurtso publikoari eragiten diotenean. Ondorioz, jokabide diskriminatzaile, sektario eta baztertzatzaileak elikatzen dituzten iritziak legitimatzen dira.

Internetek eskaintzen dituen aukerek asko areagotu dute diskurtso mota horien oihartzuna; beraz, berdintasunaren sustapenaren erronka handienetako bat da adierazpen-askatasunerako oinarritzko eskubidea egoki mugatzea, muga legal eta etikoak ezarriz eta, aldi berean, hedabideetan eta sare sozialetan zabaltzen diren eduki eta balorazio diskriminatzaileak auzitan jarriko dituen pentsamendu kritikoa sustatuz.

Lineako plataformetako hornitzaile batzuek legez kanpoko edukiak ezabatzeko aurrerapenak egin badituzte ere, modu boluntarioan gainera, ahalegin etengabea egin

¹⁶ Besteak beste: Euskal Autonomia Erkidegoko herritar etorkinen Integrazio eta Partaidetza Sozialerako Foroa, elkarrizketa zibilerako mahaiak, Euskal Autonomia Erkidegoko ijito herriaren erabateko sustapenerako eta partaidetza sozialerako kontseilua, ADOS batzordea (Euskadiko komunitate islamiarrekiko bizikidetzaren sustatzea du helburu), eta Erljiorteko Euskal Kontseilua sortzea aurreikusi da.

behar da linean eduki bidegabeak erreproduzitzeko dauden aukeren bilakaera aztertzeke eta erantzun egokia emateko, edukion inpaktua eten edo desbideratze aldera.

Hori dela-eta, ikus-entzunezkoen kontseilu bat sor liteke, edota komunikabide sozialak, publizitatea, Internet, sare sozialak eta informazioaren eta komunikazioaren teknologiak garatzen dituzten enpresak autoerregulatzeko akordioak sustatu, beste jarduketara posible batzuen artean.

Oraitxe bertan, Espainiak lineako legez kanpoko gorroto-diskurtsoari aurre egiteko protokolo bat dauka¹⁷, EBren Gomendioan oinarritua¹⁸, non erakundeetako eta antolakunde sozialetako ordezkariak eta datuak gordetzeko zerbitzuen hornitzaileak parte hartu baitute.

Dudarik gabe, oso zaila da gorroto-diskurtsoari erantzutea, eta ez zigor-irismena duelako bakarrik (delitua da), baita askotariko jarduketak biltzen dituelako ere, komunikabideak eta ikus-entzunezkoek parte hartzen dutelako eta askotan adierazpen-askatasunerako oinarritzko eskubidearekin talka egiten delako. Horrenbestez, jarduketak eta erantzunak bilduko dituen eta eman diren gomendioak aintzat hartuko dituen jarduketa-plan bat egitea eska daiteke.

Interesgarria litzateke, era berean, EAEko egoerara eta testuingurura egokitutako tresna, protokolo edo estrategia bat edukitzea.

VII.6. GERTAKARI DISKRIMINATZAILEEN EDO ARRAZISTEN BIKTIMEI EDO DISKRIMINAZIOA JASAN DEZAKETEN PERTSONEI ZUZENDUTAKO JARDUKETAK

22. Diskriminazioa jasan dezaketen pertsonen eta gertakari diskriminatzaileen edo arrazisten biktimei informazioa, aholkua eta bidelaguntza ematea.

EBren Biktimen Eskubideei buruzko Estrategiak (2020-2025)¹⁹ ekintza giltzarri batzuk proposatzen ditu, biktimen eskubideen babes hobe eta premia bereziak dauzkaten biktimak aintzat hartzeko helburuz. Biktimei aitortutako eskubideak bik-

¹⁷ BOTERE JUDIZIALAREN KONTSEILU NAGUSIA eta beste batzuk, *Protocolo para combatir el discurso de odio ilegal en línea...*, op. cit.

¹⁸ Batzordearen 2018/334 (EB) Gomendia, 2018ko martxoaren 1ekoa, legez kanpoko online edukiari modu eraginkorrean aurre egiteko neurri buruzkoa.

¹⁹ EUROPAKO BATZORDEA, *Estrategia de la UE sobre los derechos de las víctimas (2020-2025)*, op. cit.

timaren nazionalitatea edozein izanda ere aplika daitezke, legezko egoitza-baimena eduki zein ez²⁰.

Diskriminazioaren biktima errealek edo potentzialek, informazio egoki eta osoa ematen bazaie, ordenamendu juridikoak zer eskubide esleitzen dizkien eta eskubi-deak baliarazteko zer baliabide dauzkaten jakin dezakete²¹.

Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko 2022-2024ko II. Ekintza Planak²², lehenengo ekintza-lerroan, gorroto-delituen biktimei eman beharreko laguntza eta babesa jasotzen ditu.

15/ 2022 Legeak, 5. artikuluan, informazio guztia modu ulergarrian jasotzeko eskubidea aitortzen die diskriminazioaren biktimei, baita haien egoera pertsonalari buruzko aholkularitza jasotzekoa ere, haien testuinguruaren, beharizanen eta gaitasunen arabera egokituta, administrazio publikoek dituzten zerbitzuen, erakundeen edo bulegoen bidez. Doako Laguntza Juridikoari buruzko urtarrilaren 10eko 1/1996 Legearen 6. artikuluan ezartzen denaren antzeko aurreikuspena jasotzen du, artikululu horretan aipatzen diren kolektiboek dagokienez. Hori dela-eta, interesgarria litzateke araudi autonomikoa berrikustea (zehazki, Doako laguntza juridikoari buruzko urriaren 30eko 153/2018 Dekretua), 15/2022 Legearen lege-aurreikuspen berria txertatze aldera.

Oraintxe bertan, EAEn zenbait zerbitzuek ematen dituzte informazioa eta aholkularitza²³. Gainera, gorroto-gertakari arrazisten, xenofoboaren, antigitanoen eta LGBTIfobikoen aurrean tokian-tokian jarduteko gida²⁴ bat dago, beste gida batzuen artean²⁵, eta, gida horri esker, horrelako gertakarietan zer prozedura jarraitu behar den jakin dezakegu.

²⁰ 4/2015 Legea, apirilaren 27koa, Delituaren Biktimaren Estatutuari buruzkoa (BOE, 2015eko apirilaren 28koa, 101. zk.), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4606>.

²¹ Ikusi ANDALUCÍA ACOGE, *Guía práctica para la aplicación del estatuto de la víctima*, eskuragarri hemen: <https://acoge.org/wp-content/uploads/2017/03/GuiaEstatutoVictima.pdf>.

²² BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNEN ESTATU-IDAIZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

²³ Eraberean sarea, Berdinu zerbitzua, arraza- edo etnia-diskriminazioaren biktimei laguntza eta orientazioa ematen dizkien ACCEM zerbitzua eta desgaitasunaren eremuan (fisiko-funtzionala, intelektuala...), osasun mentalaren eremuan edo haurren eremuan lan egiten duten antolakunde sozialek eskaintzen dituzten informazio- eta aholkularitza-zerbitzuak.

²⁴ EUSKO JAURLARITZAREN BERDINTASUN, JUSTIZIA ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA, *Gorroto arrazista, xenofobo, antigitano eta LGBTIfobikoko gertakarien aurrean tokian-tokian jarduteko gida*, op. cit.

²⁵ Barne Ministerioaren Gorroto Delituen kontra Borrokatzeko Bulego Nazionalak jarduera onen gida bat argitaratu du gorroto-delituak salatzeko, eta jarduketara salatzeko orientazioa eta baliabideei bu-

Informazio- eta aholkularitza-zerbitzu ugari egoteak, hortaz, koordinatzeko eta lan-kidetzan aritzeko ahaleginak egitea eskatzen du.

Nolanahi ere, interesgarria litzateke informazio- eta aholkularitza-zerbitzuak nahiz prestazioak jasoko lituzkeen mapa bat edukitzea. Gabeziak hautematen, zerbitzuen eraginkortasuna eta efikazia hobetzen eta bikoiztasunak saihesten lagunduko luke horrek. Halaber, helburu berberarekin, interesgarria litzateke haurrei eta nerabeei informazioa emateko dauden zerbitzu espezifikoiei buruz hausnartzea.

23. Jarduketa eta jokabide diskriminatzaileen prebentzioa, babesa eta erreparazioa: neurri osagarriak.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidearen erabilera benetan bermatzeko, neurri erreaktiboetatik (hala nola, salaketa judizialetik edo administrazio-erreklamaziotik) harago joango den neurri-sorta handi bat aurreikusi behar da, egiturazko faktore batzuk ezin daitezkeelako eten erantzun penal edo zehatzai-learen bidez bakarrik.

Gainera, zerbitzu publikoetan tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratu izanagatik salaketa guztiek ekarri behar dute barne-ikerketara eraginkor bat egitea eta ikerketa horren arabera beharrezkoak diren prebentzio-, erreparazio- edo diziplina-neurriak hartzea. Bestetik, 15/2022 Legearen 29. eta 31. artikuluek, beste neurri batzuen artean, jarduketa osagarriak aurreikusten dituzte, agintaritza publikoak diskriminazio-kasu baten berri duenerako.

Halaber, prebentzioko eta ekintza positiboko neurri espezifikoak behar dira berdintasuna praktikan berma dadin, talde edo pertsona jakin batzuek abiapuntuan dituzten desabantailak konpentsatuz. Neurriok arau-esparru egoki bat eduki beharko lukete. Hona hemen adibide bat: 193/2023 Errege Dekretua, apirilaren 20koa, ezgaitasunen bat duten pertsonak espazio publiko hirituetara eta eraikinetara sartu eta horiek erabiltzeko behar dituzten oinarrizko irisgarritasun eta bereizkeria ezeko baldintzak onesten dituen²⁶.

ruzko informazioa ematen ditu (adibidez, Delituaren Biktimei Laguntzeko Bulegoei buruzkoa). BARNE MINISTERIOAREN GORROTO DELITUEN KONTRA BORROKATZEKO BULEGO NAZIONALA, *Guía de buenas prácticas para la denuncia de los delitos de odio*, Barne Ministerioa, Idazkari-tza Nagusi Teknikoa, Madril, 2020, hemen eskuragarri: <https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/servicios-al-ciudadano/Delitos-de-odio/descargas/Guia-de-buenas-practicas-para-la-denuncia-de-los-delitos-de-odio.pdf>.

²⁶ 193/2023 Errege Dekretua, apirilaren 20koa, ezgaitasunen bat duten pertsonak espazio publiko hirituetara eta eraikinetara sartu eta horiek erabiltzeko behar dituzten oinarrizko irisgarritasun eta

15/2022 Legeak ezartzen du neurri horiek hartu behar direla arrazoi babestuak daudenean; hots, tratu desberdina eman behar da, edozein diskriminazio edo desabantaila prebenitu, desagerrarazi eta, hala badagokio, konpentsatu dadin dimentsio kolektibo eta sozialean. Era berean, lege horrek balioesten duenez, tratu berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea urratzen da, diskriminazio edo desabantaila bati aurre egiteko arauzko betebeharrak edo betebehar konbentzionalak betetzen ez direnean.

Erljio- eta kultura-aniztasuna kulturarteko harmonizazioaren, arrazoizko egokitzapenaren eta itundutako doikuntzaren bidez kudeatu behar da, gizartearen konplexutasunari eta aniztasunari erantzuteko eta zeharkako diskriminazioko edota bereizgabetasunaren ondoriozko diskriminazioko egoerak prebenitzeko.

Erreparazioa ere gatazkak konpontzeko bide judizialaz bestelako mekanismoen bidez gauzatu daiteke; adibidez, bitartekaritzaren eta kontziliazioaren bidez edo lehengoratzeko-zirkuluen bidez (ikusi 14. ondorioa).

VII.7. ERRONKA BERRIAK: ADIMEN ARTIFIZIALA

24. Adimen artifiziala: diskriminazioaren aurkako bermeak, erabakiak hartzeko mekanismo automatizatueta.

Ezin dezakegu ukatu teknologiak sekulako ekarpena egin duela administrazio-erabakiak eraginkortasunez har daitezela. Halere, oso garrantzitsua da adimen artifizialak (lanak algoritmoen bidez automatizatzen dituen teknologia) talde batzuen (zehazki, talde zaugarrienen) kontrako jokabide diskriminatzaileei bide ez ematea. Eginkizun eta erabaki batzuk adimen artifizialeko sistemen esku uzteak arriskuak dakartzkie giza eskubideei, eta zaila da arriskuok bideratzea (behintzat, berehala), sistemen diseinuan eta funtzionamenduan berme jakin batzuk aurreikusi ezean.

Adimen artifizialak, gizakiok sortzen eta garatzen dugunez, gizartean dauden joerak izan ditzake. FRAk, "Algoritmoen joera: adimen artifiziala eta diskriminazioa" azterlanean²⁷, azaltzen du joerak sortzen direla, talde demografiko zehatzak bakarrik

bereizkeria ezeko baldintzak onesten dituen (BOE, 2023ko martxoaren 22koa, 69. zk), hemen eskuragarri: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2023-7417>.

²⁷ FRAren ikerketak lehen aldiz jaso ditu adibide jakin batzuk, azaltzeko algoritmoetan joera nola sortzen den eta joera horrek norbanakoen bizitzan nola eragin dezakeen. Zehazki, polizia-ekintza prediktiboa aztertu zuen, non aurretiko joera bat denborarekin areagotu egiten baita eta, ondorioz, polizia-ekintza diskriminatzaileak sortu baitaitezke; halaber, etnia- eta genero-joera aztertu zuen diskurtso iraingarriak detektatzeko sistemetan. FRA, *Bias in Algorithms: Artificial Intelligence and*

islatzen dituzten datuekin edo gizartean nagusi diren joerak zuzenean islatzen dituzten datuekin elikatzen bada teknologia.

Mugetako kontroletan edo beste zerbitzu publiko batzuetan, eremu publikoko ekitaldien gainbegiraketan eta, oro har, herritarren segurtasunaren arloan datu biometrikoak, identifikazio biometrikoa eta bestelako ezagutze-sistema batzuk erabiltzailak arrisku handiak ekar ditzake, kontuan hartzekoak. Adimen artifiziala elikatzen eta orientatzen duten datuen joera diskriminatzaileen detekzioak eta zuzenketak, hortaz, garapen teknologikoari lagundu behar diote.

Adimen artifiziala modu etiko eta fidagarrian erabili behar da, bat etorrita oinarritzko eskubideekin, eta bermeak ezarri behar dira ezagutze-sistemetan tratu-berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioa urratu ez dadin; besteak beste, defentsarako, errugabetasun-presuntziorako, pentsamendu-askatasunerako, zirkulazio-askatasunerako, bilera baketsuetarako eta elkartzeko eskubideak bermatuz. FRAk iradoki moduan²⁸, algoritmoek eduki ditzaketan edo denborarekin garatu ditzaketan joerak identifikatu eta baztertu behar dira, edozein arrazoitan oinarritutako diskriminaziorik sor ez dadin.

Ondorioz, kontrol-neurri egokiak aurreikusiko dituen araudi bat sortu beharko litzaiteke, adimen artifizialeko sistemen ondorioak sistematikoki ebaluatuz, giza eskubideen arloan egon daitezkeen arriskuak identifikatu eta arindu ahal izateko; horretarako, besteak beste, gardentasuna ezinbesteko bihurtzen da aplikazio informatikoen diseinuan eta erabileran.

15/2022 Legearen 23. artikulua esaten duenez, administrazio publikoek mekanismo batzuk martxan jartzen lagunduko dute²⁹, administrazio publikoetan erabakiak hartzeko erabiltzen diren algoritmoek kontuan har ditzaten joerak murrizteko irizpideak, gardentasuna eta kontu-ematea, teknikoki egingarria bada. Mekanismo horietan, diseinua eta entrenamendu-datuak ere kontuan hartuko dira, eta inpaktu diskriminatzaile potentziala jorratuko da. Legeak honako hauek aipatzen ditu, erre-

Discrimination, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2022, hemen eskuragarri: <https://data.europa.eu/doi/10.2811/25847>.

²⁸ *Idem*

²⁹ Ikusi GERARDS, J., XENIDIS, R., *Algorithmic discrimination in Europe Challenges and opportunities for gender equality and non-discrimination law*, Europar Batasunaren Argitalpen Bulegoa, Luxenburgo, 2021. Txostenean, azpimarratu egiten da adimen artifizialak arriskuak sortzen dituela diskriminazioaren aurkako eta tratu-berdintasunaren aldeko borrokan, eta diskriminazio-modalitate hori detektatu eta zuzentzeko jardura onak proposatzen dira, baita legezko neurriak eta itenbide teknikoak ere, algoritmoen diskriminazioaren arazoari aurre egiteko. Eskuragarri hemen: <https://data.europa.eu/doi/10.2838/544956>.

ferentziatzeko esparru gisa: Adimen Artifizialaren Estrategia Nazionala³⁰, Eskubide Digitalen Gutuna³¹ eta adimen artifizialaren inguruko egitasmo europarrak³².

Amaitzeko, Euskadiko administrazio publikoek ahalegina egin beharko lukete enpresek algoritmoak programatu, erabili eta merkaturatzean aintzat hartu beharko lituzketen jarraibideak eta jokabide-kodeak emateko eta jarraibideok aldizka berrikusteko, balitekeelako berdintasunaren eta diskriminazio ezaren printzipioa ez betetzea.

VII.8. BERDINTASUNARI BURUZKO DATUAK BILTzea ETA AZTERLANAK EGITEA; PRESTAKUNTZA ETA SENTSIBILIZAZIOA

25. Datuak banakatuta biltzea, giza eskubideen ikuspegiarekin. Politika publikoak diseinatzeko azterlanak egitea.

Europako eta nazioarteko erakundeak bat datoz esatean datu banakatuak falta direla ondo oinarritutako politika publikoak egiteko.

Arauetan, algoritmoetan, jarreretan, jokabideetan edo politika publikoetan diskriminazio-patroiak detektatzen dira, eta, beraz, iturri desberdinetatik bildu behar dira datuak, definizio eta kategoria estatistiko koherenteak sustatzearekin batera. Hala ere, administrazio-ebazpenen eta epai judizialen ondoriozko kasuistika aztertu behar da, eta azterlan zorrotzak egin. Era berean, datuak eskuratuta, prozedura administratibo eta judizialean zeharkako diskriminazioa dagoela adierazteko behar den informazioa eduki dezakegu. Azterlanak, estatistikak eta memoriak interes publiko parametroetatik abiatuta egiteko betebeharrak esparru juridiko egokia eduki beharko luke, baita garapen-araudia ere.

³⁰ EKONOMIA-GAIEN ETA TRANSFORMAZIO DIGITALAREN MINISTERIOA, *Estrategia Nacional de Inteligencia Artificial*, 1.0 bertsioa, hemen eskuragarri: <https://portal.mineco.gob.es/es-es/ministerio/areas-prioritarias/Paginas/inteligencia-artificial.aspx>.

³¹ Gutunean, ingurune digitaletan berdintasunez tratatzeko, diskriminaziorik ez jasateko eta ez baztertzeko eskubidea aitortzen da, baita algoritmoak erabiltzen diren erabakietan eta prozesuetan ez diskriminatzea bermatzeko eskubidea ere. ESPAINIAKO GOBERNUA, *Carta de derechos digitales*, hemen eskuragarri: https://www.lamoncloa.gob.es/presidente/actividades/Documents/2021/140721-Carta_Derechos_Digitales_RedEs.pdf.

³² 2020ko otsailaren 19an, Europako Batzordeak *Libro Blanco sobre la inteligencia artificial*, op. cit. argitaratu zuen, bikaintasunera eta konfiantzara begirako ikuspegi europar bat, lege-proposamen baterako bidea markatzen duena.

EAEn, gero eta azterlan eta txosten gehiago egiten dira tratu-berdintasunari, diskriminazioari eta gorroto-gertakariei buruz, gure azterlanean esan dugun bezala; alabaina, giza eskubideen ikuspegian oinarritutako datu banakatuak behar dira oraindik ere. Tratu-berdintasunari buruzko azterlanak eginez gero, nazioarteko estandarrak errespetatuta, hobeto ezagutuko ditugu diskriminazioaren kausak, hedadura, bilakaera, izaera eta ondorioak.

Intimitaterako eskubidea eta datuen babeserako eskubidea babesteko araudia ere datu-bilketarako zailtasunen oinarrian dago. Dena dela, araudiak baldintza batzuk ezartzen ditu, datu pertsonal garrantzitsuen bilketa eta prozesaketa baimentzeko, eta, kasu batzuetan (adibidez, desgaitasunari edo adinari buruzko datu-bilketan), ez dago lege-eragozpenik. Zentzu horretan, "berdintasunari buruzko datuen"³³ bilketak ordenamendu juridikoa bete behar du; zehazki, datuen babesari eta giza eskubideei buruzko araudia.

26. Eragile publiko eta sozialak eta herritarrak oro har giza eskubideen nazioarteko zuzenbidean prestatzea eta arrazakeriaren eta diskriminazioaren kausen eta ondorioen inguruan sentsibilizatzea.

Diskriminazioaren aurkako edozein politikatan, ezinbesteko helburua da eragile publiko eta pribatuak prestatzea. Diskriminazioari buruzko prestakuntzaren premiak jardun publikoari eta enpresei eragiten die. FRAk eta beste erakunde batzuek (hala nola, Europar Batasunaren Polizia Prestatzeko Agentziak (CEPOL))³⁴, prestakuntza-baliabide eta -tresna ugari garatu dituzte. EAEn, Ikuspegik eta Biltzenek materialak lortzen, biltzarrak antolatzen eta prestakuntza ematen lagundu dute, diskriminazioaren jatorria, irismena eta babes-esparrua ezagutzera emateko.

³³ Timo Makkonen-ek egindako *European handbook on equality data 2016 revision* eskuliburutik hartu dugu berdintasun-datuen definizioa. Datuok informazio-elementutzat jotzen dira, eta berdintasun materialaren egoera deskribatu eta aztertzeke balio dute. Informazioa, jatorrian, kuantitatiboa edo kualitatiboa izan daiteke. Desberdinkeriak edo desberdinkerien arrazoiak edo desberdinkeriek gizartean dituzten ondorioak islatzen dituen informazio erantsia izan dezake. Diskriminazio ezari, berdintasunari eta aniztasunari buruzko goi-mailako taldera atxikitako berdintasun-datuen azpitaldeak definizio berbera proposatzen du; informazio gehiago izateko, ikusi: <https://fra.europa.eu/en/project/2019/subgroup-equality-data>.

³⁴ EBren agentzia bat da, eta Europako eta nazioarteko poliziaren lankidetzat sustatzen du, prestakuntzaren bidez. Informazio gehiago izateko, kontsultatu bere web-orria: <https://www.cepol.europa.eu/es>.

Garrantzitsua da prestakuntza hori justizia-administrazioa, polizia³⁵, biktimei laguntzeko zerbitzuetara eta orientazio eta aholkularitza juridikoko zerbitzuetara (abokatuen elkargoetako ofiziozko txandetara eta abarretara) hedatzea. 15/2022 Legeak berariaz jasotzen du prestakuntza espezializatua eman behar zaiela Fiskaltzako kideei, babestu beharreko kolektiboetarako dagokienez.

Halaber, administrazio publikoetako sektoreetara, espetxeetako langileengana, gizarte-zerbitzuetara, osasun-langileengana, hezkuntzako langileengana eta, oro har, funtzio publikora iritsi beharko litzateke. Bestetik, prestakuntza espezifikoa presta beharko lirateke gizarte-eragileentzat eta komunikabideetako langileentzat.

Berdintasun-arloko prestakuntza funtsezkoa da kalitateko arreta eskaini ahal izateko, eta faktore giltzarria da dauden aurreiritziak eraisteko gai den pentsamendu kritikoa sustatzeko.

Giza eskubideei eta diskriminaziorik ezari buruzko prestakuntza-programak indartu eta zabaltzeko behar dira, baita babes- eta erreparazio-neurriei buruzko kontuak ere, bat etorrira indarreko lege-esparru berriarekin.

27. Herritarrak iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzearen inguruan sentsibilizatzea

Ezinbestekoa da jarrera aktiboa sustatzea komunikabideetan eta sare sozialetan kolektibo jakin batzuei buruz dabilen informazioaren aurrean. Horretarako, iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzen dituzten mekanismoak zein diren aztertu beharko litzateke, eta kolektibo diskriminatuen kontrako aurreiritzirik gabeko pentsamendua bultzatu.

Eremu honetan, oso interesgarriak dira Euskadiko udalerritik askotan abiatu diren zurrumurruen aurkako esperientziak, baita mezuetan eta informazioetan aurreiritziak eta estereotipoak indargabetzeko garatu den sarea ere.

Berdintasunarekin eta diskriminazioaren aurkako borrokarekin lotura daukaten oroitzen-egunak ospatzea mekanismo baliagarria izan daiteke jokabide diskriminatzaileak justifikatzen dituzten diskurtso iraingarriak desagerrarazteko.

³⁵ Gorroto Delituen aurka Borrokatzeko 2022-2024ko II. Ekintza Planak, 5. ekintza-lerroan, segurtasun-indarretako eta -kidegoetako kideak gorroto-delituen kontrako borrokan prestatu, sentsibilizatu eta kontzientziatu behar direla esaten du. BARNE-MINISTERIOKO SEGURTASUNeko ESTATU-IDAIZKARITZA, *II Plan de acción de lucha contra los delitos de odio 2022-2024*, op. cit.

Halaber, helburu honetan, garrantzitsua da herritarrei jakinaraztea zein den gorrotoan eta diskriminazioan oinarritutako delitu eta arau-hausteei ezar dakiekeen esparru juridikoa baita zein diren arau-hausteei eta zehapenei dagokienez ezartzen diren xedapenak ere; batez ere, 15/2022 Legea onetsi ondoren edo, hala badagokio, etorkizuneko euskal araudia onetsi ondoren.

Berez, benetan interesgarria da administrazio publikoek, beren kabuz edo, bestela, historikoki diskriminatu izan diren kolektiboen eskubideen aldeko antolakunde sozialekin lankidetzan, kolektibo jakin batzuei eragiten dien eta aurreiritzien nahiz estigmen iturri den informazio partzial eta zehaztugabeari aurre egiteko ahaleginen jarraitzea eta ahaleginak areagotzea.

GOMENDIOAK

Gomendio hauek emateko, oso kontuan hartu dugu Tratu Berdintasunerako eta Diskriminaziorik Ezerako uztailaren 12ko 15/2022 Lege Integrala: azterlan hau egin bitartean onetsi dute, eta betebeharrak ezartzen dizkie botere publikoei. Bestetik, nazioarteko erakundeen txostenak eta gomendioak izan ditugu kontuan, batez ere nazioartean aitortu eta garatu direlako berdintasunerako eskubidea –oinarrizko giza eskubide gisa– eta diskriminazioaren aurkako borroka.

Azterlanean adierazi moduan, helburua ez da emakumeen eta gizonen berdintasuna sustatu eta bermatzeari begirako politika publikoei buruzko proposamenak egitea, Euskadiko politika publikoetan ibilbide luzea egina duten legedi eta garapen propioak baitaizkate.

Aurreko ondorioetatik, labur, honako **gomendio** hauek atera ditzakegu:

1. Euskadin lege integral bat egin eta onestea tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko arloan.

Gure ustez, aurrera egin behar dugu esparru juridiko propio bat egiteko orduan, aurreikusi moduan. Hala, esparru juridiko horrek helburu izan behar du tratu-berdintasunerako eskubidea eta diskriminazioaren debekua oro har eta zeharka bermatzea, legediari eta araudi sektorialari koherentzia juridikoa ematea edota diskriminazioaren aurkako neurriak nahiz ekintza positibokoak hartzeko esparru zehatz bat sortzea. Esparru juridiko horrek, bereziki, honako gai hauek arautu behar ditu: biktimen babesa eta erreparazioa, plangintza estrategikoa eta diskriminazioaren

kontrako neurriak sustatzeko eta neurrian eraginkortasuna bermatzeko behar diren egiturak.

2. Araudi sektoriala egin eta egokitzea.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatze aldera goragoko estandarrak txertatzeak berekin dakar araudi sektoriala egitea eta diskriminazioaren aurkako arloan zorrotzenak diren postulatuetara egokitzea, oraingo araudia ebaluatu eta berrikusiz eta, hala badagokio, araudi berria eginez, diskriminazioaren aurkako neurriak eta ekintza positibokoak edo bestelakoak hartzeko eta biktimak babestu eta erreparatzeko.

3. Hausnartu egin behar dugu EAEn aukerarik dagoen diskriminazioaren aurkako arloan berdintasunerako erakunde independente eta egoki hornitu bat sortzeko.

Erakundeetan eta gizartean tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzeko, diskriminazioaren aurkako arloan eginkizunak izango dituen erakunde espezializatu eta independente bat sortu behar da, eta abian jarri. Hautatzen den ereduaren araberakoak izango dira erakundearen izaera eta irismena.

4. Maila anitzeko koordinazioa hobetzea Estatutako Administrazio Orokorrekin eta Euskadiko administrazio publikoen artean.

Hainbat erakunde-mailari dagokie diskriminazioaren kontra borrokatzea eta tratu-berdintasuna sustatzea; hortaz, hori lortzeko, funtsezkoa da administrazio publiko guztien artean lankidetzeta eta koordinazioa egotea.

5. Diskriminazioaren aurkako borroka erdigunean edukiko duten eta jarraipena nahiz ebaluazioa egiteko adierazleak aurreikusiko dituzten plangintza-tresnak eta estrategiak egitea.

Administrazio-plangintzak neurriak hartu behar ditu, ordenamendu juridikoan debekatzen den edozein arrazoitan oinarritutako diskriminazio-era oro prebenitu, desagerrarazi eta zuzentzeko. Arlo honetan, proposamen posible ugari daude, baina giza eskubideen ikuspegia eduki behar dute, eta sektore publikoari nahiz pribatuari

aplikatzeko modukoak izan. Bestetik, ekintza positiboko neurriak hartzeko tarte handia dago; bereziki, poliziaren identifikazioari, informazioaren tratamenduari eta kolektibo zaurgarrien aurkako gertakari arrazisten eta gorroto-gertakarien kontrako borrokari dagokienez. Era berean, lehentasunezkoa da hezkuntzari buruzko araudi-an jasotzen diren neurriak (eskola inklusiboa lortzeari, emaitza akademikoak hobetzeari eta eskola-segregazioaren aurka borrokatzeari buruzkoak) eta etxebizitza duin eta egokia eskuratzeko aurreikusita dauden legezko neurriak benetan aplikatzea.

6. Antolakunde sozialek eta diskriminazioaren xede diren kolektiboek kontsulta-organoetan parte har dezaten sustatzea.

Tratu-berdintasunerako eta diskriminaziorik ez izateko eskubidea bermatzea helburu duten neurriak formulatu, aplikatu eta ebaluatzeko, ezinbestekoa da diskriminatzen diren kolektiboek parte hartzea. Horretarako, prozedurazko bideak ezarri behar dira, kolektibo horiek kontsulta-organoetan benetan eragitea ziurtatzeko.

7. Gorroto-diskurtsoari aurre egiteko jarduketak garatzea.

Gorroto-diskurtsoak jokabide diskriminatzaileak eta diskriminazio sistemikoa elikatzen dituzenez, askotariko proposamenak hartu behar dira kontuan; batez ere, zigor-arloan eraginik ez edukitzeagatik gutxien garatu direnak (hala nola, Euskadiren egoerara eta testuingurura egokitutako tresna, protokolo edo estrategia bat).

8. Jarduketa diskriminatzaileen edo arrazisten biktima errealei eta potentzialei informazioa, aholkua eta bidelaguntza ematea.

Diskriminazioaren kontrako araudiari eta berorren aplikazioari buruzko informazioari, aholkularitzari eta bidelaguntzari buruzko eskubidea bermatzeko, azterlan bat egin behar da, dauden informazio- eta aholkularitza-baliabideei eta baliabideok eskaintzen dituzten prestazioei buruzko mapa bat edukitzeko.

Bestalde, berdintasunerako erakunde bat sortzeko aukera ebaluatu behar da, edo Euskadiko administrazio publikoetan dauden zerbitzuak, antolakunde sozialak eta abokatuen elkargoen orientazio juridikoko zerbitzuak edota biktimei arreta emateko zerbitzuak indartu.

9. Jarduketa eta jokaera diskriminatzaileak prebenitu, babestu eta erreparatzeko neurriak ezatzea, administrazioko erreklamazioa edo organo judizialen aurreko salaketa osatzeko.

Gure eustean, biktima potentzialak eta gertakari diskriminatzaile edo arrazistaren bat jasan duten biktimak prebenitu eta babesteko bide berriak esploratzea. Proposamenen artean, zerbitzu publikoak barne-mailan gainbegiratzeko neurriak, prebentzio-neurriak, ekintza positiboko neurriak eta aniztasunaren kudeaketarekin lotutakoak daude; adibidez, kulturarteko harmonizazioko praktikak.

Erreparazioa gatazkak konpontzeko bide judizialaz bestelako mekanismoen bidez gauzatu daiteke; adibidez, bitartekaritzaren eta kontzilioaren bidez. Oso interesgarria da lehengoratzeko-ikuspegia baloratzea.

10. Erabakiak hartzeko mekanismo automatizatueta bermeak ematea.

Araudi bat egin behar da, diskriminazio-joerarik egon ez dadin kontrol-neurri egokiak hartzea aurreikusiko duena. Halaber, adimen artifizialeko sistemen ondorioak sistematikoki ebaluatu eta monitorizatu behar dira, tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko arriskuak identifikatu eta arintzeko. Azken horrek, beste neurri batzuen artean, gardentasuna eskatzen du aplikazio informatikoen diseinuan eta erabileran.

Euskadiko administrazio publikoek ahalegina egin beharko lukete enpresek algoritmoak programatu, erabili eta merkaturatzean aintzat hartu beharko lituzketen jarraibideak eta jokabide-kodeak emateko eta jarraibideok aldizka berrikusteko, bali-tekeelako tratu-berdintasunerako eta diskriminazio ezerako eskubidea betetzea.

11. Politika publikoak diseinatzeko azterlanak egitea eta berdintasunari buruzko datu banakatuak biltzea, giza eskubideen eta diskriminaziorik ezaren ikuspegia bilduz.

Ezinbestekoa da arloko azterlanak, estatistikak, memoriak eta diagnostikoak egitea, praktika diskriminatzaileen atzeko mekanismoak eta kausak detektatzeko, diskriminazioa jasaten duten kolektiboek nozitzen duten diskriminazioari buruz duten pertzepzioa ezagutzeko eta iritzi publikoan eta mediatikoan iruditeria arrazistak nola erreproduzitzen diren jakiteko.

Arauetan, algoritmoetan, jarreretan edo jokabideetan, egitura sozialean edo politika publikoetan diskriminazio-patroiak detektatzeko, berdintasunari buruzko datuak bildu behar dira, berme nahikoekin bildu ere, eta iturri desberdinetan eta estatistika-definizio eta -kategoria koherenteetan oinarritu. Era berean, interesgarria litzateke eskubideen benetako erabilerari edo krisiek talde zaugarri diskriminatuetan duten inpaktuari buruzko azterlan zorrotza egitea, hobekuntzak eta jardun-ildo berriak ahalbidetzeko. Administrazio publikoek eta eremu judizialek datuak biltzeko eta, era berean, estatistikak interes publikoko parametroetatik eta gardentasunetik egiteko, arau-esparru egokia behar da.

12. Giza eskubideen eta diskriminaziorik ezaren arloan prestatzeko programak indartu eta hedatzea

Tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko prestakuntza indartu behar zaie operadore juridikoei eta administrazio publikoetako sektore guztiei, segurtasun-indar eta kidegoei, espetxeetako langileei, gizarte-zerbitzuei, osasun-langileei eta, oro har, funtzio publikoari. Halaber, prestazio espezifikoak aurreikusi beharko lirarteke eragile sozialentzat eta komunikabideetarako, hezkuntza-maila askotan (formaletan eta informaletan) eta zerbitzu publikoetan funtzio publikora sartzeko opozizioetan. Baita herritarrei oro har bideratutako zerbitzuetan ere.

Prestakuntzak barruan bildu behar ditu giza eskubideen nazioarteko estandarrak, diskriminazioaren kudeaketa eta diskriminaziorik eza, aplikatzekoa den esparru juridikoari garrantzi berezia emanez.

13. Iruditeria diskriminatzaileak erreproduzitzearen ondorioen inguruan sentsibilizatzea Euskadiko herritarrek.

Administrazio publikoek, beren kabuz edo historikoki diskriminatu izan diren kolektiboen eskubideen aldeko antolakunde sozialekin lankidetzan, areagotu egin behar dituzte kolektibo jakin batzuei eragiten dien eta aurreiritzien nahiz estigmen iturri den informazio banakatu, partzial eta argi eta garbi zehaztugabeari aurre egiteko ahaleginak.

ararteko

Herriaren Defendatzailea
Defensoría del Pueblo

Arreta zuzeneko bulegoak

Araban

Prado, 9 • 01005 Vitoria - Gasteiz
Tel.: 945 13 51 18 • Fax: 945 13 51 02

Bizkaian

Albia Eraikuntza. San Vicente, 8 – 8. solairua
48001 Bilbao
Tel.: 944 23 44 09

Gipuzkoan

Arrasate 19, 1.a
20005 Donostia/San Sebastián
Tel.: 943 42 08 88

www.ararteko.eus

